

Veien til historien.

Ingrid Semmingsens vei til historieforskningen.

Marina Durovic-Andic

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, konservering og historie

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2013

Forsidebilde: Ingrid Semmingsen og en venninne etter immatrikuleringen, høsten 1927

http://www.almamatersdotre.no/Bla_i_samlingen/indexImages_html?arkiv=3083&index:int=0

Sammendrag

Denne masteroppgaven handler om historikeren Ingrid Semmingsen (1910–1935). Det er en biografisk studie som skal forklare og vurdere prosessen som ledet frem til at hun valgte historikeryrket. Tittelen er: «Veien til historien. Ingrid Semmingsens vei til historieforskningen». Hovedproblemstillingen er: «Hvordan ble Semmingsens interesse for historiefaget vekket, og hvilke faktorer var avgjørende for at hun valgte historikeryrket?»

Veien hennes til historien defineres som en utviklingsperiode fra barndommen og skolegangen, via universitetsstudiene til prosessen som ledet frem til at hun fikk oppdraget av Nordmanns-Forbundet om å forberede et verk om den norske utvandringen til Amerika sett fra norsk side. Oppgaven er basert på både private kilder og kilder hovedsakelig fra Nasjonalbiblioteket, Statsarkivet på Hamar, Riksarkivet og Norskutvandrer-museet. Oppgaven skal vise at grunnlaget for Semmingsens karriere som en fremstående norsk historiker ble lagt i løpet av hennes barndom, skolegang og studier på Universitetet.

Forord

Å skrive en masteroppgave er en krevende og møysommelig prosess, men også utviklende og lærerik. Når jeg nå endelig er kommet i mål, er det viktig for meg å takke de personene rundt meg som på hver sin måte har hjulpet meg til å fullføre masteroppgaven.

Først og fremst vil jeg takke min veileder, professor Jan Eivind Myhre. Hans tilbakemeldinger og råd har vært av stor hjelp gjennom hele skriveprosessen. Jeg har satt stor pris på all tålmodighet for alle spørsmål og kommentarer.

Jeg takker også Historisk institutt for bistand med trykking av oppgaven og reisestøtte i forbindelse med turer til Hamar. Videre vil jeg rette en takk til alle deltagere på seminarserien «Historievitenskapens grenser». Jeg har lært mye ved å høre på forelesninger og innlegg.

Jeg vil også takke ansatte ved Nasjonalbiblioteket, Riksarkivet, Statsarkivet på Hamar, Utvandrermuseet og Nordmanns-Forbundet for god assistanse.

Takk også til Barbro Semmingsen og Dag Semmingsen for lånet av nødvendige kilder. Jeg vil også rette en takk til Jon Audun Kvalbein og Stig Kolstad som har lest korrektur og gitt tilbakemeldinger.

Takk til venner og til medstudenter på Blindern, spesielt de på lesesalen, for inspirerende samtaler. Her kan bare et utvalg nevnes: Ina, Malena, Christin, Cathrine, Siri, Marianne og Espen.

Takk til mine foreldre og min søster for all oppmuntring og støtte. Selv om de ikke bor i Norge, har de støttet meg hele tiden over telefon og skype. Til slutt takk til min mann for støtte og hjelp med redigering og formattering i PDF i avslutningsfasen av oppgaven.

Oslo, november 2013

Marina Durovic-Andic

Innholdsfortegnelse

KAPITTEL 1: INNLEDNING	1
Tematikk og avgrensning	1
Historiografi og problemstilling	2
Teoretisk rammeverk	6
Biografi som sjanger.....	8
Masteroppgavens oppbygging og struktur	9
Litteratur	10
Kildematerialet	11
KAPITTEL 2: BARNDOMMEN OG OPPVEKSTEN	14
Hedmarken og daværende norske forhold.....	14
Sosiale forhold på Hedmarken i perioden 1850–1920	15
Ingrid Semmingsen familiebakgrunn	19
Forskermentalitet	22
Ingrid Semmingsen i historiens forgård	24
KAPITTEL 3: INGRIDS SKOLEGANG OG HENNES INTELLEKTUELLE UTVIKLING – FORUTSETNINGER FOR HENNES YRKESVALG?	28
Forutsetninger for hennes yrkesvalg.....	28
Norsk skole og den daværende skoleordningen	29
Den engasjerte eleven, den yngste preseterist	35
Vesentlige faktorer for den intellektuelle utviklingen til Ingrid Gaustad.....	37
KAPITTEL 4: STUDIETIDEN	42
Universitetet på 1920-tallet	42
Det politiske klimaet ved Universitetet i Oslo: Mot Dag og Clarté	45
Studieforhold og fagkombinasjoner	48

Historiestudent eller historie historieerfaring som hovedfag	50
Ingrid Gaustads forberedende arbeid for hovedoppgaven: Sverre Steens innflytelse, og hans virke som universitetslærer og veileder.....	53
KAPITTEL 5: HOVEDOPPGAVEN TIL INGRID GAUSTAD	61
Tore Myrvangs vurdering av hovedoppgaven til Ingrid Gaustad.....	61
Struktur og innhold.....	62
Gaustad og hovedoppgaven hennes: Ingrid Gaustad som ung forsker.....	66
KAPITTEL 6: VEIEN TIL UTVANDRINGSHISTORIEN	71
Oslo Hospitals historie – «et blad av landets sosiale historie».....	71
Nordmanns-Forbundet.....	72
Tidligere forskning på utvandring	76
KAPITTEL 7: KONKLUSJON	85
Syntese av det som forskning skulle lede til.....	85
Resultater av studien.....	88
Betydningen av studiens resultater	90
LITTERATURLISTE	91
KILDER	94

Kapittel 1: Innledning

Tematikk og avgrensing

Denne masteroppgaven skal dreie seg om Ingrid Semmingsen (1910–1995).¹ Oppgaven er biografisk, og fremstiller en del av livet til en kvinnelig norsk historiker og professor i det 20. århundre, nemlig hennes vei til å bli historiker.

Ingrid Semmingsen var en av de mest fremstående norske historikerne i det 20. århundre. Oppgavens siktemål er altså å undersøke en av de mest fremragende personlighetene i norsk historievitenskap. Jeg er interessert i perioden fra hennes fødsel i 1910 frem til uteksamineringen i 1935, samt noen år videre, frem til avtalen om å skrive norsk utvandringshistorie kom på plass. Oppgaven avgrenses dermed med et tidsrom på 27 år. Det geografiske fokuset i oppgaven vil være Hedmark, Stange og Hamar, og deretter Oslo. Det er fenomenet Ingrid Semmingsen i tid og rom som er av interesse. Vitenskapen blir mulig først når vi etablerer forbindelser mellom fenomener i form av forbindelser mellom begrepene.² En historiker velger ikke data fra fortiden på måfå, men velger det som virker betydningsfullt.³ Forståelsen av Ingrid Semmingsens vei til å bli historiker er ikke mulig uten å se på forhold som for eksempel familie, oppvekst og dannelse, sosiale forskjeller, lærere og medstudenter. Dette er min begrepsramme, og under dette vil jeg plassere konkrete *historiske kilder* og konkrete *historiske fakta*. I bakgrunnen har jeg bestemte historieteorier som jeg tar utgangspunkt i. Alle samfunnsvitenskapene, også historievitenskapen, omhandler konsekvenser av mellommenneskelige forhold.

Hovedaktøren i denne masteroppgaven er Ingrid Semmingsen. Temaet er Ingrid Semmingsens vei til historieforskningen. Valg av historikeryrket kom som følge av hennes mangeårige arbeid med seg selv og andre. Ingrid Semmingsen er viktig for norsk historievitenskap. Derfor er det interessant å studere hvordan hun ble historiker.

¹ Norderval, Ingunn «Ingrid Semmingsen» Store Norske Leksikon. URL, http://nbl.snl.no/Ingrid_Semmingsen/utdypning (hentet 15. 11. 2011)

² Susnjic, Dj. 2008. *The unfinished talk. Essayes on theory of history*. Cigoja, Press. Beograd, s. 58

³ Toynebee, Arnold J. 2002. *A study of history*. Cid. Podgorica, s. 556

Historiografi og problemstilling

Å lære personer og begivenheter å kjenne, å beskrive deres rolle og plass i kronologisk orden, betyr fortsatt ikke nødvendigvis at man har forstått hva som har skjedd.⁴ Den moderne historikeren har en rekke metoder til rådighet når han snakker om årsakssammenhenger. Han vil finne ut av forhold selv deltakerne ikke var klar over. Dette er skjulte betydninger som kan avdekkes i ettertid.⁵

Det som er kjent om Ingrid Semmingsen og som gjelder perioden som her skal belyses, er i hovedsak følgende: Ingrid Elisabeth Gaustad ble født 29. mars 1910 på Hamar i Hedmark. Moren var datter av en garvermester på Hamar og «litt bydame».⁶ Faren var bondegutt, sønn av en gårdbruker og skredder. Han fikk utdanning på Krigsskolen og ble premierløytnant. Han arbeidet også som gymnastikklærer. Senere ble han stortingspolitiker for Høyre. Da Ingrid var ett år gammel, overtok foreldrene gården Nøttestad i Stange. Hun vokste opp i Stange, en del av landsbygda i Norge hvor de sosiale forskjellene var store i hennes ungdom. Hun oppfattet de sosiale ulikhetene allerede som barn. Oldefaren og hans bror hadde vært tilhengere av Marcus Thrane. Thrane var en norsk politisk aktivist, leder for den første arbeiderbevegelsen i Norge, thranitterbevegelsen. Ingrid gikk på Hamar gymnas og tok eksamen artium som preseterist i 1927. Dette året, samme året som hun var russ, oppstod Julussakonflikten i nærheten av hennes hjemsted på Hedmarken. Ingrid studerte filologi med fagene latin og fransk, og med historie som hovedfag. Cand. philol.-eksamen avla hun i 1935. Det var innflytelsen fra det radikale studentmiljøet som fikk henne til å velge historiefaget. I løpet av studietiden oppholdt hun seg i Paris der hun var med på seminarøvelser hos revolusjonshistorikeren Albert Mathiez. Blant historielærerne ved Universitetet i Oslo betyde Edvard Bull d.e. og Sverre Steen mest for henne. Hennes hovedoppgave handler om arbeiderklassen på Hedmarken fra 1850 til 1900. I 1935 ble hun engasjert for å skrive om Oslo Hospitals historie. Det samme året ba Nordmanns-Forbundet henne samle og systematisere stoffet om den norske utvandringen til Amerika. Oppdraget førte henne inn på det som skulle bli hennes livsverk. Hennes aller første faglige artikkel var «Utvandringen til Amerika 1866-73». Resultatet var et stort verk i norsk historieforskning, *Veien mot vest* i to bind. Det første bindet utkom i 1941 mens annen del av verket om utvandringen i årene 1865–1915 kom ut i 1950. Verket er det viktigste bidraget til norsk emigrasjonsforskning som har

⁴ Susnjic 2008: 35

⁵ Susnjic 2008: 36

⁶ Langholm, Sivert 1996. «Til minne om Ingrid Semmingsen.» *Historisk tidsskrift* 3, s. 297

blitt skrevet. Men hva er det som ikke er tilstrekkelig forklart om historikeren Ingrid Semmingsen?

Noen stor biografi om henne finnes ikke, de fyldigste skildringer av henne er gjort av historikerne Sivert Langholm og Einar Niemi. Men selv om det ikke finnes biografier, er det skrevet artikler om Ingrid Semmingsen både av historikere, journalister og andre. Tidligere fremstillinger tok for seg Ingrid Semmingsen som emigrasjonshistoriker. Blant det trykte materialet må det spesielt nevnes et meget informativt og nyttig intervju ved Einar Niemi som er publisert i serien «Seniors perspektiv» i *HiFo*-nytt 1994. Her fortalte Semmingsen om sin bakgrunn, riktignok i korte trekk. Sivert Langholm har skrevet en meget opplysende «Minnetale over Professor Dr. Ingrid Semmingsen», holdt i den historisk-filosofiske klasses møte ved Det Norske Videnskaps Akademi 28. mars 1996. Mer omfattende er artikkelen hans «Til minne om Ingrid Semmingsen» som er publisert i *Historisk tidsskrift* nr. 3 i 1996. Langholm har også skrevet «Ingrid Semmingsen: Pioneer Scholar» som ble trykket i *Norwegian American Essays 2001*. Ingunn Norderval har skrevet en artikkel om Ingrid Semmingsen i *Store Norske Leksikon*, der hun gir en oversikt over hennes liv. Dessuten har Halvdan Koht skrevet om Ingrid Semmingsen i *Norsk biografisk leksikon*, noe som var meget nyttig for denne studien. Biografiske opplysninger om Semmingsen, om hennes liv og om hennes verk, finnes i flere bøker. Sivert Langholm og Francis Sejersted redigerte boka *Vandringer. Festskrift til Ingrid Semmingsen på 70-årsdagen. 29 mars 1980* som ble publisert i 1980. Boka omfatter flere artikler om utvandring, men hovedartikkelen handler selvsagt om Ingrid Semmingsen. Den har tittelen «Professor Ingrid Semmingsen – emigrasjonshistorikeren», og er skrevet av hennes elev Andres A. Svalestuen. Artikkelen gir dessuten en bibliografi over hennes arbeider innenfor emigrasjonshistorie. Noen biografiske opplysninger om studenten Ingrid finner vi i Jon Lids bok *Studentene fra 1927: biografiske opplysninger, statistikk og artikler samlet til 25 års jubileet 1952*, som kom ut i 1952. Dessuten kan man finne informasjon om Ingrid Semmingsen i jubileumsboka *Hamar katedralskole gjennom 100 år* av Henry Dørum. Biografiske elementer om Semmingsen finner vi også i Øystein Rians bok *Historiske perler. Norsk historieskriving gjennom 100 år* med artikkelen «Ingrid Semmingsen. Omskifte og uro». Også Odd S. Lovolls bok *Migrasjon og tilpasning Ingrid Semmingsen. Et minneseminar* har vært av relevans. Også andre steder finner vi biografiske glimt. Toralv Østvang har skrevet artikkelen «Husmannshistoriker fra storgården» som er publisert i *Hamar Arbeiderblad*. Artikkelen gir også opplysninger om Semmingsens livsløp.

De historiske fakta som er kjent om Semmingsens liv og som er nevnt ovenfor er kun *deler* av en større *helhet*. Med helheten forstår vi hele livet eller den komplette biografien til Ingrid Semmingsen. Som en del av helheten betraktes hennes vei til historiefaget fra fødsel til studieslutt, og noen år etter det, som en vedvarende prosess. *Denne helheten er ikke kjent*. I denne oppgaven er jeg nettopp interessert i denne helheten som er ukjent. Det er nødvendig å svare på enkelte spørsmål for å kunne komme nærmere problemstillingen for denne masteroppgaven. Dette er viktige spørsmål som binder mindre kjente eller ukjente begivenheter sammen med de mer kjente i Semmingsens biografi. Ved å svare på disse spørsmålene kan vi komme fram til et helhetlig syn på fenomenene og til en endelig definisjon av problemstillingen.

Det som forblir ubelyst eller ikke tilstrekkelig belyst i litteraturen som tar for seg Ingrid Semmingsen og veien hennes til å bli historiker, er knyttet til hennes familiebakgrunn, skolegang og studieår. Med familiebakgrunn mener jeg Gaustad-familien, foreldrenes yrke og stilling og hvordan forholdene mellom søsken pleide å være. Oppgaven konsentrerer seg om konkrete problemstillinger: Hvordan beskrev lærere Ingrid Gaustads personlighet på skolen? Hvilken lærer hadde mest innflytelse på henne, og hvordan påvirket lærerens kunnskapssyn hennes studievalg? Deretter kom turen til Oslo. Var Ingrid aktiv som student, og når og hvordan kom hun inn i kretsen rundt studentmiljøet Mot Dag og Clarté? I tillegg skal vi se på mellommenneskelige relasjoner og samspill mellom universitetslærere og medstudenter på denne tiden. Hvilke historielærere betydde mye for henne? Som vi skal se senere, var lærerne Edvard Bull, Halvdan Koht og Sverre Steen svært viktige. Hvordan var Steens virksomhet som lærer og veileder, og hadde han innflytelse på studenten Ingrid Gaustad i forbindelse med hovedoppgaven? Hvordan klarte Ingrid Gaustad som en meget ung kvinne å imponere de som var på leting etter noen som kunne skrive om norsk utvandring til Amerika sett fra norsk side? Deretter følger spørsmålet: Hvordan fikk hun oppgaven av Nordmanns-Forbundet å forberede et verk om den norske utvandring til Amerika, og hvem anbefalte henne for dette oppdraget? Hvordan ble norsk utvandring til Amerika behandlet i norsk historielitteratur og annen litteratur før Ingrid Semmingsen satte i gang med det ovennevnte oppdraget? Semmingsens inntreden i faget ble viktig for norsk historievitenskap. Spørsmålene nevnt ovenfor representerer de delene av hennes biografi som er ukjente eller mindre kjente. Ved å belyse disse punktene kan man få svar på hvordan hennes vei inn i historiefaget kom til. Derfor er studiens hovedproblemstilling: Hvordan ble Semmingsens interesse for historiefaget vekket, og hvilke faktorer som var avgjørende for at hun valgte historikeryrket?

Ingrid Semmingsen var den første kvinnelige professor i historiefaget ved Universitetet i Oslo.⁷ Dette faktumet er relevant også for kjønns historien. Semmingsen var ekspert på den norske utvandringen til Amerika.⁸ Hun er viktig ikke bare for utvandringshistorien, men også for sosialhistorien. Hennes to bind *Veien mot vest I* (1941) og *II* (1950), som drøfter utvandring i andre halvdel av det 19. århundre, betraktes både som pionerverk innenfor dette feltet og som inspirasjonskilde for arbeidet til historikere som kom etter henne.⁹ Ekspertene i den historiefaglige emigrasjonsforskningen snakker om «Semmingsen-skolen», og emigrasjonshistorikere deler utvandringslæren i et «før» og «etter» Ingrid Semmingsens hovedverk.¹⁰ Det er interessant å ha kjennskap til hennes vei til historieforskningen og hvordan barndommen, skolegangen og studietiden var. Spørsmålet er hva vi får ut av biografien til Semmingsen. For det første mener jeg at utforskede sider knyttet til Semmingsens biografi kan få relevans og aktualitet, vitenskapelig sett. Fordelen med biografi er at den dekker et livsløp hvor hovedpersonen kombinerer de forskjellige ulike historiske faktorer: familiebakgrunn, klassekamp i det norske samfunnet, skolegang, osv. Den biograferte person blir bindeleddene mellom alle de historiske faktorene. Temaet er interessant for historikere på mange måter.

Ettersom Ingrid Semmingsen regnes for å være en nestor innen historieforskningen om norsk migrasjonshistorie, bør enhver som nærmer seg dette temaet begynne med å utforske historikeren Ingrid Semmingsen. Edward H. Carr skriver følgende i sin bok *Hva er historie* i kapitlet «Samfunnet og individet»: «Før du setter i gang med å analysere historie, analysér historikeren; før du gjennomgår historikeren, får du gå gjennom hans historiske bakgrunn. Før han setter i gang med å skrive historie, er historikeren selv et produkt av denne historien og sitt samfunn; en historiestudent må lære å betrakte ham på begge plan.»¹¹ I denne masteroppgaven ser jeg ikke på den norske utvandringen til Amerika i seg selv. Jeg er interessert i de første 27 årene av Ingrid Semmingsens utvikling.

Temaet er relevant for en historiestudent i dag fordi jeg mener en ryddig og ærlig skrevet biografi eller en del av en biografi om en betydelig forsker representerer en verdifull historisk innsikt. Livet til Ingrid Semmingsen kan være et interessant historisk bidrag til

⁷ Bloom, Ida 2004. «Women in Norwegian and Danish historiography c. 1900 – c.1960», i *Storia della Storiografia*, 46, ss. 130 – 131

⁸ Koht, Halvdan 1958. Biografi. i NBL 1; bd. 13, ss. 241 – 242

⁹ Lovoll, Odd S. 1998. *Migrasjon og tilpasning: Ingrid Semmingsen. Et minneseminar*. Historisk institutt, Universitetet i Oslo. Oslo, s. 5

¹⁰ Niemi, Einar 1998. «Norsk emigrasjonsforskning siden Ingrid Semmingsen. Veien Videre?» i *Migrasjon og tilpasning: Ingrid Semmingsen. Et minneseminar*. Historisk institutt, Universitetet i Oslo. Oslo, s. 9

¹¹ Carr, Edward H. 2001². *What is history?* Palgrave. Basingstoke, s. 38

forskningstradisjonen. Man kan si at Semmingsen presterte så bra blant annet fordi hun hadde gode lærere. Temaet for denne oppgaven er også viktig for å understreke betydningen av gode lærere for elevenes utvikling. Med en god biografi vil man kunne ta stilling til overdrivelser i tolkingen av kildene, altså knyttet til at man kan risikere å stille seg for mye på hennes side. Oppgaven fokuserer hovedsakelig på faktorer som har påvirket Semmingsen på veien til å bli historiker.

Dessuten er spørsmålet om rollemodeller aktuelt for en historiker. Ingrid Semmingsen kan være en rollemodell for mange historikere, særlig kvinnelige. Endelig vil denne biografien bidra til en forståelse av humanismebegrepet i vid forstand. Denne studien handler ikke om psykohistorie.¹² Men studien blir ikke fullstendig uten å se også på slike faktorer, og på hvilke ting hun prioriterte. Uten disse prioriteringene blir det umulig å få frem et fyldig bilde av hennes personlighet og hennes vei til historieforskningen. Denne *menneskelige prioriteringen* er relevant for oss alle, og likeså for alle som befatter seg med vitenskap. I denne sammenhengen betyr det at Ingrid Semmingsen var først et menneske, så en kvinne, så norsk, så historiker og endelig emigrasjonshistoriker.

Teoretisk rammeverk

Det finnes mange historikerbiografier som er tilgjengelige for leseren, gjerne i form av bøker, artikler, intervjuer, og antologier. Det finnes større og mindre historiografiske arbeider om Jens Arup Seip, Halvdan Koht, og Sverre Steen. Biografiene omfatter sjelden hele livsløpet til enkelte norske historikere. Hva angår Ingrid Semmingsen kan man si at historiografien hverken kjenner helhetlige eller delvise biografier om Ingrid Semmingsen.

Før vi gir en detaljert begrunnelse for utgangspunktet for Ingrid Semmingsens oppvekst og skolegang, er det viktig å periodisere begrepet «veien til historieforskningen». Veien hennes til å bli historiker, og veien til historieforskningen, er utviklingsperioden hennes fra begynnelsen av skolegangen til uteksamineringen, og noen få år etter denne perioden. Denne veien kan deles inn fire perioder: a) perioden fra fødselen til begynnelsen av folkeskolen; b) skolegangen og ungdomstiden c) studietiden fram til hun fullførte hovedoppgaven; d) den korte perioden etterpå som er knyttet til oppdraget hun fikk av Nordmanns-Forbundet om å forberede et verk om den norske utvandringen til Amerika. Etter en gjennomgang av litteraturen som tar for seg Semmingsen i denne perioden, kan man si at

¹² Breisach, Ernst 2007³. *Historiography: ancient, medieval, & modern*. University of Chicago Press. Chicago, ss. 507 – 513

hennes vei som ledet frem til historiefaget, samt forutsetningene som førte til historikeryrket ikke er tilstrekkelig behandlet.

Ut fra det som hittil er kjent om Semmingsens barndom, gymnas- og studietid er det ikke mulig å svare på problemstillingen om hvordan veien hennes til historiefaget var, ei heller om de avgjørende faktorene i denne prosessen. Begrepet «avgjørende» må vi bruke med visse forbehold. Avgjørende faktorer er slett ikke eksistensielle faktorer eller grunner. Her er jeg enig med Jan Eivind Myhre som hevder at det ikke finnes avgjørende eller eksistensielle faktor for å bli historiker.¹³ . Det er altså ikke et eksistensielt valg å bli historiker.¹⁴

Det mest av det som er skrevet om Semmingsen tidligere består mest av enkle opplysninger og analyserer i lite grad hennes livsløp. Hennes faglige dyktighet på slutten av middelskolen og gymnaset er en god indikator på hennes intelligens, hardnakkethet og store motivasjon for å tilegne seg kunnskap og å utvikle seg selv. En kombinasjon av nysgjerrighet og interesser kan kanskje forklare valget av historiefaget. Men dette er bare biter av personligheten. Hva så med temperamentet, karakter og følelser? Hva med hennes verdisystem, med alt det som utgjør en persons livsverden og som gjør vedkommende hel? Uten å ta for seg den psykologiske bakgrunnen for sosial atferd, vil man ikke kunne se verdien av hennes vei inn i historiefaget. Uten å se på hele personen Ingrid Semmingsen kan man ikke nå frem til motivasjonen bak historie som yrkesvalg. Barndomstiden og ungdomstiden hennes er derfor viktig for å belyse temaet. Dessuten er altså denne perioden i Semmingsens liv nærmest ubehandlet.

Et spørsmål reiser seg når det gjelder barndommen og ungdomstiden: Hvordan ble en datter av en storbonde, offiser og høyremann sosialist på universitetet? Hvorfor viet hun seg til arbeidernes og utvandernes skjebne? Vi vet lite om hennes historielærere. Det er kjent at hennes latinlærer Josef Caspari vekket hennes interesse for klassiske språk, men det er få som tenker på hvor mye historie det er i latin.

Ingrid Semmingsen begynte å studere filologi ved Universitetet i Oslo, men fortsatt tenkte hun ikke på historiefaget. Kan man da si at valget av historiefaget var *tilfeldig*? Ifølge henne selv var det innflytelsen fra det radikale studentmiljøet Mot Dag og Clarté som påvirket henne mest til å velge historie som fag, og som påvirket hennes politiske orientering og politiske vending i retning av sosialismen. Dette har uten tvil vært viktig, men det kan ikke

¹³ Myhre, Jan Eivind 2007. *Historikernes egne historier*, u. d. s. 15

¹⁴ Myhre, Jan Eivind 2007. *Historikernes egne historier*, u. d. s. 15

være den eneste grunnen som lå bak hennes valg. Var Ingrid, og i så fall i hvilken grad, i stand til å forstå og akseptere sosialismens teori og politiske plattform? Etter Pecks karaktertypologi å dømme, har Ingrid allerede den gangen tilhørt den rasjonelle-altruistiske typen. Dette er personer som er selvbevisste, også når det gjelder deres egenskaper og deres plass i verden. Deres energi er rettet mot mål som har samfunnsverdi.¹⁵ Disse personenes utvikling er derimot ikke fullført ettersom det finnes åpenhet mot kontinuerlig åndelig utvikling. Dette fører oss til spørsmålet om andre avgjørende faktorer tilknyttet studieperioden: Hva vet vi om Ingrid Semmingsens historielærere ved Universitetet i Oslo? Hva vet vi om sosiale forhold på Hedmarken? Hva med hennes minner om Julussakonflikten som oppsto på Hedmarken? Hva slags rolle spilte Nordmanns-Forbundet for hennes forskerkarriere? Disse betingelsene er viktige for å kunne belyse hva som ledet henne inn i historiefaget. Deres betydning og innbyrdes vekt er imidlertid hittil ukjent. Analyse av det kjente, mindre kjente og ukjente om fenomenet Semmingsen leder oss til følgende påstand: For det første at Semmingsens vei til å bli historiker ikke lar seg studere uten å se på oppveksten på Hedmarken. For det andre at studieperioden var helt avgjørende for hennes yrkesvalg.

Det moderne historiefaget er interessert i å samarbeide med andre fag som etnologi, antropologi, lingvistikk, sosiologi, psykohistorie etc.¹⁶ Man må altså sette seg inn i Ingrids personlighet og mentalitet, hennes ideer og tro, for å kunne forstå hennes handlinger, deriblant hennes valg av historiefaget.

Biografi som sjanger

Historikere er opptatt av biografier og selvbiografier som sjangre. Men det er altså historisk biografi som angår oss her. Biografier skriver man som regel om avdøde mennesker.

Denne masteroppgaven er en historisk biografi. En slik type biografi beskriver mennesket innenfor en kontekst, som en del av en større begivenhetsramme.¹⁷ I løpet av arbeidet ble jeg konfrontert med en utfordring, nemlig begrepet *historisk biografi*. Historisk biografi er en krevende historisk litterær sjanger. En biografi kan føre historikeren inn i ukjente og uvante retninger. For å unngå å skrive en hagiografi har jeg forsøkt å anføre kontekstens nøkkelementer, knyttet til de første 27 årene av livet til Ingrid Gaustad.¹⁸ Det er derfor jeg legger spesiell vekt på sosioøkonomiske forhold i den landsdelen hun kom fra, samt

¹⁵ Peck, F. Robert 1960. *The psychology of character development*. Wiley, New York s. 8

¹⁶ Susnjic 2008: 7

¹⁷ Black, J, og MacRaild Donald M. 2000². *Studying history*. Palgrave. London, s. 100

¹⁸ Jeg har valgt å omtale henne Ingrid Gaustad når jeg skriver om barndommen, ungdomstiden samt studietiden hennes. Navnet Ingrid Semmingsen bruker jeg når jeg nevner hennes forfatterskap.

levekårene hun vokste opp under og utviklet seg i, det daværende utdanningssystemet i Norge, politiske forhold og undervisningsforhold på Universitetet da Ingrid begynte sin karriere. Denne biografien sikter ikke mot å være en omfattende biografi. Det er temperament, karakter og selve personen som skal settes i fokus i biografien. Dette er imidlertid forhold som er metodologisk vanskelige å måle, og de er lite presise. Uten å ville gå nærmere inn i psykohistorie, kunne jeg likevel ikke unngå å ta opp noen elementer fra personlighetspsykologi, ettersom jeg mener at disse elementene også hører hjemme blant de viktige forutsetningene for Ingrid Semmingsens yrkesvalg. Likevel anser jeg biografien som både en verdifull og vitenskapelig basert historisk forskning. Historikeren Norman Gash nevner to grunner til dette: Han mener for det første at mennesket skal bli skrevet om innenfor rammen av menneskelighet, likeså mener han at dette er viktig for faget.¹⁹ Per definisjon gir biografien en nøkkel til livsforståelse. Før denne studien var det ikke mye man visste om en rekke perioder av livet til Semmingsen.

I denne oppgaven har jeg prøvd å lage en fremstilling av Ingrid Semmingsen basert på et utvalg kilder og min tolkning og kritiske bruk av disse kildene. I tillegg har jeg i forbindelse med denne studien foretatt en rekke intervjuer for å kunne få nyttige opplysninger som kunne belyse Semmingsens person. Dessuten har jeg skaffet meg en del informasjon gjennom uformelle samtaler og e-postutveksling. Disse intervjuene har vært til stort hjelp i forsøket på å bli kjent med et menneske, men også når det gjelder å vise hvordan historikerens veier til historien var.

Masteroppgavens oppbygging og struktur

Oppgaven er inndelt i syv kapitler. I kapitlene fremstilles de første 27 årene av livet til Semmingsen kronologisk.

Masteroppgavens kapitler og tidsperioder av Semmingsens livet som er behandlet i denne studien er lagt opp som følger:

Kapittel 1	Introduksjon
Kapittel 2	Barndom og oppvekst

¹⁹ Black, J., og MacRaidl Donald M. 2000². *Studying history*. Palgrave, London ss. 100 – 101

Kapittel 3	Folkeskole, middelskole, gymnas
Kapittel 4	Studietiden
Kapittel 5	Hovedoppgaven
Kapittel 6	Veien til utvandringshistorien
Kapittel 7	Konklusjon

I Kapittel 1 presenteres masteroppgavens tema og problemstillinger. Kapittel 2 vil fokusere på barndommen og oppveksten på Hamar, samt familiens bakgrunn. Jeg tror nemlig det var noe i hennes oppvekst som bidro sterk til at hun ble forsker og senere professor. Kapittel 3 behandler Semmingsens ungdomstid med fokus på skolegangen. Her vil jeg først behandle hennes valg av linje på gymnaset. Deretter skal vi se at hun ga viktige bidrag til en elevforening som het Fram. Som 16-årig gymnasiast engasjerte hun seg i skolens avis og ble dens yngste redaktøren til da. Hennes intellektuelle evner var langt over gjennomsnittet, noe hennes karakterer til artium viser. Dette skal vi også behandle i kapittel 3. Kapittel 4 og 5 vil fokusere på studieperioden fra 1927 til 1935. Kapittel 6 vil fokusere på den siste fasen av Semmingsens vei til historieforskningen, nemlig oppgaven hun fikk tildelt av Nordmanns-Forbundet. Dette skjedde i juli 1935. De første fire kapitlene vil bli strukturert kronologisk, mens kapittel 5 og 6 vil bli strukturert mer tematisk. Kapittel 7 oppsummerer analysene og samler konklusjonene.

Litteratur

Oppgaven bygger på forskjellig historisk litteratur i tillegg til annen slags litteratur. En del bøker omfatter opplysninger som er med på komplettere bildet av Ingrid Semmingsen, men som også gir en oversikt over sosiale og andre forhold som primære kilder ikke nødvendigvis kan gi. Bare for å nevne noen: *Et splittet samfunn: 1905-35* av Knut Kjeldstadli har vært benyttet i kapittel 1. Gudmund Morens hovedoppgave *Julussakonflikten i Elverum 1927* er blitt benyttet i kapittel 3.

En annen kategori av relevant litteratur er litteratur om universitetets historie. Her må Jan Eivind Myhres bind i serien om Universitetet i Oslos historie; *Kunnskapsbærerne 1811-2011: akademikere mellom universitet og samfunn* nevnes, som er brukt i kapittel 4 som omhandler Ingrid Semmingsen i løpet av studietiden. Jorunn Sem Fures bok *1911–1940: inn i forskningsalderen* har også vært av relevans i kapittel 4. Peter J. Colletts bok *Historien om Universitetet i Oslo* har også vært nyttig i dette kapitlet. En del stoff herfra er av relevans for

universitetshistorien, og er blitt brukt i kapittel 4. Studentbevegelsen *Mot Dag og* initiativtager Erling Falk har vært nyttig i dette kapitlet.

Janne Strands hovedoppgave om Sverre Steen har vært benyttet i kapittel 4. Johanna Barstads bok *Litteratur om utvandringen fra Norge til Nord-Amerika (1825-1975)* har utgjort en del av basisen for kapittel 6. Av historiske biografier benyttet i denne masteroppgaven, er det naturlig å nevne Jan Thomas Kobberrøds avhandling *Sverre Steen: sosialdemokratiets historieforteller*. Den inneholder relevant materiale for kapittel 4, men også en del biografisk stoff herfra har virket som inspirasjon innenfor biografisjangeren.

Flere bøker har også fungert som inspirasjon innenfor sjangeren. En av disse er Jeremy D. Popkins bok *History, Historians & Autobiography*. En annen har vært *Visions of History*, utgitt av MARHO, The Radical Historians Organisation. Daniel Snowman har i sin bok *Historians* fremstilt biografiske skisser på bakgrunn av lesning og intervjuer. Blant norske historikere vil jeg nevne Myhres upubliserte manuskript «Historikernes egne historier» som har vært av relevans når det gjelder selvbiografier.

For å belyse temaet mitt nærmere har jeg også benyttet litteratur innen psykologi, sosiologi, pedagogikk og antropologi.

Kildematerialet

Kildene som benyttes i denne oppgaven kan deles inn i fire forskjellige grupper: privatarkiver, Semmingsens trykte forfatterskap, offentlige kilder i form av aviser, og muntlige lokalhistoriske kilder.

Den første hovedgruppen med kilder er uttrykt materiale fra Semmingsens privatarkiv. Privatmateriale til Semmingsen står sentralt i den første delen av denne studien. Dette er materiale som i hovedsak ikke tidligere er benyttet. Privatarkivet er en del av håndskriftsamlingen som befinner seg på Nasjonalbiblioteket, som er ubehandlet og som har tittelen «etterlatte papirer til Ingrid Semmingsen». På 1970-tallet begynte Ingrid Semmingsen å skrive et essay om sosiale forhold i sin hjembygd ca. 1915–ca. 1930 med grunnlag i sine personlige minner. Barndomsminnene hennes står mest sentralt i kapittel 2 og kapittel 3. Erindringene kaster lys over oppveksten og ungdomsårene på Hedmarken. Erindringene fra studietiden belyser Semmingsens studietid. To innberetninger som hun leverte til Nordmans-Forbundet hører også til denne håndskriftsamlingen. Dessuten finnes det korrespondanse, avisutklipp, diverse manuskripter og forarbeider av faglig art, samt kildeutskrift. Hennes privatarkiv inneholder også dagbokmaterialet, et materiale som belyser skolegangen og

studietiden. Andre personlige dokumenter som private brev, brevveksling med flere personer, blant annet Halvdan Koht, Edvard Bull, Sverre Steen, fotografier etc. har vært til nytte i denne studien. En god del av privatmateriale er utlånt fra Barbro Semmingsen. Det inneholder også dagboksnotater, karakterbok, attester, anbefalingsbrev som Ingrid fikk fra de ovennevnte professorene, samt fotografier. Privatmateriale til Semmingsen finner vi dessuten på Utvandrermuseet på Hamar. På Nasjonalbiblioteket finner man også Halvdan Kohts brevsamling. Når det gjelder fotografier har jeg brukt *Alma maters- en bildesamling*. Denne samlingen inneholder fotografier om de kvinnene som ble ansatt ved Universitetet i Oslo til 1940, samt deres familier og venner.

Gymnassamfunnet Frams avis, protokoll og referater fra møter i perioden fra 1921 til 1927 som bevares i Statsarkivet på Hamar, er også undersøkt i denne studien. Når det gjelder perioden mellom Semmingsens studietid og skriveprosessen av hovedoppgaven, er utrykt materiale fra Sverre Steens privatarkiv viktig, beskrevet i kapittel 4. Steens privatarkiv har blitt undersøkt for å svare på en av problemstillingene i denne oppgaven. Steen har et omfattende arkiv på Riksarkivet som var nyttig i denne studien. Det var opplysende å se på foredrag, egne notater og manuskripter av forskjellige art, blant annet fra forelesninger.

Den andre hovedgruppen av kilder er Semmingsens trykte forfatterskap. Her siktes det først og fremst til hennes arbeid om sosialhistorie. Man kan si at hennes vitenskapelige produksjon er relativt begrenset. *Norges kulturhistorie*, bind 6, som har tittelen *Et folk i fred og krig* har vært nyttig i kapittel 2. Semmingsen var en av hovedredaktørene for dette verket som kom ut i 1980. Verket er særlig relevant på grunn av Julussakonflikten som hun behandler her. Hovedoppgaven *Arbeiderklassen på Hedmarken 1850-1900* har vært av stor nytte. Stoffet herfra blir benyttet i kapittel 1 og 4 i denne oppgaven. Hovedoppgaven hennes står særlig sentralt i kapittel 4. En viss betydning har også den allmenne oversikt over Oslo Hospitals historie, som kom ut i 1939. Den handler om solid arbeid, basert på mange og forskjellige kilder. Dessuten er boken viktig som en sosialhistorisk undersøkelse. Det er en dyktig gjennomført sosialhistorisk undersøkelse av livet på hospitalet og administrasjonen av dets formue gjennom skiftende tider.

Etttersom Semmingsen var den første kvinnelige professor i historiefaget ved Universitetet i Oslo, er artikkelen hennes «Det første halve århundre – hvor langt nådde vi?» av relevans. Den ble gjengitt i boken *Kvinner på Universitetet 100 år*, som markerte jubileet

de feiret i 1984, altså 100 år etter at kvinner fikk adgang til å ta embetseksamen. Artikkelen kan anses som et viktig bidrag innenfor kjønnshistorien.

Også Semmingsens senere verk må nevnes, selv om de ikke er benyttet i denne studien. Disse hører også til sosialhistorie. *En verdensmakt blir til* kom først i 1946.

«Husmannsminner» ble utgitt i 1960, mens *Drøm og dåd* ble publisert i Norge i 1975.

Artikkelen «Standssamfunnets oppløsning», som kom ut i 1954, regnes som en klassiker innenfor nordisk historieforskning.

En del av materialet som er benyttet i oppgaven min er tidligere arbeider, for eksempel artikler hvor Ingrid Semmingsen er blitt omtalt. Selv om dette materialet ikke er omfattende, har det en viss verdi. Nordmanns-Forbundets tidsskrift og protokoll har vært av særlig relevans i denne undersøkelsen.

Dessuten har radioarkivet om husmannsvesenet vært til nytte i denne studien. Ingrid Semmingsen opptrådte i radioprogrammene sammen med forfatteren Alf Prøysen vinteren 1959–60. Historikeren og forfatteren møttes her i dialog, og de forteller om sin barndom på Hedmarken. Samtalene har relevans for denne studien. Jeg har dessuten fått verdifull muntlig informasjon og annen hjelp fra Barbro Semmingsen, Dag Semmingsen, Dina Tølsby, professor Odd Lovoll, Elin Strøm, professor Ingeborg Kongslie, bibliotekar ved Nasjonalbiblioteket, Jana Sverdljuk Bendtze, bibliotekar ved Hamar katedralskole, Liv Bjellastuen, Kari Fuglesang ved Norsk utvandrer museum og Lisbeth Bø Håverstad ved Nordmanns-Forbundet.

Dette har vært hovedkilder som gjorde det mulig å betrakte Semmingsens personlighet litt mer detaljert. I tillegg til de litterære data som enten direkte eller indirekte var tilknyttet henne, er det upublisert materiale fra hennes privatarkiv som utgjør det viktigste materialet jeg bygger mitt forsvar av den fremsatte problemstillingen på.

Hovedtesen i denne studien er at grunnlaget for Semmingsens karriere som en fremstående norsk historiker, ble lagt i hennes barndom, skolegang og studier på Universitetet.

Kapittel 2: Barndommen og oppveksten

Hedmarken og daværende norske forhold

Ingrid Semmingsens vei til historien begynte på Hedmarken. Hun ble født 10. mars i 1910 på Hamar, og hennes pikenavn var Ingrid Elisabeth Gaustad. Hun vokste opp som nest eldst i en søskenflokk på seks.

Hedmarken består stort sett av landbruksområder. Selv om det geografisk ikke er noen forskjell mellom Hedmarken i dag og for hundre år siden, er det likevel noen forskjeller, først og fremst innen demografiske og sosiale forhold. Folketallet var mindre enn det er i dag, og det var færre tettsteder. Både Ringsaker, Løten og Stange i Hedmark fylke var for landsbygd å regne i begynnelsen av det 20. århundre. Familien Gaustad flyttet fra Hamar til familiegården sin på Stange i 1911.²⁰

På det internasjonale plan var tiden Ingrid vokste opp i preget av store omveltninger og dramatiske endringsprosesser. Norge var på dette tidspunktet sterkt preget av politiske hendelser som skjedde i resten av verden. De første ti årene av Ingrid Semmingsens liv betegner en viktig periode så vel for henne som for norsk historie. Hun sier selv at «erfaringer og opplevelser fra barndoms og ungdomstiden virket inn på de valg hun gjorde i voksen alder med hensyn til studier og forskning».²¹ Dette er perioden rett før og etter første verdenskrig. Norge var formelt nøytralt. Men selv om Norge var nøytralt, balanserte landet i begynnelsen av første verdenskrig mellom Tyskland og Storbritannia. I slutten av 1916 skiftet imidlertid krigen karakter, sett fra norsk synsvinkel. Steg for steg begynte Norge å favorisere Storbritannia. Over 2000 nordmenn omkom under krigen.²² Fredskonferansen i Paris i 1919 avgjorde hvem som hadde skylden for krigen. Ifølge Versaillestraktaten ble Tyskland pålagt å ta det moralske ansvaret for krigen. Det som deretter fulgte var at kartet over Øst-Europa ble endret ved at tre store imperier ble oppløst, nemlig Det østerriksk-ungarske riket, Det Osmanske riket og Det russiske imperiet, og flere mindre stater ble etablert. Hovedprinsippet ved etableringen av de nye østeuropeiske landene var nasjonens selvbestemmelse og beskyttelse av minoriteter. Dette prinsippet ble imidlertid ikke alltid respektert. Frykten for

²⁰ Langholm, Sivert 1996. «Ingrid Semmingsen. Minnetale i Det norske Videnskaps-akademi». Særtrykk av Det norske Videnskaps-akademis årbok 1996. Oslo, s. 3

²¹ Niemi, Einar 1994. *Seniors perspektiv: Ingrid Semmingsen*. HiFo – nytt, s. 4

²² Kjeldstadli, Knut 1994. *Et splittet samfunn: 1905–35*. Aschehoug, Oslo, ss. 78 – 80

den russiske revolusjonen spredte seg i Europa. Versaillestrakten av 1919 banet vei for en annen stor krig.

Sosiale forhold på Hedmarken i perioden 1850–1920

Ifølge den gamle administrative inndelingen er Hedemarkens fogderi landet på østsiden av Mjøsa. På slutten av det 19. århundre besto fogderiet av følgende herreder: Stange, Romedal, Løten, Vang, Furnes, Nes, og Ringsaker.²³ I dette avsnittet skal jeg forklare arbeiderorganiseringen på Hedmarken på slutten av det 19. og i begynnelsen av det 20. århundre. Men først vil jeg gå litt bakover i tid og se på husmannsklassen.

Den store nyryddingen av jorden begynte på 1800-tallet.²⁴ Det var husmenn som ryddet jorden, og de ryddet også sin egen plass.²⁵ Innenfor disse gårdene var det små husmannsplasser. En husmannsplass innbefattet et lite hus og et lite stykke jord, bebodd av husmannen og hans familie. På denne tiden drev folk mest med jordbruk og dyrehold. Korn og poteter var to meget viktige handelsvarer. Hedemarkkorn ble ansett for å være av god kvalitet. Alle husdyr ble holdt på plassen, særlig kyr og sauer. Gårdbrukerne hadde ikke rene naturalhusholdninger, og penger var noe man kjente til. Gårdbrukerne solgte sine artikler, og for pengene de fikk betalte de skatter, avgifter og kjøpte inn nødvendige redskaper. I tillegg kjøpte bønder gårdene.

På midten av det 19. århundre var befolkningen i Hedmarkens bygder inndelt i følgende grupper: bønder utgjorde den største gruppen, og i tillegg fantes småårsfolk slik som husmenn, tjenere, innerster, og dagleier.²⁶ En bonde var en fri mann og han eide sin jord. Tjenere var en skiftende og bevegelig sosial klasse.²⁷ De arbeidet framfor alt i bøndenes hus. Her reiser det seg følgende spørsmål: Hvem utgjorde så den gamle husmannsklassen, og hvordan var husmennenes levekår? En husmann var først og fremst en jordbruksarbeider som hadde arbeid hos bonden etter avtalt lønn.²⁸ En stor del av lønnen fikk han imidlertid i varer. Husmannen bodde på en tomt eller et større stykke av en gård, dvs. en husmannsplass. Semmingsen skriver i sin hovedoppgave at hun selv har sett slike tomter på sitt hjemsted i

²³ Gaustad, Ingrid 1935. *Arbeiderklassen på Hedemarken fra 1850–1900*. Hovedfagsoppgave i historie, Universitetet i Oslo. Oslo, s. 5.

²⁴ Gaustad 1935: 7-8.

²⁵ Gaustad 1935: 14

²⁶ Nerbøvik, Jostein 1999. *Norsk historie 1860–1914, Eit bondesamfunn i oppbrot*. Det Norske Samlaget. Oslo, s. 86

²⁷ Gaustad 1935: 22

²⁸ Damslorå, Svein. «Husmann» i Store Norske Leksikon. URL, <http://snl.no/husmann> (hentet 28.05. 2012)

Stange.²⁹ Husmenn hadde ingen arbeidsrett, skriver hun, og i forbindelse med det nevner hun husmannsloven av 1851. Husmannen var ikke beskyttet i særlig grad gjennom denne loven. Han kunne for eksempel bli oppsagt hvert år, og hadde ikke rett til å kreve erstatning for de forbedringer han hadde utført på plassen. Men husmannen var enda mindre beskyttet før, så man kan si at denne loven representerte fremgang. Den siste gruppen av jordbruksarbeidere var dagleiere. De var som regel svensker og de bodde på husmannsplassene. Det fantes også håndverkere, og de var ofte sveisere, smeder, skomakere og skreddere. Håndverkerne jobbet på gårdene etter behov. De regnet seg for å være viktigere enn alminnelige jordarbeidere.³⁰ I prinsippet brydde ikke bøndene seg mye om sine husmenn. I Stange, der Semmingsen vokste opp, hadde gårdene flere husmenn enn i de øvrige bygdene på 1800-tallet.³¹ På denne tiden var de sosiale ulikhetene store blant bygdas befolkning på Hedmarken. I sin hovedoppgave *Arbeiderklassen på Hedemarken fra 1850–1900* er Semmingsen særlig opptatt av husmannsvesenet. Det innledende avsnittet i hennes hovedoppgave lyder slik:

Emnet for denne oppgaven hadde jeg opprinnelig tenkt skulde være husmannsvesenets utvikling i Hedemarkens fogderi i tidsrommet 1850-1900. Jeg har valgt Hedemarken fogderi fordi det er typisk landbruksdistrikt, og fordi lokal kunnskap kunde komme mig til nytte i hvert fall for enkelte bygders vedkommende. Særlig vilde jeg prøve å klarlegge hvorvidt omlegningen innen jordbruket, overgangen fra selvforsyningsbruk til jordbruk basert på salg, maskinenes inntrengen-industrialiseringen, har medført tilbakegangen i husmannsvesenet.³²

Dette avsnittet kan kanskje gi oss svar på et viktig spørsmål: Hvilke faktorer påvirket Ingrid Semmingsen til å begynne sin forskerkarriere med å undersøke sosiale forhold på landsbygda i et østnorsk fylke? Mulige svar kan være følgende: Hun opplevde sosial ulikhet allerede i barndommen.³³ Hun ble påvirket av sosiale forhold i oppveksten. Man kan da si at sosiale ulikheter fremdeles var sterke på Hedmarken på begynnelsen av 1900-tallet.

Til tross for dårlige vilkår og fravær av arbeidsrettigheter, var jordarbeidere på Hedemarken ikke helt passive. De organiserte seg i forskjellige bevegelser, blant annet thranittbevegelsen. Denne bevegelsen hadde etterlatt spor i familien Gaustad.

Thranebevegelsen eller thranittbevegelsen, oppkalt etter Marcus Thrane, var den første

²⁹ Gaustad 1935: 14

³⁰ Gaustad 1935: 26 – 29

³¹ Gaustad 1935: 35

³² Gaustad 1935: 1

³³ Langholm 1996: 3

politiske massebevegelsen i Norge.³⁴ Marcus Thrane (1817–1890) var en sosialistisk agitator, som blant annet krevde politiske reformer og sosiale forbedringer for husmennene. Thrane stiftet flere arbeidsforeninger. I 1863 utvandret han til Amerika.³⁵ En av medarbeiderne hans,

Bernhard Hansen, reiste over Hedemarken og holdt foredrag våren 1850.³⁶ Under sitt opphold stiftet han arbeiderforeninger. I denne sammenhengen er det viktig å nevne at Semmingsens farfar og hans bror var thranittere. Det virker sannsynlig at røttene til Thranebevegelsen var med på å forme Semmingsen og hennes senere forskningsarbeid.

En annen bevegelse som også bør nevnes i forbindelse med Semmingsens familiebakgrunn, er haugianisme. Dette var en kristen bevegelse som oppstod i Norge tidlig på 1800-tallet. Haugianere var tilhengere av Hans Nielsen Hauge (1771–1824).³⁷ Han formante stadig til flid og strevsomhet. Både Hauge og hans tilhengere var opptatt av skole og oppdragelsesspørsmål. Hauge var ikke prest, men legpredikant, og kom ofte i konflikt med autoritetene. Storparten av Hauges tilhengere var bønder, og de utgjorde en slags sosial opposisjon.³⁸ Ingrid Semmingsens oldemor var en av de mer fremtredende haugianerne på Hedmarken. Semmingsen hadde altså en arv av sosial protest.

Konkrete opplysninger om politiske orienteringer blant befolkningen på Hedmarken kan man få ved å gå gjennom undersøkelsen i Semmingsens hovedoppgave. Semmingsen var blant de første som tok for seg arbeidsforeninger og thranittenes aktivitet på Hedmarken. I 1883 utgjorde husmenn den største gruppen, men det fantes også tjenere, dagleiere og håndverkere i Hedemarkens fogderi. Det var flere arbeidsløse enn arbeidstakere. Likevel var 18 prosent av medlemmene i arbeiderforeningene gårdbrukere eller gårdbrukssønner.³⁹ Medlemskap i Thraneforeningen var ikke sjelden blant gårdeierne på Hedmarken.

Slutten av 1890- og begynnelsen av 1900-årene markerer en ny fase i norsk jordbruk. Den industrielle revolusjonen gjorde gårdbrukere mindre avhengige av manuell arbeidskraft.⁴⁰

Utviklingen gikk raskt og man begynte å bruke nye maskiner i jordbruket. Disse maskinene gjorde arbeidet lettere. Knut Kjeldstadli skriver: «Amerika, byer, fabrikker, og

³⁴ Pryser, Thore. «Marcus Thrane-utdypning» i Store Norske Leksikon, URL, http://snl.no/nbl_biografi/Marcus_Thrane/utdypning (hentet 26.05. 2012)

³⁵ Pryser Thore, «Marcus Thrane-utdypning» i Store Norske Leksikon, URL, http://snl.no/nbl_biografi/Marcus_Thrane/utdypning (hentet 26.05. 2012)

³⁶ Gaustad 1935: 35

³⁷ Aarflot Andreas, «Hans Nielsen Hauge – utdypning » i Store Norske Leksikon, URL, http://nbl.snl.no/Hans_Nielsen_Hauge/utdypning (hentet 25.10.2013)

³⁸ Semmingsens privatarkiv. «Haugianere, Rapitter og utvandringen 1825», u. d.; Golf, Olav 1999. *Religiøse minoriteters utvandring, Kvekere, haugianere fra Rogaland i pionertida*. Oslo s. 8

³⁹ Gaustad 1935: 35

⁴⁰ Kjeldstadli 1994: 52 – 55

veianlegg var bøndernes værste, umulige konkurrenter». ⁴¹ Gårdbrukerne skaffet seg nye maskiner som førte til at behovet for arbeidskraft på gårdene minsket. Likevel var det fortsatt behov for hjelp. Hvem tilhørte egentlig «arbeiderklassen» på bygda de første ti årene av 1900-tallet? Det var medlemmene av den gamle husmannsklassen, for det meste gamle mennesker, husmannens barn som ennå ikke hadde forlatt husmannsplassen, og håndverkere. ⁴²

Tiden rundt Ingrid Semmingsens barndom var en overgangsperiode for husmannsklassen. Selv om husmannsklassen fortsatt eksisterte, var den sakte men sikkert i ferd med å bli oppløst. I 1919 var det omlag 15000 husmenn i Norge. ⁴³ Med moderniseringen av landbruket kunne husmenn klatre opp til å bli småbrukere. Bøndene var også interessert i å modernisere husmannssystemet og jordbruket. Hvis gårdene var store nok, sysselsatte gårdbrukseiere ofte budeier, sveisere, griserøktere, og kjørekarer. Det ble dermed etablert «en landarbeiderklasse». ⁴⁴ Sosiale forhold var annerledes i byene. På de nye industristedene bodde fabrikkarbeidere, handelsmenn og håndverkere. Fra slutten av det 19. og i begynnelsen av det 20. århundre ble de organisert i forskjellige foreninger, og Arbeiderpartiet ble stiftet på slutten av 1800-tallet.

Ingrid Semmingsens vei til historieforskningen begynte i hennes barndom. Min første hypotese tar utgangspunkt i nettopp dette. Et av spørsmålene reiser seg her: Hvordan gikk det til at datteren til en grunneier, en oberstløytnant, en konservativ og høyreorientert mann, selv fattet interesse for arbeidere og emigranter? Et annet er: Var det noen sosialister blant gårdseierne i Hedmark på dette tidspunktet? Var Ingrid Semmingsen et unntak siden hun sluttet seg til en annen politisk retning enn den hennes foreldre valgte? I et intervju med Einar Niemi forteller hun at hennes studievalg og yrkeskarriere var knyttet til erfaringer fra barndomstiden. Dette forklarer Semmingsen i detalj i sine erindringer som er skrevet på 1970-tallet. Blant annet skriver hun der varmt om mennesker som tidligere var husmenn og bodde på Gaustads gård eller i nærheten av den. Omkring 1920 var forskjellene mellom bygdene fremdeles store. Et viktig faktum var at «bygdene på Østlandet viste et mer sosialistisk enn kristelig kulturmønster». ⁴⁵ Ingrid Semmingsens far tilhørte antakelig ikke denne kretsen. Var det kanskje dette som vekket hennes historiske nysgjerrighet og skrivelyst? Og var dette

⁴¹ Kjeldstadli 1994: 52

⁴² Kjeldstadli 1994: 59

⁴³ Kjeldstadli 1994: 59

⁴⁴ Kjeldstadli 1994: 59 – 60

⁴⁵ Kjeldstadli 1994: 144

bakgrunnen for hovedoppgaven hennes? En historiker er interessert i forskjeller mellom fenomener, og veien til å forstå Ingrid Semmingsen begynner i hennes barndom og oppveksten på Hedmarken.

Ingrid Semmingsen familiebakgrunn

«Mine besteforeldre, alle født i 1830- og 1840-årene, var vokst opp på gårdsbruk eller plasser», skrev Ingrid Semmingsen i sitt manuskript om barndomsminner.⁴⁶ Hennes forfedre hadde bodd på Hedmark siden 1500-tallet.⁴⁷ De var bønder og håndverkere, og hun hadde også slektninger blant husmenn.⁴⁸

Farens slekt, som bodde i Østerdalen, var bønder. Både farfaren til Ingrid og hans søsken bodde på et ganske lite bruk. På grunn av dårlige levekår emigrerte de enten til Amerika, eller fant et nytt yrke. Farens onkel dro for eksempel til San Fransisco, mens hennes farfar ble skredder. Det kan antas at Ingrid Semmingsens interesse for utvandringshistorie har sammenheng med utvandringshistorien i hennes egen familie. Skreddervirksomheten innbrakte Gunder Pedersen Gaustad, farfaren til Ingrid Semmingsen, så mye inntekt at han klarte å realisere sin drøm: han vendte tilbake til sin hjembygd og kjøpte en middels stor gård.⁴⁹ Der vokste Peter Thorvald Gaustad, faren til Ingrid Semmingsen, opp. Da Peter Gaustad var 16 år gammel, døde hans far. Moren hans, Ingrid Olsdatter Berger, måtte gi fra seg gården noen år senere. Likevel fikk Peter Gaustad lov til å gå på skole. I 1899 begynte han å studere på krigskolen.⁵⁰ I erindringene går Semmingsen ikke inn på hvorfor faren gjorde dette og hvordan han klarte det. Svaret kan være av betydning for veien hennes til historiefaget. Hun fastslår at på dette tidspunktet «begynte Venstre under den skjerpede unionskonflikten å bygge ut forsvaret». Så fortsetter hun: «Ikke få bondesønner fra den kanten av landet så en mulighet for sosialt avansement gjennom forsvaret i årene omkring 1900».⁵¹ I senere år hevdet hun at dette ville være interessant å få undersøkt nærmere.⁵² Man kan anta at hennes farfar, først skredder, og deretter gårdbruker, var grepet av sosialistiske ideer. Det er lite trolig at Peter Gaustad valgte å forfølge en militær karriere uten i hvert fall delvis

⁴⁶ Semmingsen. «Manuskript om barndomsminner», u. d.

⁴⁷ Langholm 1996: 3

⁴⁸ Langholm 1996: 3

⁴⁹ Semmingsen. «Manuskript om barndomsminner», u. d.

⁵⁰ Semmingsens privatarkiv. «Giverholdt. 100 år siden Peter Gaustad ble født». u. d.

⁵¹ Semmingsen. «Manuskript om barndomsminner», u. d.

⁵² «Husmannshistoriker fra storgården», Hamar Arbeiderblad. 25. april 1981

innflytelse fra sin far. Penger kunne også være en av årsakene, selv om lønnen til en premierløytnant neppe var stor nok. I 1905 ble Peter Gaustad uteksaminert fra Den militære høyskole, som var høyere avdeling av Krigsskolen, og deretter ble han premierløytnant. Han ble senere ansatt som gymnastikklærer ved Hamar høiere almenkskole, en stilling han beholdt til 1911 da han overtok konas slektsgård søndre Nøttestad.

På Hamar bodde også morens slekt, forteller Semmingsen videre i sine erindringer. Hennes oldefar var gårdeier. Etterhvert ble han fattigere, og han endte sine dager på et lite bruk. Hans søsken var kjøpmenn eller håndverker i byer på Østlandet. Semmingsens morfar ble garver på Hamar. Det er interessant at begge hennes bestefedre var arbeidere – den ene var garver, og den andre var skredder. Selv om håndverkere ikke nødvendigvis var sosialister, kan bestefedrenes arbeiderbakgrunn kanskje ha medvirket til at Ingrid Semmingsen i studietiden blir sosialist. Kan det da være tilfeldig at Ingrid i sin tidlige forskning behandlet spørsmål om arbeidere på Hedmarken? Det faktum at oldemoren var haugianer som oppdro sin datter i samme ånd, er også av relevans. Det kan hende at Ingrid Semmingsen fikk en lignende oppdragelse. Gudvor Todderud (1884–1956), Ingrid Semmingsens mor, var en bydame. Hun hadde på seg lyse silkekjoler om sommeren. Hun snakket ikke ordentlig Hedemarksmål, og folk kalte henne «frua» mens de omtalte andre som «hu Marie på Dælin» eller «hu Nekkoline på Elton».⁵³ Ingrid Semmingsens foreldre giftet seg i 1906 på Hamar. Der fikk de to barn: en sønn i 1907, Viktor, og deretter en datter i 1910. Denne datteren var Ingrid. En ugift onkel av hennes mor ga foreldrene hennes forkjøpsrett på den gården han eide, i sitt testamente. Denne gården var Nøttestad Søndre i Stange, og hit flyttet familien Gaustad i 1911. Dermed begynte Ingrids oppvekst på en Hedemarksgård, som hun i sine erindringer skrev var skjebnens tilfeldighet.

På gården var det to våningshus i tillegg til sveiserboligen – hovedbygningen og føderådsbygningen. Det var også fjøs, stall og to låver. Familien Gaustad bodde i den gamle hovedbygningen. Den var en smal, toetasjes bygning. I første etasje var det en dagligstue, og et smalt rom som ble brukt som et slags oppholdsrom. I sørenden var det to store rom, kjøkken og «folkestue».⁵⁴ Det gikk en trapp opp i en annen etasje fra gangen og over en del av folkestua. Det var to rom i andre etasje. Inne i huset fantes det også kjeller. Den store gården ga rike muligheter for lek og aktivitet for Ingrid og hennes søsken. Familien Gaustad ble utvidet med nye medlemmer fram til 1922. I tillegg til Viktor og Ingrid fikk foreldrene også

⁵³ Semmingsen 1979. «Barneliv – små minner fra Nøttestad», u. d.

⁵⁴ Folkestue var en stue hvori tjenestefolk kunne oppholde seg

jentene Gerd og Bitter, lille Mads, samt en liten søster. Søskenflokken utgjorde et godt selskap av lekekamerater. Semmingsen skriver følgende i sin dagbok fra 1922: «Alle sammen bor vi på en gård i Stange, og her er det meget pent. Vi har vakker utsikt. Vi har mange kuer, hester, sauer, og mye annet rart til og med ti søte kattunger som hver dag viser hva de kan ved å klatre meg på armen».⁵⁵ Dette utdraget kan gi inntrykk av velstand. Det er klart at Semmingsen allerede i barndommen var flink til å legge merke til ting. Det er også klart at hun allerede på den tiden elsket å skrive. Hennes merknader gjaldt ikke bare naturen. Det er imponerende hvordan hun vurderte mennesker og mellommenneskelige relasjoner. Hun skriver følgende i sin dagbok: «Mormor er akkurat som far og mor forferdelig snild, men hun er enda, meget, meget redere enn mor også».⁵⁶ På gården arbeidet husmenn og tjenere hele tiden. Håndverkere ble også av og til engasjert ved behov. Gården hadde tre husmannsplasser: Løkken, Knudsvolden eller Volden, og Hanshagen.⁵⁷ Når det gjaldt tjenere hadde de hushjelper, budeier og kokker.

Tjenerne var mors gamle tante Maren og hennes halvsøster, og Karen. De var nyttige arbeidere, skriver Semmingsen. Håndverkere på gården skiftet ut.. Semmingsen har blant annet sterke minner om den strenge sveiseren Haagen. Arbeidet på gården ble organisert og finansiert av faren til Ingrid, mens moren var

Barndomshjemmet, Nøttestad gård ved Hamar.

hjemneværende. I denne ressurssterke familien vokste Ingrid opp. Men hvordan var egentlig forholdene innad i familien?

Erindringene til Semmingsen tyder på at de var en velstående og harmonisk familie. Deres velstand var åpenbar. Familien Gaustad eide også en bil på den tiden. Semmingsens erindringer er fulle av vakre beskrivelser av kjøttstabbur der det hang spekeskinker og flesk, og der det var stabber av flatbrødleiver. Videre leser vi om sukkersekk, kaffesekk og melsekker. Det var snø, kjelker, ski og skøyter. Så kommer fantastiske blomsterenger: hvitveis, fioler, blåklokker, prestekrager. Semmingsens sommerminner inneholdt nesten alltid sol og bading i sjøen. Det kan virke som en lykkelig barndom i midten av en europeisk

⁵⁵ Semmingsens privatmateriale. Dagboksnotater 1922

⁵⁶ Semmingsens privatmateriale. Dagboksnotater 1922

⁵⁷ Semmingsen. «Manuskript om barndomsminner», u. d.

katastrofe. Barna var oppdratt som moderate kristne og oppmuntret til flid, orden og arbeidsomhet. Spørsmål om den religiøse overbevisningen til Ingrid Semmingsen er meget interessant. Kildekritiske vurderinger av hennes erindringer fra 1970-tallet forteller nemlig at Semmingsen i voksen alder nesten var religiøst likegyldig. Det er uten tvil knyttet til hennes politiske syn. Men noe annet er imidlertid også interessant, som kommer tydelig fram i hennes tekst «Barneliv- små minner fra Nøttestad».

Som barn gledet Ingrid Semmingsen seg til jul, samt til julegaver hun fikk eller delte med andre. På den andre siden beskriver hun mormorens og morfarens religiøse iver slik: «Det var ofte husandakt hjemme hos dem på Hamar. De måtte sitte stille og holde sin mund. Det var kanskje høytidelig, mens en lettelse når det tok slutt».⁵⁸ Dette barndomsminnet kan gi en indikasjon på at Ingrid allerede da vurderte religiøse ritualer som belastende. Dette kan forklares ved at hun allerede som barn hadde stor intellektuell kapasitet, og at hun ble oppdratt i en kristen tradisjon.

Forholdet mellom hennes foreldre var godt, og forholdet mellom søsknene var nært. Moren hadde hovedansvaret for barna, faren tok seg av gården. Barna var sparsommelige: «Jeg fikk fem kroner i karakterbok», skriver den unge Ingrid.⁵⁹ Det er viktig å fremheve at familien Gaustad behandlet sine tjenere, husmenn og håndverkere rettferdig. Gårdbrukeren respekterte sine arbeidere. Inntil hun var 10 år gammel ville Ingrid Semmingsen bli budeie. Hun studerte språk, men ble historiker.

Forskermentalitet

Ingrid Semmingsen hevdet at hun tidlig ikke tenkte på forskerkarriere. Likevel viste hun som barn trekk, som for eksempel nysgjerrighet, som kan anses som nødvendige for en forsker. En grundig analyse av dagboken og erindringene hennes bekrefter denne påstanden. Det gjelder både hennes iaktakelser som beskrevet ovenfor og hennes forhold til naturen.

Allerede i barndomstiden analyserer og tenker hun mye om sine opplevelser, og trekker klare konklusjoner. Hva angår hennes forhold til andre mennesker, viste Ingrid sin intelligens tydelig allerede på dette tidspunktet. Jeg vil nå komme med to eksempler som kan forklare dette nærmere. I tolv-årsalderen la Ingrid merke til at hennes eldste bror, Viktor, som hovedsakelig var skoleflink, hadde stagnert den siste tiden. Dette hadde imidlertid skjedd fordi han ikke hadde vært heldig, konkluderte Ingrid. Deretter analyserte hun Mads, sin yngre bror, som en snill og godmodig person, men samtidig erkjenner hun hans svakhet, nemlig

⁵⁸ Semmingsen. «Manuskript om barndomsminner», u. d.

⁵⁹ Semmingsens privatmateriale. Dagboksnotater 1922

ukontrollert sinne og raseri. Allerede på denne tiden ville hun ikke godta en påstand uten forklaring. Hun skjønnte for eksempel ikke hvorfor hun skulle være glad for at det regnet, selv om hennes mor eller far sa at hun skulle være glad, for det er «en masse jordlopper i kjøkkenhaven.»⁶⁰

Samtidig observerte hun også seg selv. I sin dagbok skrev hun blant annet: «Jeg vet ikke om jeg er pen, samtidig synes jeg at jeg ikke er så verst, men andre ganger synes jeg, jeg er fæl».⁶¹ Allerede da skilte hun klart mellom slektsforbindelser og vennskap. På den ene siden er søsken, mamma og pappa. Vennskap er på den andre siden noe helt annet. Hennes beste venn på denne tiden var Mons Knudsvolden, som var husmann. Semmingsen lurte på hvorfor Carl Emil, en klassekamerat av Viktor, bøyd seg ned på kne og skrudde skøytene hennes løs. Handlet dette bare om vennskap eller handlet det om kjærlighet, spurte hun. Dette skjedde i 1924.⁶²

Hennes forhold til naturen og dyr under oppveksten på Hedmarken er en klar indikasjon på hennes intellektuelle nysgjerrighet. Og uten nysgjerrigheten kan man heller ikke bli en ordentlig forsker. Ingrid iakttar alt nøy og opplever alt i dybden. I hennes erindringer er marianøkleblom, hvitveis, fioler, blåklokke og prestekrage myke og fargerike blomstertepper. I hennes sommerminner er det nesten alltid sol. Det er lette, hvite, drivende skyer. Vannet er blankt og stille. Disse naturbeskrivelsene gir tegn om hennes medfødte optimisme. En stor del av disse erindringene henviser til «hennes beste venner inntil skoletiden» – katter, høner, sauer, kyr, og hester.⁶³ Nesten et halvt århundre senere nevner hun deres navn. Således blir vi kjent med katten Goro, den glatthårete terrieren Tupsi, gåsen Jakob, kuen Rosenkoll og føllhoppen Guri. Den unge Ingrid er interessert i alt. Hun ser på dyreverden med et åpent sinn. I all hovedsak gir hun ikke svar, men stiller alltid spørsmålene, for eksempel om hvorfor unge høner alltid fløy opp i trærne på gårdsplassen for å slå seg til ro for natten, eller om grisungene kjenner stikkene i munnen av å spise brennesle? Videre lurte hun på hvordan Mons hjelper føllhoppen Guri med fødselen, eller hvorfor Guri bare fikk guttebarn? Det Semmingsen skriver i sine erindringer om natur og dyr kan sees på som voksne svar på et barns spørsmål. Og det er jo nettopp spørsmål som utgjør en forskermentalitet.

Allerede i barndommen viste Semmingsen at hun hadde energi, mot og

⁶⁰ Semmingsens privatmateriale. Dagboksnotater 1922

⁶¹ Semmingsens privatmateriale. Dagboksnotater 1922

⁶² Semmingsen 1979. «Barneliv – små minner fra Nøttestad», u. d.

⁶³ Semmingsen. «Manuskript om barndomsminner», u. d.

ambisjoner. Uten ambisjoner, mot eller energi kan man etter min mening ikke nå langt som forsker. Disse egenskapene viste hun blant annet gjennom følgende: Hun er stadig opptatt av Skreia fjell, som ligger over Mjøsa i nærheten av hennes hjem. Hun vil utforske fjellet. For henne er Skreia «det fineste høydegradet» som må gås opp.⁶⁴ Hun beskytter stadig den usofistikerte tjeneren Karen mot barnas erting, og Ingrid fortsatte stadig å besøke henne etter at hun flyttet til bygdens hjem for gamle og fattige. Videre hadde Ingrid arbeidet hardt for å hjelpe Mons med å kjøre rugskåren gjennom og lære å kjøre de to hestene til å gå jevnt og holde riktig avstand til skårkanten. Hun fortsatte å sy dukker som julegaver selv om håndarbeidslærerinnen sa at hun var litt for rask til å gjøre arbeidet riktig pent.

Var det noe hun bestemte seg for, ga hun ikke opp så lett. Hun anså for eksempel gjessene for å være dumme, men samtidig visste hun også at gjessene kunne være farlige. Ut fra barndomserindringer får vi imidlertid vite at denne jenta ikke var redd for gjessene, og at hun mestret den mannevonde gåsen Jakob da andre barn ikke torde det. Selv om han beveget seg utrolig fort når han strakte halsen frem og slo med vingene, visste Ingrid godt at det gjaldt å gjøre som de voksne og stå stille. Da Jakobs nebb var like innpå leggen, bøyde Ingrid seg ned og tok ham i nakken. Dette er et eksempel på hennes mot og ferdighet til å lære raskt i livets skole.

En interessant begivenhet vitner også om hennes ambisjoner: I barndomserindringene beskrev Semmingsen sin far da han en gang kom hjem på besøk fra rekruttskolen om sommeren i infanteristuniform. Hun nevnte at dette gikk inn på henne fordi unge Ingrid ønsket at hennes familie skulle være blant de beste. Vi kan tolke dette dithen at hun var litt sur fordi faren hennes var «vanlig soldat» og ikke en elitesoldat. Hun skrev følgende om dette: «Det var ergerlig at han var infanterist. Han burde vært kavallerist og hatt ridehest som major Brun på Sakslund».⁶⁵ Kanskje var dette et tegn på at hun var ambisiøs og elitistisk. I hennes oppvekst kan vi kanskje ane en fremtidig forsker. Oppveksten på Hedmark betød for henne å være i historiens forgård.

Ingrid Semmingsen i historiens forgård

Med historiens forgård mener jeg de retningsgivende forutsetningene for Semmingsens livskall. Vi har allerede sett at disse er å finne i hennes barndom og oppvekstvilkår. Dette er starten på hennes vei inn i historieforskningen. Tre viktige momenter er med på å gjøre bildet av disse forutsetningene helt. Disse momentene er følgende: unge Ingrids skolegang, det

⁶⁴ Semmingsen. «Manuskript om barndomsminner», u. d.

⁶⁵ Semmingsen, Ingrid 1979. «Barneliv – små minner fra Nøttestad», u. d.

første møtet med historiske begivenheter, og hennes opplevelse av sosiale ulikheter på Nøttestad gård.

Ingrid Semmingsen, datteren til offiseren og gårdeieren fra Stange i Hedmark gikk på skolen. Skolegang utover folkeskolen var sjelden på bygda på denne tiden. Selv om Ingrid var bygdejente, gikk hun på videregående skole. Det er sannsynlig at faren hadde mye av æren for det. Det var han som styrte den unge Ingrid mot det intellektuelle. Han ønsket riktignok at hun skulle bli tannlege.⁶⁶ I bondesamfunnet var barn oppdratt til å være arbeidsomme, tause og lydige. En ungdomstid uten plikter var ikke vanlig på den tiden. Til tross for familiens velstand og status ble Ingrid oppfordret til å arbeide. Hun jobbet flittig. Hun pumpet, helte og bar vann. Hun sydde. Hun hjalp husmenn i åkeren. Og i tillegg til alt dette gikk hun på skole.

Folkeskoleloven av 1889 var en gjeldende lov på bygda.⁶⁷ Denne loven ble endret i 1915, men i ubetydelig grad. Ifølge denne loven gikk man på skolen annenhver dag. Skolegang utover folkeskolen var fremdeles sjelden for jenter på bygda. Av og til tok bygdejentene husmorskole eller kortere kurs i hjemmestell.⁶⁸ De kunne eventuelt søke de frilynte folkeskolene, amtsskolene eller de kristelige ungdomskolene. I et intervju Ingrid Semmingsen ga ett år før hun døde, sa hun: «I gymnastiden ble jeg oppslukt av språk og bestemte meg for å studere.»⁶⁹ Noen jenter som kom fra beskjedne kår måtte dra fra hjemmet og bygda for å bli hushjelper. Jenter fra utkantstrøk i Norge lærte i stor grad å bli matmødre, de forbedret seg i kvinnearbeid. De forberedte seg som regel på å ta omsorgen for barn og eldre, og å lage mat og stelle hus. Skolegang utover folkeskolen og akademisk utdanning eksisterte knapt for dem. Ingrid Gaustad tok eksamen artium i 1927 på Hamar. Dermed ble veien til universitet åpnet for henne. Dette var veien hennes inn i historiefaget.

Store historiske begivenheter kan etterlate særlige avtrykk i barnesinnet. Den lille Ingrid var ikke et unntak. I begynnelsen av den første verdenskrigen hadde Norge inngått handelsavtaler med Storbritannia og Tyskland. Tyskere ønsket spesielt norsk fisk. Det er her snakk om en avtale om salg av fisk til Tyskland, til tross for britenes motstand mot å selge noen strategiske produkter, det være seg kull eller fisk, til dem. Den norske regjeringen prøvde å tilfredsstille begge. Regjeringen gamblet. Regjeringen beroliget britene, og solgte gammel fisk til tyskerne. Denne politiske gamblingen ble også omgjort av den muntre norske folkeånd til et kortspill. Det var et kortspill som gikk under navnet «Verdenskrig». Ingrid

⁶⁶ «Husmannshistoriker fra storgården», Hamar Arbeiderblad. 25. april 1981

⁶⁷ Kjeldstadli 1994: 141

⁶⁸ Kjeldstadli 1994: 142

⁶⁹ Niemi 1994: 4

lærte her å kjenne et fryktelig ord – krig. Hun ble for første gang venn med historien. Slik skriver hun om det i sine erindringer:

Jeg stiftet bekjentskap med Europas politikere og generaler gjennom et firkortspill som hette Verdenskrigen. I det hørte Hindenburg, Falkenhayn, Ludendorff og enda en tysk militærperson til i samme stikk, og kortene var blå på baksiden. Selvsagt har jeg sett de en kronesedlere som var grønne og ble kalt bolsjeviker, og to-kronesedlene var røde og hette rødegardister. Men da var jeg stor – ni – ti år.⁷⁰

Alt dette ble nedskrevet 60 år etter, og vitner om inntrykket begivenhetene etterlot seg. Dette kan man kanskje si er en ubetydelig detalj. En historiker analyserer barndomsbilder. Det trenger ikke bety noe spesielt for Ingrid Gaustads senere historiske gjerning. Jeg mener imidlertid at man ikke bør fare lett med denne opplysningen fra Semmingsens erindringer. Her kan man finne enkelte forutsetninger. En av dem kan for eksempel være åpenheten for historie. Episoden vitner om at lille Ingrid hadde et åpent sinn for noe stort – og hva kan være større for et menneske enn dennes historie? Det er vanskelig å tro at Semmingsen som tiåring visste at kortstokken presenterte feltmarskalk Hindenburg og Ludendorff. Dette har hun tolket inn i etterkant. Men hun har, på den tiden, gjennom lek og spill blitt fortrolig med verdenskrig, den største verdensbegivenheten på denne tiden. Ingrid husket klart at Marne – dette store slakterslaget – på en eller annen måte merket barndommen. Hun beskriver dette med stor detaljrikdom. Hvorfor? Fordi hun var observant for store og små begivenheter, og fordi hennes sinn var åpent for historien.

«Det er nok klart at erfaringer og opplevelser i barndoms- og ungdomstiden virket inn på de valg jeg gjorde i voksen alder med hensyn til studier og forskning», sier hun selv.⁷¹ Noen av disse opplevelsene har jeg allerede nevnt ovenfor. Vi vet at klasseskillene på den norske landsbygda var sterke på denne tiden. Vi har sett hvordan dette skillet var en av forutsetningene for at Ingrid tok imot sosialistiske ideer, og for at hun rettet oppmerksomheten mot historiefaget. Vi har også sett at familien Gaustad behandlet sine arbeidende med rimelighet. Dette setter imidlertid ikke skillene ut av spill, og det rokker ikke skillenes sterke posisjon som en viktig forutsetning for Semmingsen. Denne forutsetningen kan videre formuleres som et spørsmål: Hadde Semmingsen lagt merke til sosiale ulikheter på Nøttestad gård, og hva slags følelser ble i så fall vekket i henne? Hun la klart merke til at

⁷⁰ Semmingsen, «Manuskript om barndomsminner», u. d.

⁷¹ Niemi 1994: 4

husmenn på Nøttestad skilte seg merkbart fra hennes foreldre. Hvorfor bodde Mons og kona Annina bare på ett rom og kjøkken? Mons var hennes beste venn. Hvorfor hadde de ikke strøm, eller innlagt vann, og hvorfor hadde de kun ei ku? Det var fattigdom, skriver Semmingsen femti år senere, og likegyldighet for fattigdommen. Deretter følger noen beskrivelser av triste fremtoninger av enkelte av hennes medelever fra første klasse. Og vi ser det for oss: magre, dårlig kledde barn, sykdommer – lopper, ørebetennelser, dårlige tenner.⁷² Følelsen av forskjeller mellom lille Ingrid og dem. Det som imidlertid gjorde Ingrid skjellsettende vondt var at hennes beste venn, husmann Mons, insisterte på forskjellene. Hun skriver om dette i erindringene sine:

Det er sommerkveld i høyanna med sola i vest. Mons og jeg går bak en hest med løse tømmer. Den skulle til stallen for å seles av for kvelden. Jeg forteller om det fantastiske som skal hende meg neste dag: Jeg skal få være med på tur, reise til Eidsvold med toget og derfra med Skipladner helt til Lillehammer. Mons hører på meg og sier så: «Ja, slik kan stor- folket gjøra». Det stakk. Det var vel første gang, jeg ble gjort uttrykkelig oppmerksom på at det eksisterte sosial og økonomisk forskjell, at den kunne svi og føles hard og urettferdig.⁷³

En viktig forutsetning for arbeidet med vitenskap er hengivenhet til sannhet og rettferd. Følelsen av urettferdigheten i forhold til husmenn på Nøttestad gård har dominert i lille Ingrids følelsesverden, da hun rettet sin oppmerksomhet mot de sosiale og økonomiske skiller mellom hennes foreldre og dem. Man kan se at disse skillene har etterlatt seg synlige spor i hennes oppvekst på Hedmarken. Oppveksten var hennes forgård til historien.

⁷² Semmingsen, «Manuskript om barndomsminner», u. d.

⁷³ Semmingsen, «Manuskript om barndomsminner», u. d.

Kapittel 3: Ingrids skolegang og hennes intellektuelle utvikling – forutsetninger for hennes yrkesvalg?

Forutsetninger for hennes yrkesvalg

Skolen er en viktig arena for barnets sosiale integrering. Prosesser ved den intellektuelle, emosjonelle og sosiale utviklingen som starter hjemme, forlenges systematisk og målrettet på skolen.⁷⁴ Ingrid Gaustad begynte sin skolegang som seksåring. Hun begynte i 1916 på Kjeverud skole, en landsens folkeskole i hennes eget nabolag. Elleve år senere var hun ferdig med folkeskolen, deretter fulgte middelskolen og gymnaset.

Skolegangen som en viktig del av sosialiseringen innebærer blant annet at man lærer visse sosiale og intellektuelle normer og etablerer etiske ståsteder.⁷⁵ På skolen utviklet Ingrid sin sosiale kompetanse og sine naturlige evner. Hennes intelligens og hennes nysgjerrighet ble videreutviklet ved at hun nettopp på skolen fikk kunnskaper og utviklet gode arbeidsvaner. Gjennom skolegangen tilegnet Ingrid Gaustad seg visse overbevisninger, verdier og etiske ståsteder. For å gjengi Émile Durkheim, var skolegangen for Ingrid Gaustad begynnelsen på det virkelige liv.⁷⁶ I forrige kapittel fikk vi se at oppveksten på Hedmark var *historiens forgård* for Ingrid Gaustad. Har denne forgården blitt inngangspartiet til historie gjennom folkeskolen, middelskolen og gymnaset? Eller var dette en periode med mindre interesse for, ja kanskje distansering fra historie, faget hun senere skulle vie sitt liv til?

Et mulig svar på min problemstilling er at Ingrid Semmingsen fattet interesse for historiefaget fordi forutsetningene for det fantes i hennes oppvekst og skolegang på Hedmarken. Hvilke faktorer knyttet til skolegang var dette? Det er ikke lett å svare på dette spørsmålet. Vi finner kun én kilde fra den gangen som henviser direkte til forbindelsen mellom Ingrid og historiefaget. Det er hennes karakterbok. Hennes historielærer skrev desember 1924 følgende på siste side i Ingrids karakterbok: *meget vel tilfredsstillende*.⁷⁷ Likevel valgte ikke Ingrid språklig historisk linje da hun begynte på gymnaset. Hun valgte latinlinjen. På den måten forberedte hun seg på å studere klassiske språk. Men det må finnes faktorer som indirekte knytter interesse for historie til skolegangen. Hit peker historiens utviklingsteori. Denne teorien minner oss om nødvendigheten av utviklingsprosessene, om

⁷⁴ Rot, Nikola 2010. *An Introduction to Social Psychology*. Plato, Beograd s. 149

⁷⁵ Haralambos, Michael og Holborn, Martin 2004⁶. *Sociology: themes and perspectives*. Collins, London s. 774

⁷⁶ Haralambos og Holborn 2004⁶: 778

⁷⁷ Karakterbok for Ingrid Gaustad

overgangen fra et sett forbindelser til et annet.⁷⁸ Hvis Ingrid i en fase av sine studier valgte historie som hovedfaget sitt, kan vi si at dette var endepunktet i en prosess, sett ut fra et historisk valgstandpunkt. Dette endepunktet er knyttet til sitt utgangspunkt. Tatt i betraktning at utgangspunktet for denne prosessen som vi kaller *historieinitiering* er å finne i hennes barndom, er dens midte etter utviklingsteorien å finne i hennes skolegang. Hva kunne det så være? Hvilke indirekte faktorer forberedte unge Ingrid til å velge historiefaget i forbindelse med studiene sine, der hun senere utviste slik fremgang? Det må være skolen. La oss derfor se på historiske rammer og organiseringen av datidens norske skole.

Norsk skole og den daværende skoleordningen

Ingrid begynte på skolen under krigstiden og fortsatte sin skolegang i mellomkrigstiden. Eftervirkningene av første verdenskrig var tydelige til tross for at Norge var nøytralt. Landet var rammet av store skader på menneskelig liv, og materielle skader gjennom senkningen av norske handelsskip. Selv om krigen fikk konsekvenser for Norge og befolkningen, klarte landet å legge stor vekt på utdanningspolitiske spørsmål. Loven av 1896 var den gjeldneloven på denne tiden.

Skolegangen besto av følgende for de som gikk til examen artium: 5 års folkeskole, 4-årig middelskole og 3-årig gymnas, og deretter kom universitetet. Den nye loven om høyere utdanning trådte i kraft 26. juni 1896.⁷⁹ Denne gangen ble det gitt egne lover for by og land. Folkeskolen skulle være grunnskolen for alle barn. Etter 1896-loven var de fem første årene av folkeskolen godtatt som grunnlag for inntak i den høyere skolen.⁸⁰ Norge var delt inn i 9 skoledirektørdistrikt: Oslo, Tønsberg, Hamar, Agder, Bjørgvin, Nidaros, Nordland, Troms og Finnmark. For å bli tilsatt som lærer i folkeskolen måtte en ha lærerskoleeksamen.⁸¹ I 1915 ble det gjort endringer i skoleloven.⁸² Lesetiden på landet ble satt opp til 12 uker i småskolen, 1. til 3. klasse, og 14 uker i storskolen, 4. til 7. klasse. Stortinget vedtok mars 1920 følgende: Fra begynnelsen av skoleåret 1921–22 skulle den statsunderstøttede middelskole bygge på avsluttet 7-årig folkeskole.⁸³ Politikere var svært opptatt av skole spørsmål. I perioden 1880 til

⁷⁸ Susnjic 2008: 64

⁷⁹ Bakke, Karl 1952. *Norske skolefolk I*. Dreyer Forlag, Stavanger s. 19

⁸⁰ Sirevåg, Tønnes 1988. *Utsyn over norsk høgre skole. Fra lærde skolar til lov om videregående opplæring*. Universitetsforlaget, Oslo s. 119

⁸¹ Bakke 1952: 25

⁸² Høigård, Einar, og Ruge Herman 1971³. *Den norske skoles historie. En oversikt*. Oslo. Cappelen s. 165

⁸³ Sirevåg 1988: 130

1930-årene var det i hovedsak partiet Venstre som hadde den politiske føringen.⁸⁴ Utover i mellomkrigstida kommer Arbeiderpartiet stadig mer aktivt med i skolepolitiske spørsmål.⁸⁵ Sentrale mål for Arbeiderpartiet var å utjevne det sosiale og økonomiske skillet i befolkningen.⁸⁶ Mellomkrigstiden var preget av sosiale spenninger. Er det grunnlag for å tenke at Ingrid var klar over dette da hun begynte på skolen? Jeg vil nå se nærmere på den tidligste fasen i skolegangen hennes.

Etter 1889-loven var folkeskolen obligatorisk for alle barn. 7 års skoleplikt var gjeldende. Undervisningen var gratis. Folkeskolen ga, i henhold til den nye loven, opplæring i norsk, både muntlig og skriftlig, kristendomskunnskap, regning, skriving, tegning, geografi, historie, naturkunnskap, kroppsøving og håndarbeid.⁸⁷ Ingrid ble altså kjent med historiefaget allerede på folkeskolen. Ut fra den tilgjengelige litteraturen får vi vite at elever fikk opplæring i skriving med en gang de begynte på skolen. Det kan godt hende at den tidlige skriveopplæringen hadde positiv innflytelse på Ingrid Semmingsen, men det var ikke nødvendigvis en forutsetning for at hun senere valgte å vie livet sitt til forskning. Det er uansett viktig å påpeke at Semmingsens vitebegjær og nysgjerrighet delvis ble tilfredsstilt gjennom skolegangen.

Den gamle Kjeverud skole var en landsens folkeskole i Ottestad, Stange. Skolen samarbeidet med hjemmene, og det ble organisert foreldremøter i klassene. Foreldrene snakket med læreren om barna og skolen. Lærerne laget undervisningsplanen og gjorde rede for skolearbeidet.⁸⁸ Det ble lagt stor vekt på helsestellet og velværet til barna, både det mentale og det fysiske. Dette kan vi lese i erindringene til Ingrid Semmingsen. Elevene fikk regelmessig karakterboka hjem hver uke til fremvisning og kontroll. Ingrids karakterbok fra 1916/17 og 1917/18 viser at moren hennes, Gudvor Gaustad, fulgte med på datterens flid og fremgang i skoleåra, og hennes helsetilstand.⁸⁹ For foreldrene til Semmingsen var det svært viktig at hun var en flink elev. De hadde tydelige ambisjoner på Ingrids vegne. Dette kan vi vite ut fra et intervju med sønnen til Ingrid Semmingsen.⁹⁰ Dessuten skriver Ingrid i dagboknotater at faren hennes ønsket å lage planer for barna sine.⁹¹ En viss intellektuell

⁸⁴Tønnessen, Liv Kari Bondevik 2004. *Norsk utdanningshistorie: en innføring med fokus på grunnskolenes utvikling*. Fagbokforlaget. Bergen s. 56

⁸⁵Tønnessen 2004: 57

⁸⁶Myhre, Reidar 1994⁶. *Den norske skoles utvikling*. Ad notam Gyldendal, Oslo s. 69

⁸⁷Bakke 1952: 24

⁸⁸Bakke 1952: 20

⁸⁹Karakterbok for Ingrid Gaustad

⁹⁰Intervju med Dag Semmingsen. 24.04. 2012.

⁹¹Semmingsens privatmateriale. Dagboksnotater 1952.

holdning brakte hun med seg hjemmefra. Ingrid fullførte de første klassetrinnene på gamle Kjeverud skole, og var fra 14. April 1920 elev i skolens 5. klasse.⁹² Deretter gikk veien til Hamar der hun først begynte på middelskole, og så på gymnaset.

Kjeverud skole, Ingrid Gaustad, andre rad fra toppen, femte fra høyre

I 1920 begynte Ingrid på Hamar offentlige høiere almenskole etter den nye skoleordningen. Hamar offentlige høiere almenskole hadde ord på seg for å være en utmerket skole med den egenskap at den kunne gi artium til mange som ikke hadde lykkes andre steder.⁹³ Over 600 elever søkte om opptak det samme skoleåret Ingrid begynte på Hamar offentlige høiere almenskole.⁹⁴ Hun forteller at hver dag fra hun var ti til hun var sytten reiste hun med tog eller syklet til Hamar.⁹⁵ Undervisningen begynte klokken 7 om morgenen. Det er åpenbart at skolen har forberedt Ingrid til gjerningen innen vitenskap. Hamar offentlige høiere almenskole var en byskole som først og fremst la til rette for byungdom.⁹⁶ Denne opplysningen forteller om den sosiale ulikheten som tidlig var knyttet til Ingrids ungdomstid. Hun var bygdejente, men sier at hun tidlig ble skilt ut fra dette miljøet. Hun fortsatte sin skolegang på Hamar.

Ingrid gikk i B-klassen på Hamar offentlige høiere almenskole.⁹⁷ I denne sammenhengen er det viktig å ta opp spørsmålet om organiseringen av arbeidet i den høyere skolen i Hamar. Konklusjonen vi kan trekke ut av de tilgjengelige kildene, er at dette er viktig

⁹² Semmingsens privatmateriale

⁹³ Bergh, Harald 1953. *Hamar Katedralskoles historie*. Hamar Skolen, Hamar s. 102

⁹⁴ Bergh 1953: 111

⁹⁵ Semmingsens privatarkiv. Brev til Gordon Hølmebakk. 18. 12.1973

⁹⁶ Sirevåg 1988: 106

⁹⁷ Karakterbok for Ingrid Gaustad

for både den intellektuelle og sosiale utviklingen til Ingrid Gaustad. Det finnes tilgjengelige kilder slik som hennes karakterbok både fra høyere skole og gymnaset. Dessuten finnes det privatmateriale som er tilgjengelig for oss. Hvordan var skolelivet og læringen organisert? Når det gjelder skolelivet kan man si at det den gang dreide seg om en autoritær snarere enn en demokratisk kommunikasjonsmodell mellom lærere og elever. Et eksempel på dette var en lærer som huskes for dyktighet, overlæreren Jens Pedersen. Han fremstår i litteraturen som en autoritativ lærertype, og som sådan var han neppe den eneste på denne skolen. Han skriver følgende om eleven Ingrid Gaustad: «Ingrid er ung og interessant, men kanskje for rask til å ta arbeide riktig pent».⁹⁸

Hva angår undervisningen kan man si at på denne tiden utviklet elevene hukommelsen ved pugging, men de ble også belønnet for kreativ tenking og problemløsning.

Klasseforstanderen til Ingrid Gaustad, Sigurd Rustad, mente at Ingrid var flink i skoleåret 1920/21 og 1921/22. Hans spesialitet var matematikk og naturfag. På slutten av skoleåret 1921/22 skrev han: *Ingrid er flink i matematikk*.⁹⁹ Ingrid viste meget tilfredsstillende ferdigheter gjennom stort sett hele den høyere allmennskolen. De eneste unntakene var håndarbeid og tegning. Men Ingrid har også her vist fremgang, skrev håndarbeidslæreren hennes, Karen Winggaard, i karakterboka i desember 1920.¹⁰⁰ Hamar offentlige høiere almennskole var på alle måter en god skole. Den bidro vesentlig til at Ingrid utviklet sine egenskaper, og skapte til en viss grad forutsetninger for hennes yrkesvalg. I 1924 begynte Ingrid Gaustad på gymnaset.

Gymnasiet i Hamar var en 3-årig eliteskole. Den bygget på middelskolen og lå ved Vestre Torg. Hamar fikk bystatus i 1849, og i 1876 fikk byen gymnas som gikk under navnet Hamar offentlige skole for høyere allmenndannelse.¹⁰¹ Gymnasreformen av 1919 førte til at linjene ble skilt allerede fra 1. klasse. Elevene kunne velge mellom tre linjer: reallinje, den språklig-historiske linjen, og latinlinjen. Skolen hadde et meget stabilt lærerpersonale til tross for vanskelige tider. Skoleårets avslutning var den årlige klasseeksamen, som omfattet alle skriftlige og muntlige fag, og som tok hele juni måned.¹⁰² Etter eksamen ga lærerne sin dom over elevene. Karakterene fulgte det gamle karaktersystemet: særdeles tilfredsstillende, meget tilfredsstillende, tilfredsstillende, noenlunde tilfredsstillende, måtelig, ikke tilfredsstillende.

⁹⁸ Karakterbok for Ingrid Gaustad

⁹⁹ Karakterbok for Ingrid Gaustad

¹⁰⁰ Karakterbok for Ingrid Gaustad

¹⁰¹ Dørum, Henry 1976. *Hamar katedralskole gjennom 100 år*. Hamar katedralskole. Hamar s. 18

¹⁰² Høigård, Einar og Ruge, Herman 1971³. *Den norske skoles historie: en oversikt*. Cappelen, Oslo s. 203

Tilfredsstillende var den normale karakter som skulle betegne den jevnt alminnelige prestasjon.¹⁰³ På gymnastriinnet spilte lærerforedraget en ganske stor rolle i fag som historie, religion og morsmål.¹⁰⁴ Det var ikke mange elever som gikk på den språklig-historiske linjen. På den andre siden ble søkningen til latinlinjen større enn ventet i det samme året som Ingrid begynte på gymnas. Norges offisielle statistikk (NOS) gir tall på studenter fra ulike gymnaslinjer, elever og privatister. I tidsrommet 1921–1925 gikk 517 elever på latinlinjen i Norge.¹⁰⁵ På Hamar hadde latinlinjen alltid samlet flere elever enn den språklig-historiske linjen.¹⁰⁶ Ingrid Gaustad gikk også på latinlinjen. I forbindelse med linjevalg er det viktig å nevne at hun var oppslukt av språk i gymnastiden.¹⁰⁷ Hun likte fransk og latin. Ingrid var flink i fransk og viste nokså tidlig gode evner når det gjaldt å skrive. Bare tolv år gammel avslutter hun dagen sin på fransk i sin dagbok med *Au revoir*.¹⁰⁸ Man kan med rimelig sikkerhet si at Semmingsen hadde tanker om et filologisk yrkesvalg på denne tiden. I et intervju med Niemi forteller Semmingsen at hun vurderte å studere tysk og engelsk.¹⁰⁹ Latinlinjen hadde alle de tre store fremmedspråkene, nemlig tysk, fransk og engelsk. En oppfatning er at kjennskap til klassiske språk er grunnlaget for en skikkelig dannelse. Selv når vi ikke med sikkerhet kan slå fast grunnlaget for Ingrids beslutning om å styre mot latin, kan vi kommentere konsekvensene av en slik beslutning. Ingrid tilegnet seg uten tvil en bred utdanning nettopp gjennom latinlinjen på statsgymnaset på Hamar, og denne utdanningen var trolig retningsstyrende mot historiefaget da tiden var kommet for å velge.

Ingrid Gaustads karakterbok er meget interessant. Det gjelder særlig fag som hun hadde på gymnastriinnet. I tabell 1.1. presenteres fag med hovedkarakterer som hun fikk på gymnasen i slutten av 3. klasse.

TABELL 1. 1

Skriftlige fag	Hovedkarakterer	Muntlige fag	Hovedkarakterer	
Norsk	M. tf.	Norsk	M.tf.	Gymnastikk
Tysk	M. tf.	Tysk	M. tf.	Tegning
Matematikk	M. tf.	Engelsk	M. tf.	

¹⁰³ Høigård og Ruge 1971: 204

¹⁰⁴ Høigård og Ruge 1971: 204

¹⁰⁵ Sirevåg 1988: 93

¹⁰⁶ Bergh 1953: 109

¹⁰⁷ Niemi 1994: 4

¹⁰⁸ Semmingsens privatmateriale. Dagboksnotater 1922.

¹⁰⁹ Niemi 1994: 4

Engelsk	M. tf.	Fransk	M. tf	
Latin	M. tf.	Latin	M. tf.	
Fysikk	M. tf	Historie	M. tf.	
		Geografi	M. tf.	
		Kemi & Fysiol., Fysikk	M. tf.	
		Matematikk	M. tf.	

Tabellen viser et interessant resultat. Foruten norsk som morsmål hadde Ingrid fire språk: latin, engelsk, tysk og fransk. Men undervisningsplanen på gymnaset omfattet også realfag som matematikk, fysikk, geografi. Det er interessant at historie var likt på alle linjer. Disse opplysningene fra Ingrid Gaustads karakterbok kan vise at lærerforedraget var viktig. Kan historievitenskapen hos Ingrid knyttes til latinlinjen, idet vi forsøker å konkretisere skoleforutsetningene bak hennes studievalg? Det er umulig å studere latin uten å studere historie. Latinspråket og grammatikken er ikke mulig uten antikken, uten det antikke Hellas og Romas historie. Man kan anta at Ingrid fikk kjennskap til store historiske begivenheter og personer gjennom latin. Man kan anta at hun på denne måten fikk kjennskap til latin ved å studere utdrag fra eksempelvis Cæsars *Kommentarer om gallerkrigen - De bello Gallico*, Senecas *Moralske brev* og Octavians *Beretninger om mitt liv*. Det er heller ikke utelukket at hun hadde hørt om verkene til Gaius Cornelius Tacitus eller Gaius Sallustius Crispus. Særlig hvis det var sånn at latinlæreren var en inspirasjonskilde for henne, som hun selv sier. Man kan si at Ingrid fikk en bred utdanning på gymnaset, og at historie ved siden av latin tok en viktig plass i undervisningen. Disse er viktige forutsetninger for hennes studievalg. I denne sammenhengen er det interessant å se på examen artium i 1927.

I henhold til NOS var det i alt 1719 elever som tok examen artium i 1927, herunder 586 kvinner. 709 elever besto eksamen artium på reallinjen, 601 elever på latinlinjen, og 385 på den språklig-historiske linjen. Antall klasser på Hamar gymnas var 6. Antall elever på latinlinjen var 46. Tilsammen var det 114 elever på Hamar gymnas i skoleåret 1926–27, derav 31 kvinner.¹¹⁰ Ingrid Gaustad tok artium på latinlinjen. Det finnes statistikk når det gjelder tildeling av hovedkarakterer for dette kullet. Relativt få elever, i alt 11 fra latinlinjen, fikk den høyeste hovedkarakteren «særledes tilfredsstillende». Blant disse var kandidat Ingrid Gaustad.

¹¹⁰ Skolevesenets tilstand 1926-27: 33

Totalt for alle linjer fikk 25 kandidater denne karakteren. Av 1 978 kandidater fra alle linjer som tok artium i 1927 var det 603 som gikk ut med hovedkarakteren «Meget tilfredsstillende», 170 med «Tilfredsstillende», og 159 med «Noenlunde tilfredsstillende».¹¹¹

Etter denne analysen av studieretningens innhold, kommer jeg frem til at man møter historiske tema i mange fag. Examen artium begynte med norsk stil, og den var felles for alle linjer. Elevene kunne velge mellom tre oppgaver, hvorav den første var historisk i sin tittel: *Gi en oversikt over Norges materielle og åndelige utvikling i de 17de og 18de århundrede*.¹¹² Tysk stil var felles både for reallinjen og latinlinjen, temaet var historisk og gjaldt den store kurfyrste Fredrik Wilhelm av Brandenburg.¹¹³ Engelsk stil var også historisk, og den handlet om Oliver Cromwell, hans karakter og hans militære karriere. Det er klart at historie var en uunngåelig del av examen artium som refererer til latin. Kandidater fikk i oppgave å oversette en tekst om de historiske personene Lukretius og Hortensius i år 170 f. Kr. og om deres forhold til innbyggerne i den greske byen Chalkis.¹¹⁴ Hvordan bruker vi didaktiske teorier for å forklare bredden i Ingrids utdanning? Dette spørsmålet er viktig av minst to grunner. For det første er bredden i utdanningen hennes med latin i sentrum en viktig faktor for hennes studievalg. For det andre er det det i latinfaget umulig å komme utenom temaer som behandler historiske fakta og ethvert historisk faktum kan settes i en bestemt historisk ramme.

Den engasjerte eleven, den yngste preseterist

Ingrid Gaustad var flink helt fra begynnelsen av skolegangen. Hun var en dyktig om ikke fremragende elev. Hennes karakterbok viser dette tydelig. Læreren hennes skrev følgende i karakterboken til Ingrid i mai 1920: «Gaustad har gjennomgått folkeskolens fire første klasser og er på 14. april 1920 elev av skolens 5 te klasse. Dessuten hadde hun ved privatundervisning gjennomgått hele 5 te skoleårs pensum i regning og norsk».¹¹⁵ Dette tyder på at Ingrid var flittig fra begynnelsen av skolegangen, men også at foreldrene hennes la stor vekt på hennes utdanning. I det tidligere nevnte intervjuet med Dag Semmingsen får vi vite at den unge Ingrid nokså tidlig lærte seg å skrive og lese. Lærerne merket tidlig hennes begavelse. Hennes håndarbeidslærer, Karen Haug, skrev følgende i 1920: «hun er et begavet barn, og har vært en særdeles flink elev».¹¹⁶ Foruten at hun behersket pensum, viser

¹¹¹ Lid, J. 1952. *Studentene fra 1927: biografiske opplysninger, statistikk og artikler samlet til 25 års jubileet 1952*. Bokkomiteen for studentene fra 1927, Oslo s. XX-XXI

¹¹² Lid 1952: XXXII

¹¹³ Friedrich Wilhelm (1620 – 1688) var kurfyrste av Brandenburg og hertug av Preussen.

¹¹⁴ Lid 1952: XXXVI

¹¹⁵ Semmingsens privatmateriale

¹¹⁶ Semmingsens privatmateriale

Semningsens karakterbok *særledes godt* når det gjaldt hennes flid, orden og oppførsel på skolen.¹¹⁷ På folkeskolen fikk Ingrid grunnleggende opplæring i norsk, matematikk, kristendomskunnskap, skriving, historie, geografi, naturkunnskap, tegning og håndarbeid. Historiefaget var altså representert allerede fra begynnelsen av folkeskolen for Ingrid.

Ingrid Gaustad fortsatte å være en dyktig elev på Hamar høyere allmennskole. I begynnelsen hadde hun kun vansker med håndarbeid og tegning, men også her viste hun en positiv utvikling. Hvordan kan vi forklare hennes skolesuksess? Hun var utvilsomt flittig. I tillegg finnes det andre faktorer. I norsk pedagogisk litteratur har foreldres utdanning mye å si for barnas prestasjoner. Foreldrene til Ingrid følte stort ansvar når det gjaldt hennes skolegang. De støttet datteren sin og fulgte henne opp hjemme. Moren til Ingrid fulgte med på datterens oppførsel, skolegang og helsetilstand. Moren skrev kommentarer i karakterboka hennes, noe Ingrid nevner i erindringene sine. I 1924 ble Ingrid ferdig med høyere allmennskole og begynte på gymnaset.

Gymnastiden til Ingrid Gaustad var tiden for hennes videre intellektuelle utvikling og utdanning. Hun viste meget tilfredsstillende ferdigheter stort sett gjennom hele gymnaset. Hun var mest fokusert på språk, men viste også interesse for historie. Hennes karakterbok inneholder interessante kommentarer: «Ingrid er alltid vel forberedt i fransk og har gjort fullkommende tilfredsstillende fremgang i dette fag», skrev fransklæreren hennes i det halvårsvidnesbyrd i 1926.¹¹⁸ Hennes historielærer var også fornøyd. I desember 1924 skrev han følgende i Ingrids karakterbok: *meget vel tilfredsstillende*.¹¹⁹ Ingrid Semningsen var særlig opptatt med latinsk grammatikk i gymnastiden. Hun fortalte senere at hun repeterte de latinske verbene i søvne.¹²⁰

Gymnasiets undervisning ble avsluttet med avgangsprøver, examen artium.¹²¹ Examen artium er latin, og artium er genitiv flertall av ordet *ars*. Betegnelsen betyr kunst, eller vitenskap.¹²² Artium var navnet på opptaksprøven som ble innført ved Universitetet i København i 1630-årene, på den tiden da latin hadde prestisje som akademisk språk. Examen artium ble opprinnelig gjennomført ved universitetene. I Norge var examen artium lagt til skolene fra 1884.¹²³ Lov om kvinners adgang til examen artium ble vedtatt i 1882. Ingrid

¹¹⁷ Karakterbok for Ingrid Gaustad

¹¹⁸ Karakterbok for Ingrid Gaustad

¹¹⁹ Karakterbok for Ingrid Gaustad

¹²⁰ Intervju med Dag Semningsen. 24.04. 2012

¹²¹ Skolevesenets tilstand 120/121: 130

¹²² Sirevåg 1988: 72

¹²³ Sirevåg 1988: 73

Gaustad tok artium i juni 1927 på latinlinjen som preseterist, bare 17 år gammel.¹²⁴ Hun var den yngste kandidaten. Den typiske eksamensalder var 19 år både for menn og kvinner. Omtrent halvparten av artianerne i 1927 tilhørte aldersgruppen 19 og 20 år. Den 28. juni 1927 ble Ingrid uteksaminert fra gymnaset. Dette ble inngangsbilletten til videre studier. Gymnastiden hennes var imidlertid ikke begrenset kun til læring. Hennes sinn var åpent, nysgjerrig og utsatt for ulike sosiale påvirkninger. Tre viktige faktorer er knyttet til den unge Ingrids intellektuelle utvikling i løpet av gymnaset. Disse kan enkeltvis og tilsammen også tolkes som forutsetninger for hennes yrkesvalg. Dette gjelder skoleaktiviteten hennes, personligheten til latinlæreren Josef Caspari og Julussakonflikten.

Vesentlige faktorer for den intellektuelle utviklingen til Ingrid Gaustad

En viktig impuls for Ingrid Gaustads studievalg var hennes latinlærer Josef Caspari. Som person gjorde han stort inntrykk på henne, og han vekket hennes interesse for språk. En kan spørre: var det han som utgjorde en av faktorene til den intellektuelle utviklingen hennes, og utgjorde han dermed en forutsetning for yrkesvalget hennes? Historie tilhører humanistiske fag. Historikeryrket innbefatter samfunnsinteresse og interesse for samfunnshistorisk utvikling. Kilder tyder på at Ingrid Gaustad var samfunnsengasjert, og at hun brukte mye energi på å jobbe med andre og for andre.¹²⁵ Viste hun ikke allerede da at hun selv bar den nødvendige forutsetningen for et vellykket yrkesliv? Hun var en fremragende emigrasjonshistoriker. Hun var dessuten meget interessert i sosialhistorie, sosial ulikhet og småkårsfolkets liv og levnet. Var dette bare tilfeldig, og hvordan oppsto interessen for sosialproblemstillinger og arbeidskonflikter hos denne historikeren fra en ressurssterk familie? Den våren Semmingsen var russ, altså i 1927, oppstod det en arbeidskonflikt, Julussakonflikten, i nærheten av hennes hjem.¹²⁶ Var dette også en viktig faktor for hennes intellektuelle utvikling? La oss se på historiske kilder i et forsøk på å svare på disse spørsmålene.

Statsarkivet i Hamar inneholder fargerike og interessante opplysninger om fritids- og sosialaktivitetene til Ingrid Gaustad. Hun var kulturinteressert og viste interesse for skole spørsmål fra begynnelsen av skolegangen.¹²⁷ Hun var aktivt medlem av gymnassamfunnet Fram. Hun hadde gjort seg særlig bemerket i studentavisen med samme navn. I begynnelsen ble bladet håndskrevet og sirkulerte blant elevene. Foruten å skrive

¹²⁴ Langholm 1996: 3

¹²⁵ SAH/ARK/279 – Gymnassamfunnet Fram. – A - L0008. Referatprotokoller 1924 – 1927.

¹²⁶ Langholm, Sivert 2001. «Ingrid Semmingsen: Pioneer Scholar», i *Norwegian American Essays* 2011 s. 1

¹²⁷ Intervju med Dag Semmingsen. 24.04. 2012.

tekster var elevene som satt i Fram, såkalte framianere, med på å organisere forskjellige foredrag og kåserier med etterfølgende diskusjoner. Denne foreningen hadde god oppslutning og en allsidig aktivitet blant annet med egen avis, ball og teatervirksomhet. Gymnassamfunnet Fram ble stiftet ved Hamar Katedralskole høsten 1881.¹²⁸ Formålet var å vekke «medlemmenes litterære og æstetiske interesser og knytte kamaratslige baand fastere.»¹²⁹ Fram avholdt møter hver fredag, og hver gang behandlet de forskjellige temaer. Det er interessant at foredrag om den norske utvandringen til Amerika ble holdt på dette tidspunktet.¹³⁰ Det var fremdeles stor utvandring fra Norge på denne tiden, men ikke så stor som tidligere. Ble Ingrid kanskje da kjent med denne problemstillingen som senere skulle gjøre henne bemerket som historiker? Ifølge referatene var Ingrid til stede på alle møtene som Fram holdt i tidsperioden fra 1924 til slutten av 1926. Hennes bidrag til elevforeningen var betydelig. Først utmerket hun seg som foredragsholder, og så ble hun avisens redaktør. Ingrid Gaustad holdt foredrag med tittelen *Holbergs komedier* oktober 1926.¹³¹ Her er hva referenten skrev om innlegget hennes: «Hennes foredrag var både interessant og fornøydlig og ble påhørt av samtidige tilstedeværende. Gaustad ble lønnet med brakende bifall og formannens sikkert dypfølede takk».¹³² Deretter holdt hun et foredrag november 1926, som ble omtalt på følgende måte:

Gaustad hadde ualmindelig god og morsom avis spekket med glimrende tegninger av Gunnar Treffeberg. Opplysninger var upåkladelig og særlig var det forfriskende å høre den uforfalskede hedemarks dialekten. Forøvrig slutter jeg meg fullstendig til forrige referents ord, nemlig at avisen har tatt seg opp betraktelig siden ferien. Og den siste avis var den beste hittil - men så var det også en latiners produkt. Ingrid Gaustad fikk da også sin vel fortjent applaus.¹³³

På det samme tidspunkt, altså i november 1926, ble Ingrid avisens redaktør. Hun var den hittil yngste redaktøren, og hun nøyte med å påta seg dette oppdraget. Den 13. november 1926 skrev hun følgende:

¹²⁸ Dørum 1976: 123

¹²⁹ SAH/ARK/279 – Gymnassamfunnet Fram – A - L0008

¹³⁰ SAH/ARK/279 – Gymnassamfunnet Fram – X - L0021, Framavisen 1922 – 1923

¹³¹ SAH/ARK/279 – Gymnassamfunnet Fram. – A - L0008. Referatprotokoller 1924 – 1927. Referat av møte holdt 16. 10. 1926

¹³² SAH/ARK/279 – Gymnassamfunnet Fram. – A - L0008. Referatprotokoller 1924 – 1927. Referat av møte holdt 16. 10. 1926. Det er skrivefeil i kilden

¹³³ SAH/ARK/279 – Gymnassamfunnet Fram. Referatprotokoller 1924 – 1927. Referat av møte holdt 13.11. 1926

De redaktører som har vært før meg har skrevet så meget om framianernes dårlige skrivelyst og om hvor vanskelig det er å få tak i nogen få inserater. Jeg vil bare si at jeg slutter mig fullstendig til det mine forgjengerne har sagt. Og jeg skulde ha lyst til å vise hvad det var for et anmeldelse som valgte mig til redaktør.¹³⁴

Disse opplysningene fra gymnassamfunnet Frams protokoll forteller oss først og fremst at Ingrids evner kom til uttrykk i gymnastiden. Hennes intellektuelle evner var langt over gjennomsnittet. Foredragene hun holdt gjennom *Fram* var en slags forsmak på noe som skulle komme senere: Ingrid Semmingsen inntreden som første kvinnelige professor i historie ved Historisk institutt i Oslo.

Læreryrket er en av de profesjonene med utpreget humanistisk og samfunnsvitenskapelig retning. En dyktig lærer må ha god kjennskap til elevene og deres forutsetninger for å lære, kunne omgås elevene på en god måte og ha et positivt syn på elevenes potensiale.¹³⁵ Hadde Josef Immanuel von Zetshwitz Caspari levd, ville han vært svært stolt. Hans elev Ingrid Semmingsen overgikk ham i mye. Hun ble en anerkjent norsk og europeisk historiker. Semmingsen har fremhevet at hennes latinlærer Caspari var usedvanlig dyktig og vennlig og ble en sterk inspirasjonskilde for henne.¹³⁶ Han var en populær lærer som kom fra en akademisk familie; hans far var professor i teologi ved universitetet. Hans bror var forfatteren Theodor Caspari. Det var en allmenn oppfattelse at Josef Caspari var en allsidig utrustet lærerpersonlighet med interesser på mange områder. Harald Bergh beskriver hans undervisningsmetode slik: «Selv om han i sin undervisning anvendte ikke helt moderne metoder, vant han utallige elevers hengivenhet og takknemlighet ved sin utrolige evne til å lære fra seg og ved sin elskelige personlighet».¹³⁷ Gjennom latin får man en god forståelse av grammatikken.¹³⁸ Lektor Caspari var opptatt med latinsk grammatikk og poesi. Han begeistret sine elever og vekket deres nysgjerrighet for språk. En elev skrev i avisen *Fram*: «Gidd alle lignet Caspari. Gidd ingen lignet ham».¹³⁹ Da Caspari gikk av for aldersgrensen, fortsatte han også å være aktiv. Han bedrev idrett, holdt populære foredrag og overførte den magiske kunnskapen om latinsk språk og kultur til andre. Man kan med stor sannsynlighet si at Caspari var en av forutsetningene for den unge Ingrids yrkesvalg. Hvis ikke som historiker, så i alle

¹³⁴ SAH/ARK/279 – Gymnassamfunnet Fram – X - L0021, Framavisen 1925–27.

¹³⁵ Øzerk, Kamil 2010. *Pedagogikkens hvordan*. Cappelen, Oslo s. 82

¹³⁶ Niemi 1994: 4

¹³⁷ Bergh 1953: 112

¹³⁸ Gadamer, Hans Georg 2001. «Education is Self-Education», i *Journal of Philosophy of Education* No 4, Vol 35, s. 533

¹³⁹ Gymnassamfunnet Fram 1920–21

fall som lærer. Som lærer kan han ha vært et forbilde, og han utgjorde sannsynligvis en viktig faktor for hennes personlighetsutvikling. Dette var et av de gledelige momenter i Ingrids oppvekst og modning. Det finnes imidlertid sterke og mindre gledelige hendelser i livet hennes, som Julussakonflikten som utspilte seg i Semmingsens gymnastid.

Julussakonflikten etterlot seg spor i Semmingsens russetid og ungdomstid, ifølge henne selv.¹⁴⁰ Hun sa at hun var opptatt av denne hendelsen.¹⁴¹ Det er mulig at hun på daværende tidspunkt ble kjent med fenomener som arbeidskonflikter og sosial ulikhet. Var dette kanskje en av de faktorene som påvirket at husmannshistorikeren fra storgården ble sosialist i studietiden, og at hun valgte sosialhistorie og emigrasjonshistorie som sitt virke?

Ingrid Semmingsen var en av hovedredaktørene i Norges kulturhistorie i 7 bind. I 1980 ble *Norges kulturhistorie 6. bind: Et folk i fred og krig* utgitt, og Semmingsen skrev i et kapittel med tittelen «Ungdom mellom to kriger» om Julussakonflikten. En kan spørre hvorfor Ingrid Semmingsen skrev om dette. På 1970- og 80-tallet var det flere historikere som kunne stoffet. Man kan anta at Semmingsen skrev om Julussakonflikten både fordi hun kjente dette feltet, og fordi denne konflikten toppet seg bare noen få mil fra hennes hjem.

Julussakonflikten hadde sitt opphav i det pågående arbeidet med organiseringen av skog- og landarbeidere. Konflikten handler om kampen mellom vanlige skogsarbeidere og overklassen, skogeierne, men også mellom fløterne innbyrdes. Konflikten hadde begynt i forbindelse med fløting i elven Julussa.¹⁴² Skogarbeiderne drev fløtinga i Julussa en 15–20 dagers tid i mai måned hvert år. Skogeierne hadde som regel eiendomsretten til jord og skog. Det viktigste med fløtingen var at det her trengtes ekstra mange hender for å få tømmeret så fort som mulig ut til kysten. Av den grunn gjorde skogeieren avtaler med fløterlag, ofte på over 100 mann. Betalingen for fløtningen ble bestemt gjennom anbud. Det fløterlaget som la inn lavest pris fikk vanligvis jobben. Skogeierne som hadde tømmer i Julussa var organisert i Julussa tverrelvforening.¹⁴³ Skogs- og fløtningsarbeidere var ikke helt organisert på denne tiden, selv om erfarne arbeidere hadde som mål å organisere seg. Våren 1927 ble det holdt anbudsmøte i Leiret i Elverum og det ble levert to anbud. De erfarne arbeiderne organiserte seg og leverte inn anbud på fløtningen mens det andre anbudet kom fra et lag av uorganiserte arbeidere. Disse uorganiserte arbeiderne leverte et lavere anbud enn de organiserte arbeiderne.

¹⁴⁰ Langholm 1996: 298

¹⁴¹ Semmingsens privatmateriale. Prøysen Alf og Semmingsen Ingrid 1959. (CD samling, NRK)

¹⁴² Julussa er en sideelv til Glomma

¹⁴³ Moren, Gudmund 1978. *Julussakonflikten i Elverum 1927*. Hovedfagsoppgave i historie, Universitetet i Oslo, Oslo s. 58

Derfor fikk de uorganiserte arbeiderne tilslaget. Da disse prøvde å sette fløtningen i gang, oppstod det alvorlige protester. Myndighetene sendte væpnet politi fra Oslo til Elverum for å hjelpe de uorganiserte arbeiderne og skogeierne til å gjennomføre fløtingen. Fløtingen ble gjennomført, men likevel fortsatte skogsarbeidere sin kamp for retten til å organisere seg, og de møttes i forhandlinger. Ingrid Semmingsen skriver om arbeiderbevegelser på slutten av kapitlet sitt slik:

Den organiserte arbeiderbevegelse var blitt en maktfaktor og arbeideren var i ferd med å få en ny posisjon i samfunnet. Arbeidsfolk hadde vunnet fram i selvspekt, og de hadde vunnet respekt hos andre. Ingen våget lenge å snakke om *den simple arbeider* i motsetning til *den dannede klasse* slik at man hadde kunnet gjøre ved århundreskiftet. Sosiale forskjeller eksisterte fremdeles.¹⁴⁴

Vi kan også si at Julussakonflikten bidro til Ingrid Gaustads modning, og at den utgjorde en av forutsetningene for hennes yrkesvalg. Hennes skoletid var ikke preget av manglende interesse og distansering fra historie. Tvert imot kan vi se at historiefaget var representert gjennom hele skolegangen. Ingrid's vei til historie ble forberedt gjennom de mange forutsetningene som var en del av hennes personlighet, undervisningsplanen, lærerstaben, skolefri-aktivitetene og historiske begivenheter som fant sted på slutten på hennes skolegang. Dette kan være faktorer som forberedte unge Ingrid på hennes yrkesvalg: historiefaget og læreryrket. Universitetet ventet på henne.

¹⁴⁴ Semmingsen, Ingrid 1980. *Norges kulturhistorie 6. Et folk i fred og krig*. Aschehoug, Oslo s. 65

Kapittel 4: Studietiden

Universitetet på 1920-tallet

Ingrid Gaustad ble etter gymnaset innskrevet ved Det historisk-filosofiske fakultet ved Universitetet høsten 1927.¹⁴⁵ Hun husket tydelig den første dagen på universitetet. I erindringene sine skriver hun: «Femti år er gått siden vi en solfylt, men ennå morgenkjølig time, samlet oss på Tullinløkken og gikk i tog – prosesjon inn på Universitetsplassen der rektor tok imot oss foran Domus Media og talte til oss.»¹⁴⁶ Noen bilder fra disse dagene er bevart. Ett bilde viser Ingrid og en venninne etter immatrikuleringen. Studietiden var begynnelsen på et nytt liv for henne.

I mellomkrigstiden og den tidlige etterkrigstiden var alle fagene lokalisert nær hverandre i Oslo sentrum.¹⁴⁷ Dette faktum var viktig både for Ingrid og medstudentene hennes, for der tilbrakte de studietiden sin. Ingrid skriver i erindringene: «For kullet vårt var denne bygningen betydelig, for der ble de fleste foredragene holdt».¹⁴⁸ Denne unge studentens fascinasjon for hovedstadens sentrum og Universitetets hovedbygg kan tolkes både i lys av hennes intellektuelle nysgjerrighet og interesse for forelesningene, og det faktum at hun var ei jente fra landsbygda. Flertallet

i hennes kull hadde også vokst opp på landet.¹⁴⁹ Man kan anta at byen var en utfordring både i praktisk og intellektuell forstand. På 1920-tallet la samfunnet økt vekt på utdanning, særlig høyere utdanning. Universitetet var den fremste kunnskapsinstitusjonen. Universitetet hadde i tillegg til posisjonen som kunnskapsinstitusjon, en politisk posisjon og en moralsk-religiøs posisjon.¹⁵⁰ Universitetet

¹⁴⁵ Langholm 1996: 3

¹⁴⁶ Semmingsen. *Manuskript om studietiden*, u. d.

¹⁴⁷ Myhre, Jan Eivind 2011. *Kunnskapsbærerne 1811–2011: akademikere mellom universitetet og samfunn*. Unipub, Oslo s. 215

¹⁴⁸ Semmingsen. *Manuskript om studietiden*, u. d.; *Domus Media* på Karl Johan

¹⁴⁹ Semmingsen Ingrid 1980. «Et folk i fred og krig», i Semmingsen Ingrid, og Monsen, Nina K. (red.), *Norges kulturhistorie*, bd. 6 Aschehoug. Oslo s. 65

¹⁵⁰ Myhre 2011: 190

utdannet også eliten. Den intellektuelle eliten skulle bestå av høyt utdannede mennesker, helst vitenskapelig orienterte, og etisk og politisk korrekte. Ingrid Gaustad kommer altså til et miljø som er tilrettelagt for å akseptere henne og utvikle hennes naturlige potensial.

Gjennom hele 1900-tallet var det et krav om at høyere utdanning skulle være tilgjengelig for alle. Undervisningen var gratis, og stipend ble gitt enkelte studenter. Semmingsen skriver selv at universitetet tok imot alle som kunne skaffe midler til å studere.¹⁵¹ Likevel vitner kildene om at det var sosiale forskjeller blant studentene. Statistisk sentralbyrå prøvde på 1920-tallet å finne ut hvilke sosiale grupper som skaffet sine barn videregående utdanning utover folkeskolen. Semmingsen forteller i erindringene at på 1920-tallet hadde studentene i hovedsak akademisk bakgrunn. Det er imidlertid interessant at folk fra lavere sosial lag ville skaffe barna sine best mulig utdanning. Ved Universitetet hadde flesteparten av studentene fedre med akademisk utdanning, og det var få studenter med fedre som var husmenn, fiskere, gårds- og skogsarbeidere, skriver Semmingsen i erindringene, og legger til:

Undersøkelsen viste dernest at folkeskolelærerne hadde meget høy utdanneshyppighet for sine barn og at en rekke funksjonærer – ikke minst offentlige funksjonærer, jernbane, tollpoliti, post – hadde mange barn under utdanning. Det var mennesker med beskjedne inntekter, skrev direktør G. Jahn», som sliter med å få barna frem. Nødvendigheten av å koste på barna var gått dem i blodet så de i stor utstrekning trosset økonomiske hindringer.¹⁵²

På 1920-tallet var det først og fremst middelskoleeksamen som var mål for utdanningsbevisste foreldre i disse sosiale gruppene. Rekrutteringsgrunnlaget blant akademikere og funksjonærer økte betydelig i mellomkrigstiden. Fra tidsrommet 1920 til 1929 var det 270 personer som studerte filologi ved Universitetet i Oslo, hvorav 25 % oppga at fedrene var akademikere.¹⁵³ Faren til Ingrid var offiser, og selv om offiserer ikke var universitetsutdannet, men embetsmenn, ble de oppført sammen med akademikerne i statistikken.¹⁵⁴

På den annen side hadde mange studenter vanskelige økonomiske forhold slik at de måtte finansiere sine studier gjennom ekstrajobber.¹⁵⁵ Ingrid Gaustad ble derimot forsørget

¹⁵¹ Semmingsen. «Manuskript om studietiden», u. d.

¹⁵² Semmingsen. «Manuskript om studietiden», u. d.

¹⁵³ Myhre 2011: 176

¹⁵⁴ Myhre 2011: 177

¹⁵⁵ Elden, John 1963. *Det norske studentersamfund gjennom 150 år: 1813 – 2. oktober – 1963*. Aschehoug, Oslo s. 244

hjemmefra. Hun hadde minner om medstudenter som levde under fattigdomsgrensen i studietiden. Ingrid hadde evne til å leve seg inn i andre menneskers skjebne. Hun skriver: «Vi husker vel også de blant våre kamerater fra den gang hvis foreldre ikke maktet å gi sine barn tilstrekkelig økonomisk støtte, og som strevde seg frem mer eller mindre på egen hånd, hadde jobb som nattportier, og som sov og spiste minst mulig.»¹⁵⁶ Kontrasten er påfallende: Mens hun, dattera til en velstående bonde og offiser bodde i egen leilighet i Oslo i løpet av studiet, levde mange av studiekameratene hennes på fattigdomsgrensen. Dette faktum er viktig for hennes politiske interesse i studietiden og etter hvert for hennes valg av historie som hovedfag. Det kan antas at den sosiale urettferdigheten Ingrid hadde merket på landet, sammen med de sosiale forskjellene mellom studentene i byen, var en av grunnene til at hun meldte seg inn i studentbevegelsen Mot Dag.

Kvinner fikk for første gang adgang til å studere ved universitetet i 1882. På begynnelsen av 1920-tallet var filologien det oftest valgte studiet blant kvinner. Særlig interessante er tallene for kvinnelige artiumskandidater fra 1927, altså Ingrid Gaustads kull. Her har mer enn 50 % gått videre og fått høyere utdanning. 17 personer i kullet hennes har tatt doktorgrad, hvorav 16 menn og en kvinne.¹⁵⁷ Denne kvinnen var Ingrid Semmingsen. Hun skriver:

Fra min egen ungdom minnes jeg at unge kvinner tok artium for å kunne komme inn på skoler eller kurser som formelt bare krevde middelskoleeksamen, men hvor konkurransen i store ungdomskull og i trange tider var så stor at man måtte sikre seg med en artium, omtrent som unge mennesker i dag tar både forberedende prøver og et grunnfag for å komme inn i sykepleie, fysioterapi, barnehage utdanning eller sosialhøyskole.¹⁵⁸

Kvinnene gjorde seg mest gjeldende blant filologene ved universitetet etter 1930. I de første femti årene fram til 1932, ble det uteksaminert 122 filologer.¹⁵⁹ Når filologien ble stadig mer populær blant kvinner, kan det forklares med den dominerende oppfatningen at filologien lå for kvinner. Men studievalg var ikke helt det samme som yrkesvalg.¹⁶⁰ Etter 1932 måtte flesteparten av kvinnene nøye seg med kontorarbeid etter at de ble artiumuteksaminert. Det fantes få kvinner som studerte på universitetet på dette tidspunktet. Semmingsen nevner et

¹⁵⁶ Semmingsen. «Manuskript om studietiden», u. d.

¹⁵⁷ Lid 1952: 24

¹⁵⁸ Semmingsen, Ingrid 1984. «Det første halve århundre-hvor langt nådde vi?» I: *Kvinner på Universitetet 100 år*. Likestillingsutvalget Universitetet i Oslo, Oslo s. 17

¹⁵⁹ Myhre 2011: 149

¹⁶⁰ Myhre 2011: 153

viktig poeng i erindringene: «Våre foreldre var også noe mer villige enn tidligere generasjoner til å koste på døtrene. Selv om de færreste blant oss på kvinnesiden fikk universitetsdannelse, fikk flere enn før utdanning utover artium, utdanning der det kreves artium».¹⁶¹

Ingrid bodde i en leilighet i Oslo sentrum sammen med broren sin Viktor som også var student på denne tiden. Denne leiligheten ble disponert av hennes far som var stortingsrepresentant. Jeg vet ikke om han også bodde i leiligheten i denne perioden. Etter dagboken å dømme var studenttiden en fin periode for Ingrid, fri for mange bekymringer. Ingrid hadde både tid og mulighet til å

tilfredsstillte sine sosiale behov for samvær og vennskap. I dagboken sin nevner hun selskaper og navn på studiekamerater som pleide å komme i disse. Hun skriver i erindringene: «Vi fikk studiekort som kostet 2 kroner. Det satte oss i stand til å gå i amfi på National for 1 krone.»¹⁶² Hun fremholder med stolthet sin tilhørighet til studentmiljøet ved Universitetet. Ingrid utviklet seg ganske raskt i universitetets intellektuelle miljø på 1920-tallet. Som datter av ressurssterke foreldre tilhørte hun fåtallet studenter som var fullt ut økonomisk forsørget. Hun kunne vie seg til lesing og sin intellektuelle utvikling. Men det politiske klimaet ved Universitetet på denne tiden kunne ikke gå henne forbi.

Det politiske klimaet ved Universitetet i Oslo: Mot Dag og Clarté

I sin videste forstand er politikk en virksomhet som er med på å skape, opprettholde og endre allmenne regler man lever etter. Politikk er uatskillelig knyttet til fenomener som strid og samarbeid. Strid er konkurranse mellom de motsatte partene som gjenspeiler meningsforskjeller, tilbøyelighet, behov og interesser. Samarbeid er felles arbeid og målrealisering gjennom kollektiv virksomhet.¹⁶³

Det politiske forbundet Mot Dag kom til å prege studentmiljøet på 1920-tallet med sine revolusjonære ideer. Det var et radikalt forbund hvis politiske holdninger var revolusjonære og radikale. For akademisk ungdom i Mot Dag-kretsen spilte arbeiderbevegelsens ideologi en stor rolle. Foreningen ble etablert etter initiativ av Erling Falk

Ingrid Semmingsen sammen med filologi studenter utenfor Universitetet i Oslo.

¹⁶¹ Semmingsen. «Manuskript om studietiden», u. d.

¹⁶² Semmingsen. «Manuskript om studietiden», u. d.

¹⁶³ Heywood, Andrew 1997. *Politics*. Macmillan, London s. 4

i begynnelsen av 1920-årene. Organisasjonen hadde sitt eget tidsskrift, *Mot Dag*. Målet var at bladet skulle være et organ for en bredere radikal fløy i studentmiljøet.¹⁶⁴ Erling Falk (1887–1940) var en kjent norsk journalist, forfatter og politiker. Han var leder av *Mot Dag* i mellomkrigstiden. Falk oversatte Karl Marx' verk *Das Kapital* til norsk. I mellomkrigstiden hadde han innflytelse på store grupper av studenter og akademikere. Her skimtes det et generasjonsmessig og sosialt paradoks; de aller fleste sosialistiske studentene som var medlem i *Mot Dag* kom ikke fra arbeiderklassen. Trygve Bull skriver at de fleste «motdagister» likevel var sønner av menn som i 1880–90-årene hadde stått på venstresiden. Med utgangspunkt i dette politiske ståstedet fremmet denne foreningen sosialdemokratisk ideologi. Men sosialdemokratiet i Norge var mer praktisk sammenlignet med sosialdemokratiet i andre vesteuropeiske land.¹⁶⁵ Norges sosialdemokratiske arbeiderparti ble dannet i mars 1921.¹⁶⁶ *Mot Dag* var frem til 1925 tilknyttet Arbeiderpartiet, og i årene 1927–29 Norges Kommunistiske parti. Studentorganisasjonen ble oppløst i 1936.¹⁶⁷ Studentene i *Mot Dag*-grupperingen gjorde seg gjeldende i offentligheten i mellomkrigsårene.¹⁶⁸

Clarté-organisasjoner ble stiftet i en rekke land,¹⁶⁹ og Norge var intet unntak. Som studentorganisasjon var den norske seksjonen knyttet til Universitetet i årene 1925–29. Organisasjonen var først og fremst en frontorganisasjon for *Mot Dag* som mellom 1927 og 1929 la ned utgivelsen av sitt eget tidsskrift for å satse på utgivelsen av Clartés tidsskrift med samme navn. Tidsskriftet *Clarté* ble utgitt i årene 1929–31. Organisasjonen hadde sitt virke særlig blant studenter, og arrangerte sommeren 1928 den første skandinaviske studentdelegasjonen til Sovjetunionen. I 1936 ble den norske Clarté-organisasjonen omorganisert, og den tok navnet Forum. Ingrid's beste venninne i løpet av studietiden var Else Marie. Ingrid traff henne høsten 1927, og det fikk ifølge henne selv en viss betydning for henne. Det var Else Marie som første gang dro Ingrid med til et møte i Clarté, en gang i vårsemestret 1928.¹⁷⁰ Det hadde fått ifølge hennes egne ord en viss betydning for Ingrid. Hun skriver: «Jeg fortalte Rolf den gangen at jeg hadde vært i Clarté – jeg ville nok kjekke meg litt – vise at jeg kunne interessere meg for ting jeg også. Jeg tror han skjønnte om hvor jeg vel hadde der å gjøre – «borgerlig pike» – det ble ikke lagt, men det lå liksom bak, hør jeg –

¹⁶⁴ Bull 1987: 33

¹⁶⁵ Bull 1987: 61

¹⁶⁶ Bull 1987: 100

¹⁶⁷ Bull 1987: 7

¹⁶⁸ Myhre 2011: 199

¹⁶⁹ Navnet Clarté var hentet fra Henri Barbusses antikrigsroman, og han selv var med på å grunnlegge bevegelsen.

¹⁷⁰ Dagboksnotater 1952. Vet ikke etternavn

og jeg kastet vel på nakken og sa at det interesserte meg». ¹⁷¹ Hun skrev også at omtrent samtidig var hun første gang i Studentersamfunnet og begynte i løpet av 1928 å knytte til seg kontaktene med folk i disse kretsene. ¹⁷² I sin dagbok skriver Ingrid Semmingsen følgende i 1952: «Det er rart at jeg ikke husker noen begivenheter, for det må være i denne tiden, fram til våren 1930, at jeg mer og mer gled inn i det radikale studentmiljøet omkring [...] Clarté var det i denne tiden eller noe senere at jeg en gang gikk på tur i Nordmarka med Else Marie, E. Høst og Sverre Steen.» ¹⁷³

Både Mot Dag og Clarté hadde betydning for Ingrid Gaustads yrkesvalg. Selv om Ingrid ikke var medlem av Mot Dag og Clarté, bidro hun aktivt i arbeidet til disse organisasjonene. I løpet av studietiden deltok hun i opplysningsarbeidet i arbeiderbevegelsens organisasjoner og holdt foredrag om historiske og sosiale emner i foreninger av forskjellig art. ¹⁷⁴ Det som er avgjørende for min problemstilling knyttes nettopp til studentenes politiske bevegelse i disse årene: nemlig at det politiske bakteppet var en nøkkelforutsetning for at Ingrid Gaustad bestemte seg for å ta hovedfag i historie. Hun forteller følgende: «Her var det et krav at en måtte sette seg inn i historien for å kunne forstå samfunnsutviklingen, og det ble bestemmende.» ¹⁷⁵ Hvis forutsetningene for hennes vei til å bli historiker ble dannet i løpet av hennes oppvekst og skolegang på landet, ble hovedforutsetningene for hennes vei til historien skapt mens hun studerte. Disse forutsetningene var hennes intellektuelle nysgjerrighet og interesse for både sosial- og arbeidsspørsmål, samt studentbevegelsen Mot Dag. Ingrid Gaustad befant seg likevel i foreningens kretser og aksepterte deres rettesnor og politiske plattform.

Akkurat på den tiden da hun studerte, var studentene på universitetet delt. Denne inndelingen gjaldt ikke politisk ideologi, men dreide seg om kampen for å tale studentenes interesser. ¹⁷⁶ På den ene siden fant man studentmiljøet som støttet Mot Dag- og Clarté. På den andre siden befant Den Konservative Studentforeningen seg. Disse to gruppene spilte hovedrollene på Studentersamfundets politiske scene. Kampen mellom de to gruppene var tydelig og samarbeidet mellom dem ganske umulig. ¹⁷⁷ Det er sannsynlig at Ingrid som likte orden og arbeid, stod utenfor det aktive politiske engasjementet i begge disse grupperingene

¹⁷¹ Dagboksnotater 1952. Rolf Semmingsen: kommende ettermann

¹⁷² Dagboksnotater 1952

¹⁷³ Dagboksnotater 1952

¹⁷⁴ Semmingsens privatarkiv

¹⁷⁵ Langholm 1996: 3

¹⁷⁶ Elden 1963: 246

¹⁷⁷ Elden 1963: 248

fordi de var så radikale. Hun virket imidlertid intellektuell, noe som kan skyldes hennes idealer om likestilling og sosial rettferdighet. Politikk kan ha vært en av forutsetningene for at Ingrid valgte historie som sitt yrke.

Studieforhold og fagkombinasjoner

Ingrid Gaustads universitetsfag ble først latin og fransk og deretter historie. Studietiden var da sju år, og studenten kunne bli ferdig med sin utdanning i 24–26-årsalderen.¹⁷⁸ På 1920-tallet var de historisk-filosofiske disiplinene organisert som separate fag, mange med bare én professor.¹⁷⁹ Det profesjonelle historikermiljøet var på 1920-tallet tallmessig svært begrenset. På denne tiden var det tre etablerte professorer ved Universitetet: Halvdan Koht (1873–1865), Oscar Albert Johnsen (1876–1954) og Edvard Bull (1881–1932), i tillegg til noen dosenter. Det fantes heller ikke noen organisert forskerutdanning på denne tiden. Universitetslærerne hadde ikke noe felles arbeidsted der de møttes planmessig. Det fantes ikke noe historisk institutt på universitetet, heller ikke kontorer eller lærerrom. Historisk institutt ble opprettet først i 1953.¹⁸⁰

Vi har sett at Ingrid først valgte å studere filologi. Hennes forkjærlighet for språk stammer fra gymnastiden. Gjennom et intervju med Einar Niemi får vi vite at Ingrid også vurderte å studere andre aktuelle språkfag som tysk og engelsk. I denne forbindelse forteller hun: «Tysk hadde jeg hatt i så mange år at det kunne være nok, engelsk burde jeg kunne lære skikkelig på egen hånd, og fransk ville gi meg muligheter til opphold i Frankrike.»¹⁸¹ Ingrid husker sine første dager på Universitetet med varme. Hun forteller om tavlene, om fakultetets vaktmester, om kontordamene, og selvfølgelig om lærerne: «Det fantes en liten og tynd forelesningskatalog, men det var sikrere å se på de håndskrevne oppslagene lærerne festet på tavlene. Slik var det i hvert fall for filologer, teologer og jurister som holdt i Urbygningen».¹⁸² Mange år senere nevner hun vaktmesteren Jensen. Hun husket godt damene som jobbet i ekspedisjonen ved fakultetet. Der fikk hun blant annet sitt studentkort. Alt dette lar seg tolke som bevis på et velorganisert studentliv. Dette syntes å ha gitt Ingrid ytterligere motivasjon til ekstra innsats og fremgang.

¹⁷⁸ Eftestøl, O. A 1919. *Lærerutdannelsen fireårig lærerskole*. Aschehoug, Kristiania s. 30

¹⁷⁹ Collett, John Peter 1999. *Historien om Universitetet i Oslo*. Universitetsforlaget, Oslo s. 120

¹⁸⁰ *Universitetet i Oslo: 1911–1961*, 2 (1961) Universitetsforlaget, Oslo s. 76

¹⁸¹ Niemi 1994: 4

¹⁸² Semmingsen. «Manuskript om studietiden», u. d.

September 1905 kom Lov om språklig-historisk og matematisk-naturvitenskapelig embetseksamen. Loven ble revidert i 1910, og ny studieplan kom i 1915.¹⁸³ Etter denne loven måtte man ta ett hovedfag og to bifag. Eksamen skulle tas i to avdelinger, bifagene først. Det første kravet som ble stilt ved franskstudiene var at man måtte ha grundig kjennskap til det franske nåtidsspråk. Dessuten skulle studentene som innledning til de filologiske studier ta forberedende prøver, som regel i løpet av det første studieåret.¹⁸⁴ Ingrid Gaustad tok forberedende prøver, examen philosophicum, ved Universitetet i desember 1927. Hun oppnådde følgende karakter: for filosofi ble karakter 1. Deretter fulgte latin 1, latin 2 og latin 3. Gaustad besto prøvene med glans med hovedkarakter 1.0.¹⁸⁵ Alle filologiske studenter gjennomgikk i begynnelsen av det første semesteret innledende kurs i alminnelig fonetikk. I tillegg lærte de om grunnleggende prinsipper for språkutviklingen, og deltok aktivt i eksaminatorier og øvelser.¹⁸⁶ Alle filologiske studenter gikk på et kurs i lesning og muntlig foredrag som foregikk hvert semester. Franskstudentene ble oppmuntret til å søke opphold i Frankrike.

Man begynte på latinstudium etter å ha tatt eksamen ved de forberedende prøver i latin med et tre-semesterens pensum. Det var klart at studentene måtte lære seg ferdigheter i å lese og skrive latin fra begynnelsen av studietiden. Latin som bifag innebar følgende disipliner: latinsk grammatikk, leksika, litteraturhistorie, historie og mytologi.¹⁸⁷ Lesing av Ciceros taler og brev lå til begynnelsen av studietiden mens lesingen av hans filosofiske og retoriske skrifter fulgte noe senere i studiet. Parallelt med å lese Ciceros tekster var det naturlig å studere følgende verker av Cæsar, den romerske historiker Sallust og Tacitus: *Kommentarer om Gallerkrigen, Catilina og Jugurthakrigen*, og *Annales*. Foruten historisk-filosofiske tekster studerte latinstudenter latinsk poesi, litteratur og mytologi. Til den avsluttende skriftlige eksamenen fikk studentene tre oppgaver: en interpretasjon, en oppgave i en av de ovennevnte disiplinene og en oversettelse fra norsk til latin.¹⁸⁸

¹⁸³ *Universitetet i Oslo: 1911–1961*, 2 (1961) Universitetsforlaget, Oslo s. 64

¹⁸⁴ Universitetet i Oslo. Eksamensdeputasjonen 1934⁶. *Studieplan for sproglig-historisk embetseksamen*. Tanum, Oslo s. 4

¹⁸⁵ Semmingsens privatmateriale

¹⁸⁶ Universitetet i Oslo. Eksamensdeputasjonen 1934⁶. *Studieplan for sproglig-historisk embetseksamen*. Tanum, Oslo s. 5

¹⁸⁷ Universitetet i Oslo. Eksamensdeputasjonen 1934⁶. *Studieplan for sproglig-historisk embetseksamen*. Tanum, Oslo ss. 96 – 102

¹⁸⁸ Universitetet i Oslo. Eksamensdeputasjonen 1934⁶. *Studieplan for sproglig-historisk embetseksamen*. Tanum, Oslo s. 103

Et spørsmål som trenger seg på her, er hvorvidt latinstudiet som bifag var en av forutsetningene for at Ingrid valgte å ta historie som hovedfag. Man kan ikke med sikkerhet si at det var en hovedforutsetning, men man kan heller ikke se bort fra det faktum at læreplanen i latin var sterkt preget av historie. Her må man ha i bakhodet den betydelige innflytelsen latinlæreren Caspari hadde hatt på henne på gymnaset. Ingrids vei til historiefaget nærmet seg slutten idet hun gjorde seg ferdig med bifaget. Ved å ta historie som hovedfag åpnet hun døren til sitt livskall. Forutsetningene som oppsto da hun vokste opp og utdannet seg på gymnaset, slo seg sammen med forholdene på Universitetet, og resultatet var hennes ønske om å studere.

Historiestudent eller historie historieerfaring som hovedfag

Historie har alltid vært et av de oftest valgte hovedfagene til embetseksamen.¹⁸⁹ I pedagogisk forstand skilte hovedfaget seg fra bifaget ved to grunnleggende trekk: a) selvstendighet b) mangfoldighet. Førstnevnte gikk ut på at en hovedfagstudent måtte lære seg å arbeide selvstendig med faget, mens sistnevnte innebar at studentene måtte være i stand til å anlegge studiet på et bredere grunnlag. Det er interessant at studentene fikk innføring i vitenskapelig metode gjennom forelesninger og øvelser. På slutten av studiet hadde studentene plikt til å skrive hovedoppgave. Det var en vitenskapelig undersøkelse, og kandidaten skrev hovedoppgaven i samråd med veilederen. Man brukte i gjennomsnitt to måneder på å skrive oppgaven. Vi har sett at interesse i samfunnsproblemer sammen med det politiske klimaet ved universitetet bidro til at Ingrid tok historie som hovedfag. Denne vitenskapens skjønnhet og samfunnsbetydning ble først avdekket for henne av professorene. De viktigste blant dem var Edvard Bull d.e., Halvdan Koht og Sverre Steen.

Edvard Bull (1881–1932) var en av de fremste norske historikerne tidlig på 1900-tallet. Han var professor i historie ved universitetet i 15 år fra 1917.¹⁹⁰ Han gjorde det aller meste av sitt arbeid innenfor norsk middelalderhistorie, men viste også interesser på andre områder. Jan Eivind Myhre skriver følgende om Bull: «Som lærer på universitetet øvet Bull stor innflytelse på senere historikergenerasjoner.»¹⁹¹ Bull var Gaustads hovedlærer på bifag. Ingrid Semmingsen fortalte at blant historielærerne ved universitetet betydde Edvard Bull mest.

¹⁸⁹ *Universitetet i Oslo: 1911–1961*, 2 (1961) Universitetsforlaget, Oslo s. 76

¹⁹⁰ *Universitetet i Oslo: 1911–1961*, 1 (1961) Universitetsforlaget, Oslo s. 294

¹⁹¹ Myhre 2011: 207

Sammen med Halvdan Koht regnes Bull som en av de aller beste lærerkreftene på denne tiden.¹⁹²

Historiestudentene satte stor pris på Kohts undervisning. Han førte studentene inn i kildekritikkens prinsipper og historisk metode. Koht underviste i verdenshistorien i middelalderen og i nyere tid. Han var den første som holdte seminarøvelser etter tysk og fransk mønster på Universitetet. Et spørsmål det er verdt å spørre seg, er følgende: Hadde Koht manglede tiltro til kvinnelige studenters intellektuelle evner? I forbindelse med dette vil jeg nevne Ebba Haslund som i annen halvdel av forrige århundre tok norsk og engelsk bifag. Hun vurderte å ta historie hovedfag, men syntes faget var kjedelig og tungt. Halvdan Koht fortalte henne at historie ikke passer for piker.¹⁹³ Tar vi utgangspunkt i dette, sitter vi fortsatt igjen med spørsmålet om hvorvidt historie er et jente- eller guttefag. Det er ikke slik at dette er beviset på en negativ holdning hos Kohts knyttet til kjønnslikhet. Han har nemlig støttet Ingrid Semmingsen klart på veien hennes til historieforskningen, noe vi skal se på senere. Ved eksamensbordet var «Koss veit De det?» et av Kohts standardspørsmål, skriver Semmingsen videre i erindringene.¹⁹⁴ På denne tiden var professorene vitenskapelige formidlere og til dels også intellektuelle.¹⁹⁵ Noen fungerte også politisk, uten at de selv var politikere.¹⁹⁶ I denne sammenhengen nevner Myhre Sverre Steens intellektuelle rolle. Det er uunngåelig å ikke nevne Steen når det gjelder Ingrid Gaustads intellektuelle og faglige modningsprosess. Ingrid var fornøyd med kunnskapen hun fikk av sine lærere. Studieforholdene ved hovedfaget var preget av iver og kollegial oppmerksomhet. I forbindelse med dette skriver hun: «Det var ytterst få av universitetslærerne som hadde kontor – de hadde det ikke en gang på deling med andre. Tross vanskelige arbeidsforhold gav de oss meget – av sin viten, sin innsikt og sin evne til å sette spørsmålstegn både ved alt for lettvinde løsninger eller ved gjennomtenkte svar for eksempel under eksaminatorier.»¹⁹⁷

De nevnte professorene vurderte studenten Gaustad og respekterte hennes studieprestasjoner. Studieåret 1931–32 oppholdt hun seg åtte måneder i Paris i forbindelse med sitt franskstudium. Det finnes kilder fra professorenes private arkiver i forbindelse med referanser til stipend for studieopphold i utlandet som vitner om hva de mente om henne.

¹⁹² Eftestøl 1919: 31

¹⁹³ Myhre 2011: 153

¹⁹⁴ Semmingsens privatarkiv. «Manuskript om studietiden», u. d.; *Universitetet i Oslo: 1911–1961*, 1 (1961) Universitetsforlaget, Oslo s. 290

¹⁹⁵ Myhre 2011: 198

¹⁹⁶ Myhre 2011: 220

¹⁹⁷ Semmingsens privatarkiv. «Manuskript om studietiden», u. d.

Gunnar Rudberg, professor i klassisk filologi ved Universitetet ga rosende attester til Ingrid Gaustad. Han skrev i januar 1932: «Student philol. fru Ingrid Gaustad deltok et par semester i undertecknads undervisning i latin og tok seg eksamen desember 1929 med karakter 2,2. Hun utmerket sig for gode karakterer, starkt studieinteresse, snabb oppfatning».¹⁹⁸ Edvard Bull skriver følgende til Styret: «Frøken Gaustad som jeg kjenner fra hennes studentår, har en utpreget klar og presis forstand og meget gode kunnskaper. Jeg er viss på at hun blant studenter og kandidater fra de seneste år er en av de som har de aller beste forutsetninger for å få stort utbytte av et stipendieopphold i Frankrike».¹⁹⁹ Halvdan Koht skrev i en lignende tone et kort brev til et General Komite H. legat januar 1932: «Jeg er glad til å anbefale frk. Ingrid Gaustad. Hun er en intelligent ung dame, med stor evne til å tilegne seg og nyttiggjøre seg inntrykk og lærdommer.»²⁰⁰

Studenten Gaustad utnyttet oppholdet i Paris til å knytte det franske språket til historien. Hun fulgte forelesninger ved Sorbonne og deltok mellom annet i seminarøvelser i fransk historie i det 18. århundre under professor Albert Mathiez' ledelse. Her er det viktig å nevne at den som studerer fransk språk naturligvis må sette seg inn i landets alminnelige historie. Mathiez (1874-1932) var en fransk revolusjonshistoriker som påvirket tidens intellektuelle og vitenskapelige miljø i stor grad. Mathiez foreleste med en sjelden kraft og overbevisning, selv til parisiske forelesningssaler å være. Timene han brukte på å høre på elevenes foredrag eller se til deres praktiske oppgaver, som på Oxford i dag kalles seminarer og veiledningsgrupper, var slitsomme både for ham og elevene. Han døde plutselig av hjerneslag under et foredrag i februar 1932 i auditorium *Michelet de la Sorbonne*.²⁰¹

Vi så at historiestudiet var dyptgående, og Ingrid Gaustads studieerfaring i forbindelse med hovedfaget var god. I løpet av studietiden forsøkte hun seg også på en lærerjobb. Vårsemesteret 1933 fulgte hun undervisningen ved Det Pedagogiske Seminar og tok pedagogisk eksamen med hovedkarakter 1,93.²⁰² Hun forteller at hun i sin studietid underviste litt i den høyere skole, men at hun etter å ha fullført sin eksamen ikke har hatt noe skolearbeid.²⁰³ En tidlig undervisningserfaring var knyttet til Sarpsborg, der hun jobbet som

¹⁹⁸ Semmingsens privatmateriale

¹⁹⁹ Semmingsens privatmateriale

²⁰⁰ Semmingsens privatmateriale

²⁰¹ Thompson, J. M. 1932. «Albert Mathiez», i *The English Historical Review* Vol 47 (no 188) s. 621 <http://ehr.oxfordjournals.org/content/XLVII/CLXXXVIII/617.citation> (Hentet: 31.01. 2013)

²⁰² Semmingsens privatmateriale

²⁰³ Semmingsens privatmateriale

lærervikar fra 21. august til 23. november 1933.²⁰⁴ Hun underviste i fransk, latin og historie. I intervjuet med Niemi nevner Ingrid Semmingsen rektoren der, Jens Jensen. Hun beskriver ham som en sjeldent dyktig skolemann som var sterkt faglig interessert. «Han er nesten biveileder for meg», forteller Semmingsen videre.²⁰⁵ Hun var en populær og svært respektert lærer. Det er bevart en attest Jens Jensen skrev til henne i november 1933, som lyder slik:

Jeg har hørt på frk. Gaustads undervisning og også ellers fulgt hennes ferd i klassen. Personlig er jeg kommet til der overbevisning at hun er en høitstående lærerbegavelse [...] Som lærer hadde hun gode sosiale og pedagogiske egenskaper. I alle klasser fra 3g til 1 m har elevene ved sin disiplinære holdning og ved sitt arbeide vist at de fullt ut slutter sig til frk. Gaustad som lærer og menneske. Jeg har det først og fremst kommet av hennes tilfallende fremtreden i klassen og av det vesentlige og ansporende som er karakteristisk for hennes behandling av det stoff elevene får å arbeide med. Det er mig en glede å gi frk. Gaustad denne attest for særledes verdifullt arbeide ved skolen her.²⁰⁶

Ut fra kildene kan man se at Ingrid lærte mye i løpet av historiestudiet, og at hun mot slutten var klar for å overføre sine kunnskaper til elevene. Tiden på universitetet var og uforglemmelig for Ingrid Gaustad. Selv om hun ikke tenkte på noen forskerkarriere i studietiden, gikk veien hennes til å bli historiker gjennom studiet. Det kan vi se ved å gjennomgå hennes hovedoppgave, og ved å studere en viktig person i livet hennes, nemlig hennes veileder til hovedfag, Sverre Steen.

Ingrid Gaustads forberedende arbeid for hovedoppgaven: Sverre Steens innflytelse, og hans virke som universitetslærer og veileder

Ingrid Gaustad ble ferdig med sitt historiestudium ved Universitetet våren 1935, da hun leverte hovedoppgaven. Hennes veileder til hovedfag var Sverre Steen etter Edvard Bulls tidlige død.²⁰⁷ Et mulig svar på denne oppgavens problemstillinger er at Ingrid Gaustad dedikerte seg til historiefaget fordi det var gode betingelser for dette på universitetet i disse årene. Når det gjelder betingelsene eller faktorene, bør man først og fremst ta hensyn til rollen enkelte lærere spilte for hennes akademiske modning og profesjonelle utvikling. I et intervju hun ga til Einar Niemi to år før hun døde, fortalte hun at to universitetslærere hadde mest innflytelse på henne i studietiden: den ene var Edvard Bull, og den andre var Sverre Steen.

²⁰⁴ Semmingsens privatmateriale

²⁰⁵ Niemi 1994: 5

²⁰⁶ Semmingsens privatmateriale

²⁰⁷ Langholm 1996: 3

Bull døde 1932, og deretter ble dosent Steen veilederen hennes til hovedoppgaven.²⁰⁸ I den forbindelse skriver Semmingsen: «Hadde Bull ikke gått så tidlig, ville han også blitt min veileder til hovedfag. Istedenfor ble det Sverre Steen, og det var ingen dårlig løsning. Steen kom i alle år også senere til å stå meg nær og kom til å bety mye for forskerkarrieren min.»²⁰⁹

Dette sitatet, klart i seg selv, tar opp spørsmålet: Hvordan hadde Steen påvirket og hjulpet forskerkarrieren til Ingrid Gaustad? I vitenskapen er det mulig å hjelpe en ung forsker på to måter. For det første ved å utvikle studentens kritiske tenkning i løpet av studiet, og dermed gjøre henne i stand til lære metoden til vitenskapelig forskning. Den andre måten er knyttet til konkrete forskningsprosjekter som veilederen tildeler studenten, eller at han inkluderer studenten i et eksisterende prosjekt. Hovedoppgaven kan anses som et selvstendig vitenskapelig arbeid. I det samme intervjuet sier Ingrid Semmingsen nemlig at formell veiledning, det vil si veilederens kontinuerlige rettledning av studentene, var sjelden og utilstrekkelig. Den besto for det meste av to ting: veilederens godkjenning av emnet til hovedoppgaven og kontroll av oppgavens endelige utkast. Semmingsen sa at dette var det vanlige mønsteret, men hun la også til: «Den uformelle veiledningen kunne være omfattende, den veiledning som lå i mange samtaler med medstudenter og også av og til med lærere.»²¹⁰ Det vil si at den samme kilden her kan tolkes på to forskjellige måter: på den ene siden det at veiledning ifølge henne var svak i hennes tid, og at studentene for det var meste overlatt til seg selv, og på den andre siden at Steen var en god veileder. Vi skal rette full oppmerksomhet mot læreren, mot studenten som han var veileder til og, spesielt, mot deres gjensidige forhold. La oss derfor se hva kildene sier om dette.

Sverre Steen (1898-1983) var en av de mest betydelige norske historikere i det 20. århundre. Han var like bemerkelsesverdig både som forsker og som pedagog. Steen ble født i Bergen, hvor han gjennomførte skolegangen fram til artium. Ved universitetet i Kristiania studerte han engelsk, norsk og historie. Han var student av professor Edvard Bull som var hans veileder til hovedfag. Steen ble uteksaminert med hovedoppgaven *Postvesenet i Kristiania 1647-1921*.²¹¹ Han var universitetsstipendiat i historie ved Universitetet i Oslo fra 1927 til 1932. Som stipendiat fikk han i oppdrag å skrive noen bind av *Det norske folks liv og historie*. Samtidig holdt han på med å skrive *Kristiansands historie*.²¹² Etter Edvard Bulls

²⁰⁸ Langholm 1996: 3

²⁰⁹ Niemi 1994: 5

²¹⁰ Niemi 1994: 5

²¹¹ Mardal, Magnus A. «Sverre Steen» i *Store Norske Leksikon*, URL http://snl.no/Sverre_Steen (hentet 02.06. 2013)

²¹² Mardal, Magnus A. «Sverre Steen» i *Store Norske Leksikon*, URL

tidlige død ble Steen fast ansatt ved Universitetet i juli 1933.²¹³ I 1938 ble Sverre Steen utnevnt til professor ved Universitetet i Oslo, før han var 40, og han var ansatt ved universitetet til 1965 da han gikk av.²¹⁴ Steen tok initiativet til å opprette Institutt for norsk historisk forskning i juli 1951. Steens vitenskapelige produksjon er stor og omfatter omtrent 20 bøker. Han har skrevet bøker som gjelder forskjellige aspekter av norsk historie,²¹⁵ og han behandlet forskjellige emner fra norsk politikk, næringsliv og økonomi, kulturhistorie og lokal historie. På den tiden da Ingrid Gaustad startet med historiestudiet, ble Steen altså dosent på universitetet og startet karrieren som forsker og pedagog.

En historiker er der for å forklare og forstå, ikke bare det som virkelig har skjedd, men også det som ikke har skjedd, eller det som kunne ha skjedd. En historiker som har sans ikke bare for det som har skjedd, men også for det som kunne ha skjedd, velger som nøkkelpersoner dem som representerer et kryss mellom den virkelige og den mulige tiden: personligheter som avslutter en type tenkning, tro og verdier og starter en ny, som kanskje vil utfylle livet til dem som kommer i framtida.²¹⁶ Dette er hentet fra den serbiske sosiologen og historikeren Djuro Susnjics bok, og på denne bakgrunn kan vi spørre oss: På hvilken måte har ideene til Sverre Steen påvirket studenten Ingrid Gaustads profesjonelle syn og produksjonen av hovedoppgaven hennes? Klarer vi med grundig analyse å avdekke noe som «kunne ha vært» og ikke bare det som var, kommer vi til å forstå mer helhetlig både tiden da hun studerte og hennes vei til å bli historiker.

Det er ikke noen tvil om at studenten Ingrid Gaustad og dosent Sverre Steen hadde en slags akademisk kontakt gjennom hele studietiden hennes. En klar indikasjon på dette finner vi i brevet som Steen hadde skrevet til Ingrid Gaustad den 14. mai 1934. Brevet var skrevet etter at Ingrid hadde søkt om det italienske stipend. I dette brevet skriver han:

Cand. mag. frøken Ingrid Gaustad har bedt meg om en uttalelse som bidrag til en ansøking om den italienske stats stipendier. Jeg kjenner frk. Gaustad meget godt fra hennes deltagelse i forelesninger, eksaminatorier og øvelser, og private samtaler. Hennes innsikt i historiske emner og hennes forståelse av historie er langt større enn den vanlige blant studentene, og derfor har hun da også, så vidt meg bekjent, den beste eksamenskarakter noen dame har fått i historie. Hun er i det hele meget intelligent og

http://snl.no/Sverre_Steen (hentet 02.06. 2013)

²¹³ Kobberrød. Jan, Thomas 2004. *Sverre Steen – sosialdemokratiets historieforteller*. Institutt for historiske og klassiske fag Norges teknisk-naturvitenskapelig universitet. Trondheim s. 48

²¹⁴ Strand, Janne 1976. *Sverre Steen. En bibliografi*. Hovedoppgave ved Statens bibliotekskole. Oslo, s. IV

²¹⁵ Strand 1976: V

²¹⁶ Susnjic 2007: 23

har interesse og innsikt langt ut over det faglige området. Når dertil kommer at hun ved å disponere sin tid på en fornuftig måte og å anlegge sine studier etter en god plan, finner jeg henne særlig grad fortjent til et reisestipendium og sikkert til å få et rikt utbytte av det.²¹⁷

Brevet tyder klart på at Steen var godt kjent med studenten sin og at han respekterer henne både som person og fremtidig kollega. Det er også klart at denne læreren allerede da innså studentens tre nøkkelegenskaper, de som skulle berede veien til professorstillingen i historie: nemlig hennes intelligens, kunnskap og evnen til å ha vid innsikt i historiske emner. Selve det faktum at hun ber læreren sin om referansebrev sier at hun var sikker på seg selv og på at læreren hennes hadde en positiv oppfatning om henne. Tatt i betraktning at han hadde vært veilederen hennes siden 1932, er hans innflytelse på hennes akademiske utvikling utvilsom. I denne sammenhengen er det rimelig å nevne et interessant dokument jeg har funnet i privatarkivet til Semmingsen. Det handler om en tale Semmingsen holdt 10. desember 1968 på vegne av en komite som hadde til formål å hedre Sverre Steen på hans 70-årsdag:

Komiteen ønsket på en verdig måte å gi uttrykk for den varme som fyller oss når vi kommer i kontakt med Sverre Steen, enten det skjer gjennom personlig samvær, eller det skjer ved at han tolker vår fortid for oss i radio eller gjennom det trykte ord. Komiteen ønsket også å gi et synlig bevis for at venner, kolleger, elever og andre forstår å verdsette det store arbeid som han har ytet i sin mangeårige gjerning som lærer og forsker ved dette universitetet og i mangfoldige oppdrag og ombud utenfor universitetet. [...] Hundrevis av studenter vil takk for den innsikt de oppnådde gjennom hans undervisning i forelesninger og seminarer – og mange, mange av dem vil dessuten takke for den hjelp de fikk når de oppsøkte ham og forela ham sine faglige eller menneskelige problemer. Jeg tror ikke noen har gått fra et slikt samvær med Sverre Steen uten at han eller hun følte at de hadde fått noe, lært noe- forstått noe som de ikke før hadde begrepet [...] eller vunnet evne og mot til å mestre problemer som de trodde oversteg deres krefter da de søkte ham. Alt dette er bare eksempler som det ville være lett å forflere. [...] Jeg har lyst til å definere det som er karakteristisk for mennesket, læreren, forskeren og forfatteren Sverre Steen som en ganske særegen evne til å oppleve – til å se, høre og fornemme. Han ser menneskene inni og han ser bakgården. [...] Denne særegne evne til å oppleve er så knyttet sammen med sans for oversikt og system – med klar tanke og logisk resonnement slik at mylderet av opplevelser holdes under kontroll – og den er brakt til oss alle ved en evne til å formidle og fremstille som er klar og likevel bærer kunstnerens preg – slik at også vår forestillingsverden berikes og utvides. Alt dette og mangt som ikke er nevnt – vil vi alle takke Sverre Steen for å hedre ham for – ved å gi hans portrett til universitetet – den institusjon hvor han har virket i så mange år.²¹⁸

²¹⁷ Semmingsens privatarkiv

²¹⁸ Semmingsens privatarkiv

Det er klart fra teksten at det er snakk om et menneske som var like respektert av samtidens universitetsmiljø som av samfunnet utenfor universitetet. Men på den andre siden er det jo en festtale. I teksten refererer hun spesielt til to ting: denne mannens personlige gaver og hans engasjement i lærerarbeidet. Vi ser at han var spesielt begavet til å leve seg inn i mennesker, å ha oversikt over problemene til andre, uansett om det dreide seg om en student som stod foran ham eller en historisk personlighet han hadde tanker om. Han kunne berike en student med sin kunnskap, både ved å informere og ved å vise vedkommende veien til løsningen på et problem. Teksten presenterer studenten Ingrid Gaustads personlige erfaring med veilederen sin. Det er et vitnesbyrd om hans innflytelse på henne, men det er ikke noe vi kan finne konkret. For å bestemme graden av lærerens innflytelse på studenten, må vi spørre oss hvordan han fikk utvikle hennes naturlige gaver – hennes intelligens og videre interesser. Som tidligere nevnt er en historikers oppgave både å analysere fakta og tenke gjennom det som kunne ha vært. Derfor er det nødvendig å vende oss mot det andre sier og det Steen sier om seg selv.

Steen ga sitt liv mening gjennom å skrive historie. Det var gjennom å skrive historie han fikk realisert sitt potensial, og Steen knyttet sin identitet nettopp til det å være historiker.²¹⁹ Kan vi da slutte at Ingrid som selv var interessert i skriving, kjente igjen forfatteren i veilederen sin og fikk lyst til å bli som ham en dag? Det finnes ikke et sikkert svar på dette spørsmålet, men man kan anta at det var slik. Som universitetslærer underviste Steen blant annet i metode og kildekritikk.²²⁰ Takket være ham fikk studenten grunnleggende kunnskaper i historisk metode. Han var den som avslørte veiene til problemløsning i forskningen, innhenting av materiale og kritiske betraktninger. Allerede i 1934, da Steen skrev referansebrevet til studenten Gaustad, kan man si at hennes vei til historiefaget ble åpnet, og at hennes forskningstalant fikk en god retning. I det neste kapitlet i denne oppgaven, som behandler hovedoppgaven til Ingrid Gaustad, kommer vi til å se at hun allerede da var i stand til å bruke tilsvarende metodologi, ved å stille de gode spørsmålene til kildene og å innta en klar og kritisk holdning til problemet. Men før den tid, i forbindelse med den virkelige mulige innflytelsen til læreren på studenten, la oss vende oss mot hans mening om seg selv.

Ordene fra hans upubliserte manuskript «Historiestudiet ved universitetet» gjør et dypt inntrykk på lesere som elsker historiefaget. Der skriver Steen slik: «Jeg har ikke som dosent i

²¹⁹ Kobberrød 2004: 51

²²⁰ Kobberrød 2004: 108

historie noe høyere ønske enn å vekke interesse hos studenten for det fag jeg anser som verdifulleste ved vårt fakultet, og å bidra til at studentene får det best mulige utbytte av studiet i faget.»²²¹ Disse er ordene til et menneske som ikke bare har en visjon, men også en misjon. Det er en mann dedikert til historie med et talent for å formidle kunnskap. Som sådan måtte han erobre sinnet og hjertet til studenten Gaustad. Men på den tiden var Steen også en slags reformist når det gjaldt historieundervisningen på universitetet.

Han ville ikke kreve deltagelse i obligatoriske kurser som vilkår for eksamen i historie, men var opptatt av å gjøre undervisningen i historie så god at studentene så fordelene i å delta i den. I det upubliserte manuskriptet til Steen kan man føle en tanke som er vid, klar og godsinn, men kritisk til samtidens historieundervisning som var rettet mot det å skape historiske eksperter. Steen skriver følgende om historiefagets rolle:

Faget historie er på mange måter forskjellige fra de andre fagene ved vårt universitet. I motsetning til de språkfagene skal historien gi en oversikt over stats og samfunnsutviklingen gjennom tidene, og den bør ikke være for knyttet til tekster. Får å ha den rette forståelse av historie, må man se levende virkeligheten bak historisk forståelse.²²²

Vi kommer til å se, i referansene til hovedoppgaven, at Ingrid Gaustad også var interessert i *levende virkelighet* og at hun tolket ulike historiske fakta fra et mangfold av kilder.

Steen var ikke helt fornøyd med universitetsundervisningen i historie på denne tiden, og han stilte seg dessuten kritisk til studentenes holdning til studiet. På den ene siden oppfattet han studentene som passive, og på den andre siden var historieundervisning standardisert. Det er interessant at Steen i ovennevnte manuskript understreker lærerens pedagogiske evne og begavelse som viktigst, egenskaper som ikke har noe med kunnskaper og forstand å gjøre.²²³ Ingrid Gaustad og mange andre medstudenter på datidens universitet var heldige fordi Steen hadde dette pedagogiske talentet.

Noe av det mest imponerende med Steen var hans energi, kampferdighet og åpenhet for forandringer. Allerede som dosent brakte han nyheter inn i undervisningsprosessen. Hans forsøk på å innføre en ny metode i seminarøvelser våren 1934 er kjent.²²⁴ Han innførte gruppeoppgavene og gruppearbeidet, og studentene lærte å bli selvstendige. Først hadde

²²¹ Steen, Sverre «Historiestudiet ved Universitetet», manuskript for forelesninger ved universitetet, høstsemester 1934

²²² Steen «Historiestudiet ved Universitetet», manuskript 1934

²²³ Steen «Historiestudiet ved Universitetet», manuskript 1934

²²⁴ Steen «Historiestudiet ved Universitetet», manuskript 1934

studentene fått velge et emne som de hadde gjennomarbeidet, og deretter drøftet de stoffet de hadde fremlagt sammen med læreren. Steen ville dermed lokke studentene til samarbeid, til faglig meningsutveksling. Steen skriver i den forbindelse at «formål med gruppeoppgavene er å lære studentene, ikke å prøve å bedømme dem.»²²⁵ Steens reformånd var ikke noe unntak ved det historisk-filosofiske fakultetet Universitetet i Oslo på denne tiden. En lignende «ånd» hadde vært Halvdan Koht. Koht engasjerte seg sterkt i innføringen av nye ordninger på universitetet på midten av 1920- tallet.²²⁶ Det er interessant at både Koht og Steen hadde stått bak da Ingrid Gaustads vei til å bli historiker ble tydelig. Koht var jo medlem av Nordmanns-Forbundets komité for utvandringshistorie som ble nedsatt i 1933. Men Steen måtte trekke oppmerksomhet til Ingrid som en person som kunne utføre denne oppgaven ordentlig, slik at komiteen tildelte henne oppdraget om å skrive om utvandringshistorie.

Hovedpoenget med reformaktivitetene sine oppsummerer Steen i sitt upubliserte manuskript. Her peker på enkelte veien til forbedring gjennom seminarøvelser og kurser for bifag og hovedfagsfolk, aktiv deltagelse for studentenes side, gjerne ved gruppeoppgaver, delvis avløsning av eksamen med seminaroppgaven før prøveordningen.²²⁷ Når man leser manuskriptet hans og vender tilbake til det Ingrid Semmingsen sa om veiledningen og hovedoppgaven i intervjuet med Niemi, dukker det opp et spørsmål: Hvor mye var Steen virkelig involvert i arbeidet med studenten Gaustads hovedoppgave? Det er sannsynlig at emneutvalget var nøkkelbidraget hans, at han kontrollerte om den ferdige oppgaven var korrekt, men at han ikke var særlig involvert i selve arbeidet. Denne konklusjonen er imidlertid ikke helt riktig. Manuskriptet til Steen kan kanskje være et indikasjon på hans bidrag til oppgavens kvalitet. Her fremkommer hans positive holdning til *veiledningen* og *spesialiseringen* til studentene i løpet av studiene.²²⁸ Steen ville endre et punkt i den daværende studieplanen innen historie, som fastsatte at hver student må legge hovedvekten på et av følgende emner i historie: økonomi, sosialhistorie, rett, religion, filosofi, litteratur.²²⁹ Han fremhevet at det ville være bra om studentene kunne legge hovedvekten på et tidsrom eller en epoke. Man kan anta at Steen kanskje snakket med studenten Gaustad på denne måten da hun valgte emnet, men vi har ikke noen konkrete opplysninger om det. Ingrid Gaustad

²²⁵ Steen «Historiestudiet ved Universitetet», manuskript 1934

²²⁶ Fure, Sem Jorunn 2011. *1911-1940: inn i forskningsalderen*. Unipub, Oslo s. 264

²²⁷ Steen «Historiestudiet ved Universitetet», manuskript 1934

²²⁸ Steen «Historiestudiet ved Universitetet», manuskript 1934

²²⁹ Steen «Historiestudiet ved Universitetet», manuskript 1934

valgte altså å behandle arbeiderklassen på Hedmarken i perioden 1850–1900 i hovedoppgaven sin. Hun valgte ikke en egenskap ved arbeiderklassen i dette distriktet i Norge, for eksempel arbeiderklassen utdannelse, helsetilstand eller religiøse tilhørighet, men en periode, og hun behandlet denne samfunnsgruppen i dens helhet fra et historisk synspunkt. Det er altså sannsynlig at Steens utvilsomme innflytelse på studentens intellektuelle og akademiske utvikling ble bekreftet i emneutvalget for hennes hovedoppgave. Og denne oppgaven representerer kvalitet i seg selv; den er en avhandling som står seg godt fremdeles.

Kapittel 5: Hovedoppgaven til Ingrid Gaustad

Tore Myrvangs vurdering av hovedoppgaven til Ingrid Gaustad

«Deres store avhandling om *Arbeiderklassen på Hedemarken fra 1850-1900* har jeg lest med stor nysgjerrighet og med likeså stor entusiasme. Dette er et arbeid for doktorgraden. Deres avhandling vil bli et kildekrift for fremtidige forskere av det 19. århundre 2 halvdel i all fall for Hedemarken nok»²³⁰ Lærer og politiker Tore Myrvang skrev dette i et brev til studenten Ingrid som ba ham om hjelp i 1935 mens hun holdt på med sin hovedoppgave. Brevet har ikke blitt brukt som historisk kilde tidligere, og det er en del av Ingrid Semmingsens privatarkiv i Håndskriftsamlingen på Nasjonalbiblioteket. Myrvang (1858–1939) var lærer og Arbeiderdemokrat-politiker og engasjert i arbeidernes sak på Hamar.²³¹ Han hadde sittet på Stortinget i flere perioder og var godt kjent med forholdene i Hedmark.

Mens Ingrid Gaustad skrev hovedoppgaven sin, kom hun over hans artikler i en trykt brosjyre av Arbeiderdemokratene. Hun ba Myrvang om hjelp ved å stille ham konkrete spørsmål. Spørsmålene ble besvart, og etter å ha blitt ferdig med hovedoppgaven, fikk hun tilbakemeldinger fra Myrvang. Til tross for at Tore Myrvang ikke sensurerte hovedoppgaven til Ingrid Gaustad, begynner dette kapitlet nettopp med hans evaluering av oppgaven. Grunnen til dette er at Myrvang er en representant fra Hedmark fylke som hadde lang erfaring og stor kunnskap når det gjaldt dette temaet.²³² Han kjente de sosiale forholdene i Hedmark godt, og dette gjorde ham kvalifisert til at Gaustad stilte ham spørsmål. Han kjente de sosiale forholdene i Hedmark også fra sitt eget liv. Han kunne dessuten ha en formening om hvorvidt oppgaven hadde en bredere appell enn til kun historikere ettersom han ikke selv var historiker. Kommentarene til Myrvang levner ingen tvil om at Ingrid Gaustads hovedoppgaven er godt skrevet.

Det som er særlig interessant i brevet fra 1935 er spørsmålene Gaustad stilte Myrvang i forbindelse med sin oppgave. Historikernes kvalitet kan blant annet vises i deres evne til å kommunisere med sine kilder. Ved å analysere spørsmålene Ingrid Gaustad stilte til denne mannen, kan man se at hun klart visste hva hun ville; at utvandringshistorie og dermed sosialhistorie var fokuset for hennes oppmerksomhet.

²³⁰ Semmingsens privatmateriale

²³¹ Kvisli, Knut. «Tore Myrvang», i *Årbuk for Glåmdalen 1946 – 47*. Hamar, s. 19 – 20

²³² Gaustad 1935: 100

Hun lurte for eksempel på om husmennene i stor utstrekning var medlemmer av Thraneforeningen, om de var aktive medlemmer, og hvilket inntrykk Myrvang hadde av husmennenes økonomiske og sosiale stilling i forhold til byarbeidere, håndverkere og jordløse landarbeidere på daglønn på Hedemarken Fogderi. Fordelte utvandringen seg likt på husmenn og andre landarbeidere, eller var det dagarbeiderne som i størst grad utvandret?²³³ Spørsmålene gir en indikasjon på hennes meninger og viser en bred tilnærming til måten hun behandler temaet.

Hvordan vurderes oppgaven i dag, en oppgave som etter Myrvangs mening hadde samme omfang og faglige tyngde som en doktoravhandling? Oppgaven kan evalueres med hensyn til dens tema, metodikk og analyse. En slik analyse kan bidra til en bedre forståelse av Ingrid Gaustads personlighet på et tidspunkt hvor hun var helt i starten av sin karriere som historiker.

Struktur og innhold

Ingrid Gaustads hovedoppgave i historie har tittelen *Arbeiderklassen på Hedemarken fra 1850-1900*. Oppgaven er på 140 sider, og veilederen var Sverre Steen. Oppgaven tar opp levetilstandene til arbeiderklassen på Hedemarken i andre halvdel av det 19. århundre. Forfatteren retter oppmerksomhet først og fremst mot husmannsvesenet på Hedemarken. Dessuten behandler hun begrepet arbeiderklassen generelt, dens fremvekst og tilbakegang i samfunnet, husmennenes levestandard og landarbeidernes politiske ytringer.²³⁴ Et sentralt tema i oppgaven er husmannsvesenets senere fase, det vil si i perioden fra 1850 til slutten av det 19. århundre. Oppgaven viser tydelig Ingrid Gaustads interesse for sosialhistorie. Det er interessant og relevant å se Ingrid Semmingsen sammen med Edvard Bull d. e. som forgjengere til moderne sosialhistorie. Det er nemlig kjent at begrepet sosialhistorie dukker opp i vitenskapsmiljøer i Europa i slutten av 1960-årene og i begynnelsen av 1970-årene. Historikerne på den tiden mente at vitenskapen skulle grunnlegges på den andre siden av historismen. Selve samfunnet var hovedtema, og samfunnsvitenskapelige innsikter var viktige. Det kan likevel konstateres at Gaustad i hovedoppgaven gir et godt historisk tverrsnitt av en del av det norske samfunnet i siste halvdel av 1800-tallet. Vi kommer til å se at hun gjorde det på en god metodisk måte ved å vise at hun var dyktig til å tolke historiske fakta og gi verdifulle vurderingen og konklusjoner.

Hovedoppgaven til Ingrid Gaustad besto av følgende kapitler:

²³³ Semmingsens privatarkiv

²³⁴ Langholm 1996: 4

1. Innledningen
2. Husmannsklassens fremvekst i det 18. århundre
3. Arbeiderklassens stilling på Hedemarken omkring midten av det 19. århundre
4. Thranitterbevegelsen på Hedemarken
5. Overgangen fra selvforsyningsjordbruk til handelsjordbruk
6. Arbeidsstyrken i jordbruket 1850-1900
7. Husmann og dagleier
8. Landarbeidernes politiske organisasjon. Arbeiderforeningene
9. Landarbeidernes levevilkår på Hedemarken inntil 1900

Ingrid Gaustad vender seg i hovedoppgaven sin også mot utvandningsproblemet, altså emnet hun kom til å behandle lenge i sin karriere som historiker, og som til slutt endte med den høyeste akademiske grad og posisjon.

I innledningen fremstiller forfatteren for det første Hedemarkens administrative inndeling på slutten av 1800-tallet. Deretter beskrives administrative områder på Hedemarken og de dominerende næringsgrenene. Det var jordbruk og da særlig *selvforsyningsjordbruk*, hvor man hovedsakelig dyrket for eget forbruk, som dominerte på Hedemarken. På slutten av innledningen introduserer forfatteren leseren for det faktum at i dette jordbruket hadde man også organisert arbeidskraften på basis av naturalhusholdning gjennom den institusjonen som kalles husmannsvesenet.

I det første kapitlet gir forfatteren fylkets demografiske kjennetegn. Hun gir en oversikt over innbyggertallet på Hedemarken i perioden fra 1665 til 1855 og viser at folketallet nesten ble fordoblet på de 200 årene fra 1665 til 1855. Den sterke veksten i folketallet er typiske for hele Østlandet i dette tidsrommet.²³⁵ Vi får vite at Stange prestegård hadde flest husmannsplasser i Hedmark. Antallet husmenn vokste stadig fra 1723 til 1850, men fra 1850 gikk husmannsvesenet etter hvert i oppløsning. I forbindelse med dette er det kanskje rimelig å nevne artikkelen til Semmingsen som har tittelen «Det er Standssamfunnets oppløsning i Norge». Selv om den hører til Semmingsens senere forfatterskap, er den betydelig fordi standssamfunnet og dets oppløsning tidligere har vært lite anvendt i norsk historievitenskap.

²³⁵ Gaustad 1935:11

I andre kapittel ser forfatteren også på fylkets øvrige arbeidere. Hun vender seg mot andre typer arbeidere i Hedmark; tjenerne, innerster og dagleiere. Husmannen var på dette tidspunktet, i midten av det 19. århundre, først og fremst en arbeider i jordbruket som fikk en stor del av lønnen i varer. De største samfunnsgruppene i Hedmark på denne tiden var bønder, husmenn med jord og dessuten tjenestefolk.²³⁶ Gaustad beskriver også trekk ved arbeidernes livsløp. Tjenerne blir husmenn når de gifter seg, men blir de rammet av sykdom eller andre vanskelige forhold, går de på ny over til en lavere sosial gruppe.²³⁷ Kapitlet redegjør i detalj om husmennes forpliktelser overfor bonden, og forholdet mellom bonde og husmann. Her nevnes husmannsloven av 1851, og etter denne loven hadde husmannen ikke rett til å kreve erstatning for de forbedringer han hadde utført på plassen.²³⁸ Forfatteren er opptatt av den sosiale stillingen til innerster som var inneboende husmenn uten jord, samt håndverkere som også var arbeidere i Hedmark. Hun har laget en meget interessant oversikt over arbeidernes lønnsinntekt basert på skatteinnberetningene fra 1850. Forfatteren sammenligner husmennes inntekt med den inntekten dagleiere og håndverkere fikk. Husmenn kunne få hjelp fra fattigkassa når de ble gamle eller arbeidsdyktige, for å kunne forsørge seg selv. Selv om det ikke var sjelden at de fikk støtte, fikk innerster, dagleiere og jordløse husmenn oftere støtte fra fattigkassa. Til slutt vurderer Gaustad husmannsloven av 1851 og dens innflytelse på arbeidernes arbeidsvilkår og sosiale stilling.

I det tredje kapitlet tar forfatteren opp Thranebevegelsen i Hedmark. Bevegelsen var oppkalt etter Marcus Thrane, en politisk aktivist som kjempet for arbeidernes rettigheter. Forfatteren gir en interessant karakteristikk av Marcus Thrane og en beskrivelse av bevegelsen. Forfatteren skriver at det var betydelig aktivitet i Thraneforeningene i Hedmark i 1850–51.²³⁹ I denne perioden ble arbeiderforeningene stiftet. De hadde medlemmer fra alle samfunnslag, for eksempel tjenerne, innerster og dagleier, men de fleste tilhørte husmenn. Men også håndverkere, gårdbrukere og deres sønner var del av foreninger. De fleste husmenn skrev seg inn i foreningene i Stange.²⁴⁰ Forskjellene mellom gårdbruker og husmann var større i Stange enn i andre bygder, for eksempel Løten. Videre får vi vite at disse foreningene arbeidet for å bedre forholdene for husmennene. Foreningene kom med forslag til reformering av husmannsvesenet. De krevde blant annet at husmannen og hans kone skulle få

²³⁶ Gaustad 1935: 20

²³⁷ Gaustad 1935: 21

²³⁸ Gaustad 1935: 26

²³⁹ Gaustad 1935: 43

²⁴⁰ Gaustad 1935: 35

husmannsplassen på livstid. Hvis de hadde barn skulle husmannsplassen gå i arv. I dette kapitlet nevner Ingrid Gaustad, en fremtidig emigrasjonshistoriker, for første gang at det foregikk en utvandring fra Hedmark. Foruten Thrane nevnes det navn på andre arbeiderledere, som for eksempel Mons Urmaker.²⁴¹

I det fjerde kapitlet behandler forfatteren overgangen fra selvforsyningsjordbruk til handelsjordbruk. Kapitlet er kort, men forfatteren gir en oversikt over utviklingen i jordbruksnæringen i løpet av denne perioden. Omkring 1850 levde bøndene av de varene de trengte på selve gården eller innen bygden. På denne måten prøvde de å være selvforsynte. Her understrekes viktige opplysninger som at den dominerende formen for jordbruk på midten av 1800-tallet, nemlig korndyrking, vek for husdyrhold. Markedet påvirket lønnen eller livsgrunnlaget til arbeiderklassen.

I det femte kapitlet fokuserer forfatteren på tilbakegangen for husmannsvesenet og overgangen fra å være husmann til å bli dagleier. Nedgangen i antall husmenn begynner rundt 1865.²⁴² Fra denne perioden foregikk det nemlig en del flytting, særlig fra Hedmarken. Ingrid Gaustad viser hvilke sosiale grupper som dro. På grunnlag av statistikk fastslår hun at emigrasjonen hadde hatt størst påvirkning på visse grupper. De som flyttet var særlig landarbeiderne og innerster, men kanskje aller mest husmennene.²⁴³ Utflyttingen hadde allerede nådd betydelige proporsjoner i det første tiåret etter 1865, både til byene og til Amerika. Forfatteren nevner at den største kategorien av utflyttere var såkalte «Arbeidere av ubestemt art», innerster, jordløse husmenn og løsarbeidere, men også husmannssønner. Samfunnet var blitt mer åpent. Det var lettere å komme ut av bygdene, og det var mulig å få arbeid utenom jordbruket. Industrialiseringen hadde kommet til. Forekomsten av maskiner i jordbruket hadde redusert behovet for fysisk arbeidskraft. Bøndernes kamp for å beholde arbeidskraft ble stadig tøffere. På grunn av økt bruk av maskiner i jordbruket ble flere jordbruksarbeidere i 1870-årene overflødige, og derfor søkte de seg til arbeidsplasser i industrien og til Amerika.

I kapittel seks behandler forfatteren husmannsvesenets tilbakegang. Hun forklarer tilbakegangen først og fremst med maskiner og bedre redskaper, ikke med selve utflyttingen. En god del husmenn hadde arbeid etter tilsigelse. Man får i dette kapitlet også lese om forhold mellom bøndene og husmennene, samt om samfunnsendringene som ble brakt frem av husmennenes sønner.

²⁴¹ Mons Urmaker som var lederen i Tomter arbeiderforening

²⁴² Gaustad 1935: 58

²⁴³ Gaustad 1935: 63

I det sjuende kapitlet av hovedoppgaven tar forfatteren opp landarbeidernes forhold til politikk og arbeidernes politiske bevegelser. Leseren får vite at arbeiderforeninger ble stiftet i Hedmark sommeren og høsten 1884, og at Venstre særlig interesserte seg for arbeidernes kår.²⁴⁴ Det ble stiftet en felles arbeiderforening, og hovedprogrammet som ble vedtatt var å gjennomføre alminnelig stemmerett. I de nærmeste årene ble stemmerettsspørsmålet tatt opp, fordi det var ved å gi arbeiderne stemmerett at man kunne forbedre deres levevilkår. Kapittel syv rommer også interessante opplysninger om strid mellom enkelte arbeiderforeninger og bøndene. Arbeiderforeningene på Hedmarken var knyttet til Det forenede norske arbeidersamfunnet og hadde også et samarbeid med Venstre. Motsetningen mellom bønder og arbeidere gjorde seg etter hvert mer gjeldende enn motsetningen mellom Venstre og Høyre.²⁴⁵

I det siste og åttende kapitlet tar forfatteren opp sosiale forhold i Hedmark. Hun er opptatt av arbeidernes alminnelige leveforhold, deres boliger, arbeids- og helseforhold. Vi får vite at arbeiderne, særlig husmennene, hadde en lang og hard arbeidsdag, og at de av og til arbeidet mer enn 11 timer i døgnet.²⁴⁶ Dessuten kunne ikke arbeiderne være sikre på å ha fast arbeid året rundt. Arbeidernes levekår var dårlige og kostholdet til arbeiderfamiliene var enkelt. Dødeligheten var stor, og levetiden relativt kort. Det ble endringer i dette på slutten av det 19. århundre da arbeiderne i Hedmark begynte å få lønn utbetalt i penger.²⁴⁷

Gaustad og hovedoppgaven hennes: Ingrid Gaustad som ung forsker

Nye historiske erkjennelser kommer ikke nødvendigvis fra nye historiske kilder, men kan like gjerne komme ved å stille nye spørsmål til de gamle kildene og erstatte de gamle prinsippene med ny tolkning.²⁴⁸ Ingrid Gaustads hovedoppgave viser forskningstalant gjennom både hennes metodebruk og kildeanvendelse. På den ene siden brukte hun kjente kilder, og på den andre siden klarte hun å bringe fram materiale som ikke var kjent tidligere. I tillegg brukte hun både kvalitativ og kvantitativ metode. Når det gjelder kvalitativ metode, brukte hun intervju. I den første delen av innledningen til hovedoppgaven oppgir Gaustad en detaljert liste over litteratur og kilder som hun har brukt i arbeidet.

Det publiserte materialet hun benyttet seg av i oppgaven kan i hovedsak deles i tre grupper: alminnelig jordbrukshistorie, lokalhistoriske fremstillinger og spesielle fremstillinger om husmannsvesenet. I tillegg har hun benyttet seg av en rekke artikler om jordbruksforhold i

²⁴⁴ Gaustad 1935: 93

²⁴⁵ Gaustad 1935: 120

²⁴⁶ Gaustad 1935: 127

²⁴⁷ Forfatteren framhever at det ikke er mulig å presisere nøyaktig når overgangen til ren pengelønn foregikk.

²⁴⁸ Susnjic 2008: 66

Hedmark, deretter femårsberetninger og Norges offisielle statistikk, særlig folketellingene, men også statistikk over folkemengdenes bevegelser, samt medisinalberetningene. Hun har funnet mange opplysninger i aviser, først og fremst i lokalavisene. Dessuten har hun gjennomgått en betydelig mengde upublisert materiale. Undersøkelsene fant sted både i Statsarkivet på Hamar og Riksarkivet i Oslo.

Det som er imponerende i denne oppgaven er hennes modenhet som er på høyde med en forskers. Man kan tydeligst se det i måten hun stiller spørsmål til sine kilder på. Dette kan tyde på at det ligger en forskerånd i denne unge personen. Hun lurer for eksempel på hva som var årsaken til utvidelsen i jordbruket.²⁴⁹ Og så reiser hun et nytt spørsmål: Hva var årsaken til den sterke veksten i antallet husmenn fra 1723 til 1850?²⁵⁰ Forfatteren lurer på hvilke forhold det var som gjorde at Thranebevegelsen kunne gripe så fort og kraftig blant denne delen av befolkningen.²⁵¹ Deretter kommer en ny problemstilling: Hun spør hvilke konsekvenser den store utflytningen og utvandringen har hatt.

Vitenskap handler om oppdagelse av årsakssammenhenger. Spørsmålene nevnt ovenfor er bare noen av mange i Ingrid Gaustads oppgave, som vitner om forskningsbasert tilnærming til temaet. De historiske kildene kan bare tale innenfor historiske rammer. Utvalg av historiske fakta avhenger av historikerens historieteori. Fakta betyr ingenting i seg selv. De får betydning bare innenfor den samfunnsmessige rammen de belyser.²⁵²

I det femte kapitlet blir den kritiske evnen og den historiske innsikten til forfatteren tydelig. Hun viser til statistikken og forteller at folketallet stadig synker fra 1865, og at antallet utflyttede og utvandrede – de som dro til byene og til Amerika – hvert år er større enn fødselsoverskuddet.²⁵³ Hun sammenligner tabellene og konkluderer at i tidsrommet 1870–75 er flyttingen til andre steder i Norge langt større enn utvandringen, men for perioden 1875–9 er forholdet omvendt.²⁵⁴ Den historiske innsikten i temaene vises i forfatterens interesse for hvilke sosiale grupper som forlot landet og hennes reserverte holdning til ukritisk å benytte seg av statistisk materiale. Gjennom analyse av den sosiale profilen til arbeidsfolk i Hedmark kommer Gaustad fram til en meget viktig konklusjon, nemlig at det var færre husmenn enn gårdbrukere blant utvandrerne. Hun fastslår at statistikken er ufullstendig, men at tidligere statistiske undersøkelser også hadde vist at det var færrest husmenn blant utvandrere i

²⁴⁹ Gaustad 1935: 15

²⁵⁰ Gaustad 1935: 17

²⁵¹ Gaustad 1935: 37

²⁵² Susnjic 2008: 58

²⁵³ Gaustad 1935: 61

²⁵⁴ Gaustad 1935: 62

perioden fra 1875 – 1900. Hun våger å komme med en original forskningshypotese. Ingrid Gaustad skriver: «Dette faktumet motbeviser med en gang den meget nærliggende tanke at utvandringen direkte skulle være årsaken til husmannsvesenets tilbakegang»²⁵⁵ Hun skriver også at utvandringen har indirekte hatt en betydning fordi nettopp den var en av de faktorer som forårsaket endringen i landbrukets økonomi.»²⁵⁶

Det er interessant å se hvordan forfatteren kombinerer forskjellige kilder og hva slags konklusjoner hun trekker. I sjuende kapittel nevner hun for eksempel først en kilde med én betydning, og så nevner hun en kilde med en helt annen betydning. I det første tilfellet dreier det seg om en rapport som handler om husmenn og som er skrevet av O. Sandberg. Ingrid Gaustad henviser til innlegget hans som angriper husmannsvesenet som skadelig både for gårdbrukeren og for husmenn. Husmannen er en dyr arbeider, og samtidig er han tjener og jordbruker. Ifølge Sandberg er husmannen ikke dyktig nok til å bli en god jordbruker. Dessuten mangler han redskaper, og ikke minst sikkerheten til å beholde sin jord. Sandberg mener at årsakene til husmannsvesenets tilbakegang er husmannen selv.

I hovedoppgaven nevner Gaustad en annen rapport som angriper bøndenes rolle i husmannsvesenet. Hun siterer husmannskontrakter som inneholder åpenbare ulovligheter. Ved å kombinere forskjellige kilder og gi en kritisk vurdering av disse, kommer hun frem til synspunktet sitt og gir en klar presentasjon. I forbindelse med dette skriver hun følgende: «Jeg nevner disse innleggene fordi begge peker mot husmannsvesenets oppløsning, fordi de var for øvrig de eneste som pekte ut over husmannsvesenet. Den ene utgår fra gårdbrukeren og har driftsmessige årsaker, den annen viser imot selveie og egnehjemsbevegelse og bunder i et nytt sosialt syn».²⁵⁷

Ingrid Gaustads evne til å oppfatte helhet kan sees tydeligst i nest siste kapittel som handler om landarbeidernes politiske organisasjon og arbeiderforeningene. På slutten av 1800-tallet ble arbeiderforeninger stiftet på bygdene i Hedmark. Foreningene skulle hjelpe arbeidere økonomisk og moralsk, og de skulle være upolitiske. Foreningene tok opp stemmerettssaken, husmannssaken eller jordsaken, skattesaken og skolesaken. I tillegg til bønder og husmenn var gårdbrukere, håndverkere og andre arbeidere også med i foreningene. Ved å ha fastslått dette faktum, går forfatteren videre. Hun oppfatter arbeidernes spørsmål som en helhet, altså ikke bare i Hedmark i tid og rom, men fordyper sin utforskning og kommer dermed frem til en interessant konklusjon om striden mellom arbeiderne og bøndene,

²⁵⁵ Gaustad 1936: 64

²⁵⁶ Gaustad 1935: 64

²⁵⁷ Gaustad 1935: 86

både innenfor foreninger og utover disse. Hun nevner at arbeidernesaken og husmannssaken fortsatte å være aktuell også i det 20. århundre. Arbeiderforeningene motarbeidet av og til husmennene skriver forfatteren. Hun nevner for eksempel at Romedal arbeiderforening var sterkt imot arbeidsplikten fordi den holdt husmannen borte fra arbeidsmarkedet.²⁵⁸ Dessuten var arbeiderforeningens program rundt 1890 avskaffelse av husmannsvesenet. Ved å binde arbeiderne til jorden og gjøre dem til selveiere, håpet man at man kunne stanse utvandringen til Amerika og utflyttingen til byene.²⁵⁹

Når det gjelder språket er forfatteren best i de kapitlene som er av fortellende og skildrende art, som for eksempel det siste kapitlet. I hovedoppgaven formulerte Ingrid Gaustad nye interessante oppfatninger av husmannsklassen på denne tiden. Hun plasserte seg også som sosialhistoriker med hovedoppgaven sin, og hun har skrevet flere artikler innenfor denne retningen.

Hovedoppgaven hennes var også utgangspunkt for en artikkel hun skrev 50 år senere som har tittelen «Arbeiderdemokratene i Hedmark og Oppland fylker. Et stykke grasrot historie».²⁶⁰ Der hadde hun i noen grad forsøkt å utvide perspektivet både i tid og rom, men hovedtyngden av primærmaterialet angikk fremdeles Hedemarks Fogderi. Dessuten hadde hun ytet bidrag til belysning av sosialhistoriske fenomener i norsk historie, som for eksempel oppløsningen av standssamfunnet. Hun hadde skrevet oversikten over standssamfunnets oppløsning i Norge, som er utgitt sammen med tilsvarende oversikter fra andre nordiske land. Det var et norsk bidrag til dette emnet, som ble diskutert på det nordiske historikermøtet i Åbo i 1954.²⁶¹ Denne artikkelen er interessant fordi Gaustad løste en problemstilling som ikke var vanlig for norsk historie, i motsetning til for eksempel Sverige hvor standssamfunnet var utviklet.

Vi kan se at hun la stor vekt på de underprivilegerte i samfunnet, i dette tilfellet husmenn. Hovedoppgaven hennes er preget av modenhet og selvbevissthet. Man kan bare anta at hun var klar over at hun skrev en verdifull oppgave. Hun var imidlertid ikke helt trygg på det, for hun var usikker på hvordan det ville gå når hun skulle forsvare oppgaven overfor sensorene. Det gikk svært bra og hun fikk en god karakter. Det viser et brev funnet i hennes privatarkiv. Brevet var til Halvdan Koht og er datert 4. juni 1935. Gaustad skriver:

²⁵⁸ Gaustad 1935: 110

²⁵⁹ Gaustad 1935: 109

²⁶⁰ Semmingsen, Ingrid 1984. «Arbeiderdemokratene i Hedmark og Oppland fylker. Et stykke grasrot historie», i *Historie nedenfra. Festskrift til Edvard Bull på 70 – årsdagen*. Universitetsforlaget, Oslo s. 203

²⁶¹ Semmingsens privatarkiv

Herr utenriksminister Koht. Da vi var ute hos Dem i vår, var de så elskverdig å be meg komme ut til Dem igjen når eksamen var over. Nå er jeg heldigvis ferdig og har klart der med bedre resultat enn jeg noensinne har våget å håpe. Jeg gikk opp tre points i muntlig til 1,8. Siden de var så elskverdig å be meg besøke Dem, vil jeg spørre om det passer for Dere at jeg kommer en dag over pinse. Jeg reiser nemlig hjem i pinsen, men kommer tilbake tirsdag og blir i byen uken ut. Deres Ingrid Gaustad.²⁶²

Ingrid Gaustad ble altså uteksaminert ved Universitetet i mai eller juni 1935 og fikk høyeste karakter. Vi kan bare lure på hva Halvdan Koht og Ingrid Gaustad pratet om. Kanskje kan brevet som Gaustad skrev til Koht 1. juli 1935, en måned etter dette møtet, som vi skal se på i det neste kapitlet, gi oss svaret på det. I begynnelsen av juni 1935 ble det klart at historieprofessor og daværende utenriksminister Halvdan Koht ga cand. philol. Ingrid Gaustad et tilbud om å forberede et verk om den norske utvandringen til Amerika. Det var et tilbud hun ikke kunne takke nei til.

²⁶² Semmingsens privatarkiv

Kapittel 6: Veien til utvandringshistorien

Ingrid Semmingsens vei til historieforskningen og utvandringshistorien ble tydelig da hun fikk i oppdrag av Nordmanns-Forbundet å forberede et verk om den norske utvandringen til Amerika. Dette markerer avslutningen av denne masteroppgaven. Det som altså gjenstår er å se hvordan cand. philol. og historiker Ingrid Gaustad fikk dette tilbudet, hvem som hjalp henne med å få det, hva hun gjorde i forbindelse med det, og hvordan norsk utvandring til Amerika tidligere var behandlet i litteratur og andre publikasjoner i Norge. Men først la oss se på Oslo Hospitals historie, det første oppdraget Ingrid Gaustad fikk etter at hun ble uteksaminert i 1935.

Oslo Hospitals historie – «et blad av landets sosiale historie»

Som historiker ble Ingrid Gaustad engasjert av Oslo Hospitals styre for å skrive om hospitalets historie til dets 400-årsjubileum i 1938.²⁶³ Planen var å ha ferdig en fremstilling av Oslo Hospitals historie til jubileumsåret. Oslo hospital er Norges eldste psykiatriske sykehus, og det ligger i Gamlebyen i Oslo. Det var et forfatterteam bestående av tre personer som fikk i oppdrag å skrive monografien. Utarbeidelsen av minneskriftet ble overlatt til cand. philol. Ingrid Gaustad, arkitekt Arno Berg og konservator Gerhard Fischer. Det er interessant at redaksjonsutvalget for denne monografien bestod av hospitalsforstander Damm og den for oss godt kjente dosent Sverre Steen.²⁶⁴ En kan bli fristet til å tenke at Steen skaffet Ingrid Gaustad dette første profesjonelle oppdraget. Gaustads vei inn i historiefaget preges av Steens rettleiding. Både i emnevalget og gjennomføringen av hovedoppgaven trer hennes kjennetegn som forsker allerede frem.²⁶⁵ Steen var utvilsomt bevisst på dette. Som redaktør av *Oslo Hospitals historie* kunne han være sikker på at Ingrid Gaustad kom til å gjøre sin del av arbeidet skikkelig. Og det hadde han rett i. Boken ble riktignok gitt ut i 1939, ett år etter den opprinnelige planen som det er redegjort for ovenfor, og gir en samlet oversikt over stiftelsens historie, dens virkemåte og virkemidler gjennom tidene. I tillegg viser boken hvordan dens struktur etter hvert ble endret i samsvar med samfunnets sosiale og kulturelle utvikling, men likevel slik at grunnholdningene ble bevart.

²⁶³ Langholm 1996: 4

²⁶⁴ Berg, A. Fischer, G; og Semmingsen, I. 1939. *Oslo Hospitals historie*. Aschehoug. Oslo, s. 1

²⁶⁵ Langholm 1996: 4

I den delen som Ingrid Gaustad behandler får vi blant annet vite hvordan hospitalet vokste frem og endret seg i samsvar med nye økonomiske behov, endrede samfunnsvilkår og strengere krav til hygiene og humanitet. Dette arbeidet vitner om Gaustads evne til å sette seg inn i og få oversikt og kontroll over et emne som i seg selv ikke lå henne særlig nær. Mens hun holdt på med Oslo hospitals historie, fikk hun så tilbudet av Nordmanns-Forbundet.

Nordmanns-Forbundet

Nordmanns-Forbundet ble stiftet i Norge i juni 1907.²⁶⁶ Formålet var å bedre kontakten med utvandrede landsmenn.²⁶⁷ Kontakten mellom nordmenn som var i utlandet og de som var i Norge foregikk i første rekke gjennom *Nordmanns-Forbundets tidsskrift*, som ble utgitt i Norge. I begynnelsen hadde tidsskriftet lengre artikler om utviklingen og forholdene i Norge.²⁶⁸ Tidsskriftet hadde fra første stund en fast artikkel, «Måneden i Norge», og inntil 1920 en annen artikkel med tittelen «Fra Amerikas Nordmenn».²⁶⁹ Gjennom tidsskriftet kom Nordmanns-Forbundet i personlig kontakt med mange fremragende nordmenn ute i verden. Det ble organisert forskjellige arrangementer og møter med norsk-amerikanerne som kom på besøk til Norge. Men også på andre områder søkte Forbundet å utvide kontakten mellom nordmenn som utvandret fra Norge og nordmenn som bodde i Norge. Det ble gjennomført fellesreiser til Norge fra USA og andre land. I 1930 foretok St. Olaf College blandede kor en reise til Norge under Nordmanns-Forbundets ledelse.²⁷⁰ Dessuten foresto Forbundet gjennom *Norge-Amerika-Fondet* det praktiske arbeidet med stipendiatutveksling mellom Norge og USA.

Allerede på 1920-tallet var idéen om å skrive en monografi om emigrasjonen i ferd med å bli moden. Idéen var klar:

Et vitenskapelig verk om utvandringen i fortid og nåtid, skrevet på norsk av en av våre fremragende yngre historikere og muligvis etterfulgt av en kortere populær fremstilling av samme emne, vil bidra til å kaste lys over det farende Norrøna-folks veier og skjebne i alle land, og det vil gjøre sitt til å styrke ættefølelsen blant norske jorden rundt og vekke interessen for landet som var det felles utspring for dem alle.²⁷¹

²⁶⁶ Nordmanns-Forbundet 25 år 1907–1932, s. 173

²⁶⁷ Svalestuen, Andreas A. 1980. «Professor Ingrid Semmingsen – emigrasjonshistorikeren». I: *Vandringer Festskrift til Ingrid Semmingsen på 70-årsdagen 29.mars 1980*. H. Aschehoug, Oslo s. 11

²⁶⁸ Nordmanns-Forbundet 25 år 1907–1932, ss. 173–174

²⁶⁹ Nordmanns-Forbundet 25 år 1907–1932, s. 184

²⁷⁰ Nordmanns-Forbundet 25 år 1907–1932, s. 179

²⁷¹ Nordmanns-Forbundet 1933, ss. 199–200

Nordmanns-Forbundet hadde planlagt å få skrevet og utgitt en populær fremstilling av utvandringens historie.²⁷² Bakgrunnen for dette var at dette kapitlet av Norges historie inntil da var forsømt fra et vitenskapelig og litterært ståsted. Samtidig ville en solid og fengslende fremstilling av emnet også være interessant for et stort publikum. Etter planen skulle arbeidet med dette verket begynne i 1931, men på grunn av økonomiske vanskeligheter kunne ikke arbeidet settes i gang som planlagt. Etter en søknad fra Nordmanns-Forbundets styre i 1933 hadde Nansenfondet bevilget et bidrag på 5000 kroner til Forbundet til utarbeidelsen av et vitenskapelig verk av denne art.²⁷³ De konkrete skritt ble tatt i perioden mellom 1933 og 1935. I 1933 nedsatte Nordmanns-Forbundet en redaksjonskomité som besto av styrets formann og viseformann, stortingspresident Carl Joachim Hambro, professorene Halvdan Koht og Jacob Worm-Müller, og generalsekretær Arne Kildal. Komiteen bestod av folk som hadde mye kunnskap om den norske utvandringen til Amerika, og som hadde skrevet bøker og artikler om dette emnet. Komiteen utarbeidet i 1933 nærmere planer for gjennomføringen av verket.²⁷⁴ Spørsmålet var hvem som skulle skrive denne monografien. Det ble avgjort at Sverre Steen skulle få oppgaven. I Nordmanns-Forbundets tidsskrift for året 1933 ble det sagt følgende: «Det er sannsynlig at en av de yngre historiske forskere, dosent i historie ved universitetet i Oslo, Sverre Steen, vil bli overdratt den oppgaven å samle materialet og skrive verket».²⁷⁵ Dessuten vurderte redaksjonskomiteen da å utgi en forkortet, populær utgave av verket.²⁷⁶ Likevel takket Steen nei til dette tilbudet. Grunnene henføres til at han var overbeskjeftiget med undervisning- og vitenskapelig arbeid.²⁷⁷

Arbeidet med monografien måtte da utsettes en stund. I 1935 fikk cand. philol. Ingrid Gaustad denne oppgaven. Forbundet nedsatte i 1935 en spesialkomité med følgende sammensetning: stortingspresident Hambro, de to historiske professorer, utenriksminister Koht og Worm-Müller, og generalsekretær Kildal. Denne komiteen engasjerte cand. philol. Ingrid Gaustad til å forestå det forberedende arbeidet. Et spørsmål reiser seg her: Hvordan klarte hun å imponere denne komiteen slik at hun fikk oppdraget om å skrive om norsk utvandringshistorie? Hun var en meget ung kvinne på 25 år på dette tidspunktet, og hun ble valgt fremfor andre historikere med større faglig erfaring. Hvorfor var det akkurat hun som fikk jobben, og ikke Knut J. Haukanes som også forsket på utvandringshistorie på denne tiden?

²⁷² Nordmanns-Forbundet 1931, s. 160

²⁷³ Nordmanns-Forbundet 1933, s. 199

²⁷⁴ Nordmanns-Forbundet 1933, s. 199

²⁷⁵ Nordmanns-Forbundet 1933, s. 199

²⁷⁶ Nordmanns-Forbundet 1933, ss. 199–200

²⁷⁷ Nordmanns-Forbundet 1933, ss. 199–200

I privatarkivet til Gaustad finnes et brev fra 11. mai 1936.²⁷⁸ Historikeren Knut J. Haukanes skrev brev til Hambro, som var medlem av Nordmanns-Forbundets komité for utvandringshistorien. I brevet til Hambro fortalte Haukanes at han allerede hadde brukt ett år på å samle kildene, og at han hadde samlet verdifull informasjon. Han fant imidlertid at arbeidet var svært omfattende, og krevde uforholdsmessig meget både av tid og midler.²⁷⁹ Haukanes innrømmer til Hambro at han ikke var i stand til å utføre dette arbeidet. Likevel fortalte han at han ønsket å levere kildestoffet til Hambro, slik at andre kunne få nytte av det og dermed unngå duplikatarbeid. Arne Kildal videresendte dette brevet til Ingrid Gaustad med følgende melding: «Jeg vil gjerne høre Deres mening om tilbudet før det forelegges komiteen til behandling»²⁸⁰ Selv om hans beskjed i dette brevet er nokså uklar, er det en annen ting som er helt klar: I siste halvdel av 1935 og første halvdel av 1936 arbeidet både Haukanes og Gaustad med det samme forskningsproblemet. Gaustad hadde allerede fått oppdraget av Nordmanns-Forbundet. Det var et engasjement som først var begrenset til 4 måneder med klart definerte rammer.

Man kan spørre seg hvem som hadde hjulpet henne med å få dette oppdraget. Både Steen og Koht kan naturligvis ha stått bak. Steens påvirkning på komiteens bestemmelse kan vanskelig trekkes i tvil. Blant annet anbefalte som nevnt Steen henne til arbeidet med å skrive om Oslo Hospitals historie. Det var Steen som opprinnelig var tildelt oppdraget med å samle materialet og skrive verket om utvandringens historie. Han var godt kjent med de intellektuelle evnene og arbeidskapasiteten til de studentene han veiledet, og Gaustad fant da også senere ut at Steen hadde vært hennes «gode ånd» i saken.²⁸¹ Når det gjelder Koht, kan man se fra brevet hun sendte til ham i juni 1935 at de hadde et tett forhold, og at hun var nesten sikker på at han tenkte på henne da han holdt på å avgjøre hvem som skulle få oppgaven. I brevet datert 1. juli 1935 skrev hun følgende:

Jeg skulle ha skrevet til Dem tidligere og takket Dem fordi De tenkte på meg i disse utvandrings undersøkelser. Jeg snakket med sekretær Kildal like før jeg reiste til Oslo, og så vidt jeg forstod henne, var det nokså opplagt, at jeg ville få dette arbeidet selv om det ennå trengtes en approbasjon fra Nordmanns-Forbundet. Derfor har jeg ikke søkt flere poster og det skulle vel heller ikke være nødvendig. Jeg må enda en gang fortelle Dem hvor glad jeg over å få arbeidet med dette stoffet. Jeg tror at jeg oppe i Utenriksdepartementet overfor Dem ga utrykk for visse betenkeligheter over oppgavens

²⁷⁸ Semmingsens privatarkiv

²⁷⁹ Semmingsens privatarkiv

²⁸⁰ Semmingsens privatarkiv

²⁸¹ Langholm 1996: 4

størrelse. Senere har disse betenkeligheter veiet plassen for en voldsom lyst til å ta fatt på problemet. Jeg synes denne undersøkelsen er den mest interessante oppgave noe menneske kunne få overlatt. Den fører en rett på side av norsk historie i det 19. århundre som både er uhyre interessante og så vidt jeg vet, lite undersøkt. Derfor må jeg si igjen tusen takk fordi De tenkte på meg²⁸²

Etter at Nordmanns-Forbundet utlyste en stilling og fikk flere søknader, besluttet komiteen i 1935 at oppdraget skulle tildeles Ingrid Gaustad. Jeg fant ikke hvem som sendte søknader. Ut fra brevene som Arne Kildal sendte til henne får vi vite at komiteen tilbød seg å engasjere Ingrid Gaustad for et tidsrom på fire måneder til å gjøre arkivundersøkelser i Oslo og andre byer, for derigjennom å få tilrettelagt et materiale som kunne danne grunnlaget for utarbeidelsen av verket. Dette skjedde i juli 1935.²⁸³ Det var komiteens forutsetning at Ingrid Gaustad i løpet av nevnte tidsrom skulle fremlegge en fullstendig plan for verkets utarbeidelse, herunder arbeidstid og metoder i den forbindelse. Betingelsen var å levere en fullstendig plan til utarbeidelse av monografien etter fire måneder, noe som ga prosjektet både en faglig ramme og en tidsramme. På dette grunnlaget ville komiteen ta endelig standpunkt til spørsmålet om hennes videre tilknytning til denne oppgaven.²⁸⁴ Komiteen tilbød et honorar på 250 kroner per måned for dette arbeidet.²⁸⁵ Det som fulgte var et svar Ingrid Gaustad sendte til Arne Kildal, som kanskje kan tolkes som bevis på hennes selvsikkerhet, hennes virkelighetssans i vurderingen av situasjonen og hennes intellektuelle modenhet. Først og fremst krevde hun at honoraret økte til 300 kroner, før hun befattet seg med en reell vurdering av situasjonen. Hun skriver følgende i 18. juni 1935:

Jeg er ennå videre av den oppfatning at fire måneders arkivarbeid ikke gjør det mulig for meg å fremlegge en fullstendig plan for verkets utarbeidelse og arbeidstid og medføre i forbindelse med den. På grunnlag av fire måneders arkivarbeid og ved å gjennomarbeide annet foreliggende stoff om utvandring ville jeg kunne fremlegge en plan som inneholder grunntrekkene for verkets utarbeidelse. At komiteen foreløpig engasjerer meg for fire måneder, finner jeg ikke urimelig, men jeg tror vel da på den annen side gå ut fra at jeg kan få fortsette med arbeidet umiddelbart etter nyttår 1936 så fremt jeg ikke har vist meg uskikket til det. Jeg antar komiteen vil innrømme det berettigede i mine innvendinger og går ut fra (på disse betingelser) at jeg kan begynne å arbeide 15. august eller 1. september såfremt jeg ikke får meddelelse som går i motsatt retning.²⁸⁶

²⁸² Brev nr. 386. Semmingsen, Ingrid f. Gaustad til Koht, Halvdan. 1.juli 2013

²⁸³ Semmingsens privatarkiv

²⁸⁴ Semmingsens privatarkiv. Arne Kildals brev til Ingrid Gaustad 9. juli 1935

²⁸⁵ Semmingsens privatarkiv. Arne Kildals brev til Ingrid Gaustad 9. juli 1935

²⁸⁶ Semmingsens privatarkiv

Dermed hadde hun fått jobben som skulle markere hennes livs- og forskningsvei. Etter fire måneders arbeid fremla hun planer for utarbeidelsen av utvandringens historie til Nordmanns-Forbundet. Innberetningen var på 34 sider, og var resultatet av hennes forskningsarbeid så langt. Før analysen av denne detaljerte rapporten, som skulle vise at det var Ingrid Gaustads personlige og faglige kvaliteter som fikk utvalgsmedlemmene til å tildele henne oppgaven, er det nødvendig å si noe om tidligere forskning om utvandring.

Tidligere forskning på utvandring

Før Ingrid Gaustad begynte på dette store oppdraget, var det bare noen få forskere i Amerika og Norge som hadde skrevet om dette temaet. Det handlet altså om norsk-amerikanere som bodde i Amerika og var kjent med sine medborgeres liv og arbeid. Gaustad benyttet disse verkene som kilder da hun skrev innberetningen for Nordmanns-Forbundet. Etter innsyn i kildene og litteraturen Gaustad brukte i den senere publiserte artikkelen «Norsk utvandring til Amerika i det 19de århundre», blir det klart hvilket pionerarbeid hun allerede på et tidlig tidspunkt hadde utført.

Forskningen på de utvandrede nordmennes historie ble utviklet i Amerika. Man begynte først å samle stoff på slutten av 1860-tallet.²⁸⁷ De første verkene ble publisert i Amerika av journalistene Svein Nilsson, Knud Langeland og Rasmus B. Anderson. Særlig til 100 års-jubileet i 1925 ble det gjort store fremskritt i utviklingen av norsk utvandringshistorie. Da ble det norsk-amerikanske historielaget grunnlagt, og historielagets arbeid lå fra starten av på et høyt vitenskapelig nivå.²⁸⁸ Frem til da hadde det blitt publisert en rekke publikasjoner, monografier og kildesamlinger. I denne perioden stod professor Theodore Blegens navn i første rekke. Den amerikanske professoren gjorde det mest omfattende arbeidet i utformingen av den moderne norsk-amerikanske historieforskningen. Han dro opp retningslinjene og satte høye metodiske krav.

Blegen var på den tiden den eneste som hadde arbeidet med den norske bakgrunnen for utvandringen.²⁸⁹ Før Ingrid Gaustad begynte å interessere seg for den norske utvandringen til Amerika var det ikke mange norske historikere som hadde behandlet dette temaet.

Interessen for emigrasjonshistorien var svak blant de norske historikerne før 1930-årene.²⁹⁰

Gaustad fremhevet selv at de ledende konservative miljøene i Norge stilte seg negativt til

²⁸⁷ Svalestuen 1980: 9

²⁸⁸ Svalestuen 1980: 10

²⁸⁹ Semmingsen, Ingrid 1939. *Norsk utvandringen til Amerika i det 19de århundre*. s. 452

²⁹⁰ Svalestuen 1980: 11

Amerika og utvandrede landsmenn.²⁹¹ Likevel ble det også publisert enkelte verdifulle bøker om dette emnet. I 1913 ble Knut Taklas bok *Det norske folk i de Forenede Stater: deres daglige liv og økonomiske stilling historik over Amerika – Landets fremtidsmuligheter for en indvandrer* publisert.²⁹² Forfatteren gir en livlig skildring av forholdene i Amerika, hvordan man lever og arbeider der, og hvordan nordmenn i Amerika kjempet seg frem. Noen statistiske opplysninger om utvandringen fra Norge ble dessuten skrevet av sekretær Paul Skjeflo i 1914 i boken *Utvandringen fra Norge*.²⁹³ Dessuten finnes også Den store statistikken fra 1921 om utvandring.²⁹⁴ Disse bøkene var resultat av både forfatterens personlige innsats og oppmerksomhet fra enkelte myndigheter i forbindelse med denne problematikken. Av større betydning for økningen av interessen for emigrasjonshistorie er stiftelsen av Selskapet til Emigrationens innskærkning i 1908.²⁹⁵

Fra 1910 ble det utgitt en rekke artikler som behandlet norsk utvandring til Amerika. I tabell 2. 1. er det anført artikkeloverskrifter, forfattere og publikasjonsår. Artikkelen i tabellen under behandler utvandringshistorie og ble utgitt i de norske tidsskriftene i perioden 1910 til 1935, alle tilgjengelige for Ingrid Semmingsen:

Tabell 2. 1.

nummer	Forfatter	Oversikt over tidligere artikler som ble utgitt i perioden 1910 til 1930	Publikasjonsår
1.	Olafsen O.	Utvandringen fra Hardanger til Amerika	1908/09
2.	Anderson G. I.	Beretning om Amerikareisen i sekstiårene	1910
3.	Myrvold P.	Utvandringsproblemet. Anledning til at erholde fritt land for nå	1912
4.	Lous H.	Om emigrantskipet Amerika Paket 1850–51	1913

²⁹¹ Svalestuen 1980: 11

²⁹² Takla, Knut 1913. *Det norske folk i de Forenede Stater: deres daglige liv og økonomiske stilling: historik over Amerika: landets fremtidsmuligheter for en indvandrer*. Stenersen, Kristiania s. VI

²⁹³ Barstad, Johanna 1975. *Litteratur om utvandringen fra Norge til Nord – Amerika: en bibliografi basert på katalogen over Norsk- amerikansk samling*. Universitetsbibliotekets Hustrykkeri, Oslo s. 8

²⁹⁴ Svalestuen 1980: 11

²⁹⁵ Svalestuen 1980: 11

5.	Skjeflo P.	Utvandringen fra Kristians amt samt opplysninger om del økonomiske forhold som står i forbindelse dermed	1914
6.	Ranberg S.H.	Udstyr til en Amerikareise i 1851,	1915
7.	Trønsdal F.L.	Utflyttede trøndere	1921
8.	Skiset A.	Oplandsbygdernes første utvandrere	1922
9.	Fredrik S.	Kleng Persson og Restauration	1923
10.	Kildal A.	Bør utvandringen opmuntres?	1926
11.	Keilhau W.	Det norske folks liv og historie (1875–1920)	1935
12.	Worm-Müller J.S.	Emigrant- og Kanadafarten	1935
13.	Hambro C. J.	Amerikaferd: av emigrasjonens historie: til Den norske amerikalinjens 25-års jubileum	1935

I tabellen er naturlig nok bare noen av de publiserte artiklene fra denne perioden nevnt. Dette kan være tilstrekkelig for å få inntrykk av hvor mye Gaustad måtte produsere i løpet av bare fire måneder. Jeg minner om at oppgaven hennes var å innhente og undersøke stoff om et gitt emne og fremlegge uttømmende rapport til Nordmanns-Forbundets komité. I tabellen kan man se noe annet av interesse. Arne Kildal, som var sekretær i Nordmanns-Forbundet og som hadde ansvar for kontakten med Ingrid Gaustad, skrev i 1926 en artikkel med tittelen «Bør utvandringen opmuntres?». Han var selvsagt ikke det eneste medlemmet i komiteen som skrev om den norske utvandringen til Amerika. Alle utvalgsmedlemmene hadde skrevet om dette. De var mennesker med kompetanse innen dette temaet og flinke til å vurdere kandidaten som til slutt ble valgt til å arbeide med emnet. I 1904 skrev Halvdan Koht en artikkel med tittel «Utvandringen fra Norge» som ble trykt i det danske tidsskriftet *Det nye Aarhundrede*. Jacob S. Worm-Müller hadde behandlet emigrantfarten i *Den Norske*

Sjøfartshistorie, som ble utgitt i 1935.²⁹⁶ Artikkelen har tittel «Emigrant -og Kanadafarten».

Tredje medlem av komiteen, Carl J. Hambro, skrev i 1935 en bok med følgende tittel:

Amerikaferd: av emigrasjonens historie: til Den norske amerikalinjes 25-års jubileum. Boken inneholder en rask og livlig oversikt over reisen fra Norge til Amerika i det 19. århundre og i begynnelsen av det 20. århundre.²⁹⁷

Rapporten Ingrid Gaustad skulle skrive ble vurdert av personer som kunne mye om emnet, og som kunne gi en passende vurdering av hennes arbeid. Hovedproblemstillingen i denne masteroppgaven er Ingrid Gaustads vei til utvandringshistorien. Vi så at hun bestemte seg for å studere historie etter at bestemte forutsetninger i løpet av hennes skole- og studietid ble oppfylt. I tillegg har vi sett at påvirkning fra hennes veileder til hovedfaget, Steen, var betydningsfull. Hvis man oppfatter arbeidet med norsk utvandring til Amerika som hennes endelige inngang til historievitenskap, kan man, blant annet, regne professorene Koht og Steen som forutsetninger for dette. Disse forutsetningene kan anses som viktige, men ikke primære. Det primære eller viktigste vilkåret var hennes personlighet. Lærerne kunne undervise, og lærerne kunne anbefale henne til arbeidet, men de kunne ikke gjøre jobben for henne. Derfor er rapporten som ble overlevert til Nordmanns-Forbundets komité mot slutten av 1935 av særlig betydning for tolkningen av Ingrid Gaustads endelige inngang til historievitenskapen.

Jeg vil forsøke å betrakte rapporten fra perspektivet til medlemmene i Nordmanns-Forbundet komité siden disse medlemmene leste rapporten i begynnelsen av 1936, og bedømte rapportens verdi og derigjennom vurderte om Ingrid Gaustad var rett person for prosjektet.

I privatarkivet til Semmingsen finnes det to innberetninger. Den første leverte hun til Nordmanns-Forbundets historiekomité i desember 1935. Den var på 34 sider. Den andre leverte hun til den samme komiteen, og den var på 3,5 sider. Det er vanskelig å datere den siste rapporten hun leverte. Etter fire måneders intensivt arbeid sendte Ingrid Gaustad sin første rapport til Nordmanns-Forbundets komité, slik det ble krevd av henne i brevet fra juli 1935. Hva kunne da komiteens medlemmer konkludere ut fra rapporten, som også er tilgjengelig for oss i dag? For det første kunne de se at det handlet om en dyktig person med stor kunnskap om norsk utvandringshistorie, og som hadde et klart bilde av det hun ønsket å oppnå. Utvalgsmedlemmene kunne ta hensyn til språket, som var klart og interessevekkende.

²⁹⁶ Barstad 1975: 28

²⁹⁷ Nordmanns-Forbundet 1935, s. 237

De ble sannsynligvis imponert av forfatterens bredde i problemtilnærming og det store kildetilfanget hun viste til.

Gaustad tok utgangspunkt i de fremstillingene som eksisterte, først og fremst de amerikanske artiklene og avhandlingene om og rundt dette emnet. I sine forsøk på å samle materiale til belysning av utvandringen gjennomgikk hun først det materialet som fantes på Universitetsbiblioteket, f. eks. avisstoffet fra 1830 til 1840. Hun hadde lagt vekt på å skaffe passprotokoller som kunne gi grunnlag for en vurdering av de utvandrede sosiale yrker.²⁹⁸ Hun gjennomgikk videre kirkebøkene som fantes i statsarkivene i Oslo og på Hamar. Her kunne hun for mange prestegjeld, særlig i Telemark, samle materiale som viste utvandrerens yrker innen bondesamfunnet. Hun var også interessert i de militære registrene som ble oppbevart på forskjellige steder i Norge.²⁹⁹ Deretter hadde hun grundig undersøkt flere kilder hos Statistisk sentralbyrå og i Statsarkivet på Hamar. Hun var særlig interessert å gjennomgå innberetningene til husmannskommisjonen av 1850.³⁰⁰ Utvalgsmedlemmene kunne dessuten legge merke til den store oppmerksomheten forfatteren viet statistikken, samt nøyaktigheten i hennes analyse, blant annet av befolkningens bevegelser. Gaustad skriver at tabellene gir oversikt over fødte og døde personer, som sammenholdt med befolkningstilveksten etter folketellingene kunne gi et bilde av utflyttingen, men ikke nødvendigvis utvandringen. Dessuten ville hun finne ut om det fantes en sammenheng mellom tidligere utflytting og utvandring.³⁰¹ For å kunne utføre dette hadde hun tatt med en del dalbygder, ikke bare på Østlandet, men også i fjordbygder og kystbygder på Vestlandet. Dette krevde også en viss innsats som utvalgsmedlemmene måtte ha gjenkjent og verdsatt.

Medlemmene i Nordmanns-Forbundets historiekomiteé kunne lett se evnen hennes til å vurdere kilder kritisk. Det kan man klart se i hennes kritikk av historikere som drev med utvandringshistorie og av professorene Theodore Blegen og Gunnar Malmin. I sin tekst viser Gaustad respekt for det de gjorde, men hun gir også plass til faglig kritikk som er nødvendig i strebenen etter å definere et vitenskapelig forskningsproblem. Selv om hun oppfattet Blegens innsikt i problemet som meget nyttig, kan det likevel rettes innvendinger mot hans skildring. Ifølge Gaustad var det flere grunner til dette: For det første er Blegen noe skjematisk i sin fremstilling av det norske bondesamfunnets struktur. For det andre oppsto det forhold som

²⁹⁸ Semmingsens privatarkiv

²⁹⁹ Semmingsens privatarkiv

³⁰⁰ Semmingsens privatarkiv

³⁰¹ Semmingsens privatarkiv

hun ville undersøke nærmere for at de kunne bli ordentlig klarlagt.³⁰² I forbindelse med dette ville hun undersøke utvandringen fra forskjellige landsdeler grundigere. Her nærmer hun seg det sentrale forskningsproblemet og er i ferd med å stille forskningsspørsmålet klart. Ettersom de sosiale forholdene f. eks. i Rogaland og Øvre Telemarken var forskjellige, må man ifølge Gaustad ta hensyn til utviklingen innen de forskjellige næringsveiene i Norge. Den største utvandringprosenten finner man blant folk fra fjellbygdene på Østlandet i de første 30 årene frem til 1865. På Vestlandet hadde utvandringen derimot sitt opphav i de indre fjordbygdene, skrev hun. Gaustad skrev også at en burde gjøre oppmerksom på forholdene i fjellbygdene for å kunne få en dypere innsikt og forståelse av emigrasjonsproblematikken. Hun går deretter inn på problemstillingen vi kan anse som hovedproblemstillingen i dette prosjektet. Den lyder slik: «Var det noe som forårsaket at det fra 1830-årene ble vanskeligere å klare seg i fjellbygdene absolutt sett, eller ble det relativt vanskeligere fordi fremskrittet annetsteds var betydeligere og mulighetene større?»³⁰³ Denne problemstillingen hadde ikke vært behandlet av noen som arbeidet med den norske utvandringens historie sett fra norsk perspektiv inntil dette tidspunktet.³⁰⁴ Selv om Gaustad hadde vært i begynnelsen av utforskningen, viser hun på side 22 i denne rapporten at hun er gjennomtenkt og modig når hun tar forskningskonklusjoner. Gaustad skriver videre: «Det er først når det blir mulighet for å ernære seg annetsteds at folk flytter ut; det er først da de for alvor oppdager at hjembygder gir dem trange kår som kan forbedres andre steder i verden. Derfor henger utvandringen sammen med det gamle selvforsynte bondesamfundets konflikt med bysamfundet»³⁰⁵

I denne sammenhengen refererer Gaustad til boken *Det norske folks liv og historie* som er skrevet under Sverre Steens redaksjon. Steen forteller om motsetningene mellom bondesamfunnet og bysamfunnet i Norge, samt om to forskjellige retninger som oppsto blant de norske bøndene på denne tiden. Motsetningene var både sosiale og politiske. Gaustad bearbeider dette poenget fra Steens bok og tar stilling: selv om motsetningene mellom disse to grupperingene var synlige, utgjorde hele bondesamfunnet en helhet, og som sådan kunne det stå sammen mot bysamfunnet.³⁰⁶ Alt dette kan tilskrives forfatterens evne til å legge merke til detaljer, tenke logisk og se sammenhenger. I rapporten anfører forfatteren en hel liste over motiver som må tas hensyn til når man snakker om årsakene til den norske utvandringen til

³⁰² Semmingsens privatarkiv

³⁰³ Semmingsens privatarkiv

³⁰⁴ Semmingsens privatarkiv

³⁰⁵ Semmingsens privatarkiv

³⁰⁶ Semmingsens privatarkiv

Amerika i annen halvdel av det 19. århundret. Årsakene til utvandringen er mange og komplekse, men ifølge Gaustad er hovedgrunnene følgende:

Noen dro til steder hvor de kunne drive den næringen de ville. Andre følte trykket av skattene som nylig ble innført i Norge, og dro av gårde da de hørte at det var mulig å komme til et land uten skatter og med fruktbar jord. Andre dro til et land der alle fritt kunne dyrke sin religion.³⁰⁷ Gaustad skriver at masseutvandringen begynte for alvor fra 1865, men at hun hadde arbeidet mindre med det. Hun skrev:

Jeg har behandlet dette punktet inngående fordi jeg mener det er meget viktig for forståelsen av utvandringen som historisk problem og fordi det har beskjeftiget meg meget i høst. Jeg synes nemlig at hele årsakssammenhengen er meget mer oversiktlig og håndgripelig fra 1860 årene av, da omdannelsen i Norges samfunnsforhold er nå påtagelig og da man dessuten har et langt sikrere statistikk å bygge på.³⁰⁸

Forfatteren påpeker her at man bør forsøke å gi en beskrivelse av embetsmennesenes syn på utvandringen. Til tross for at Theodore Blegen gjør rede for dette, kunne problematikken settes i en bredere politisk og samfunnsmessig sammenheng, forteller hun. Også her har hun en bred oversikt. Hun var interessert både i å bringe på det rene hvilken stilling de forskjellige politiske retninger tok til utvandringen, hvordan de benyttet utvandringen for å fremme politisk argumentasjon, og spesielt hvilken rolle Amerika og nordmenn i Amerika spilte for det politiske partiet Venstres utvikling og for den alminnelige politiske utviklingen i Norge.³⁰⁹ Gaustad skriver dessuten at Amerika og amerikanske forhold har hatt mye å si for utformingen av den politiske oppfatning hos bondevenstre.³¹⁰ Det interessante i denne saken er at hun ikke fullførte den oppgaven hun fikk tildelt og ble betalt for av Nordmanns-Forbundet. Hun laget nemlig ikke en detaljert plan over verket som skulle skrives, men komitéen tildelte henne likevel arbeidet som resulterte i boken som ble utgitt i 1941. Konklusjonen på denne rapporten lyder slik:

I det hele ville det være interessant å behandle utvandringen fra norsk synspunkt – alle dens innvirkninger på norske forhold. Jeg tror man kan merke den så å si overalt, men nettopp derfor er det for meg på det nåværende tidspunkt meget vanskelig å regne opp alle de felter hvor utvandringen spiller

³⁰⁷ Semmingsens privatarkiv

³⁰⁸ Semmingsens privatarkiv

³⁰⁹ Semmingsens privatarkiv

³¹⁰ Semmingsens privatarkiv

inn like fra 1840–1925. Utvandrernes historie i Amerika er det selvfølgelig mer vanskelig for meg å ha noe mening om, langt mindre kan jeg legge planer for dem.³¹¹

Selv om Gaustad ikke leverte en detaljert plan over det som skulle gjøres, tok utvalgsmedlemmene hennes innsats i betraktning, de vurderte hennes arbeid positivt og engasjerte henne til å fullføre verket.

Etter at hun hadde avgitt sin rapport til Nordmanns-Forbundets historiekomité, arbeidet Ingrid Gaustad videre. Hun leverte igjen en udatert beretning på 3,5 sider til Nordmanns-Forbundet. Hun konkluderer slik: «Hvis jeg til høsten skal fortsette mitt arbeid, vil jeg prøve å skaffe opplysninger om årsakene til den store utvandring blant håndverkerne, både på landet og i byene. Senere kommer skibsfartens utvikling og den store utvandring fra Sørlandet og endelig fra 1900 av fiskerutvandringen, til behandling.»³¹² Det som bringer klarhet i tolkningen av disse ordene er formuleringen om en eventuell fortsettelse av arbeidet til høsten. Derfor kan man ikke gi en presis bestemmelse av når den andre rapporten ble levert til Nordmanns-Forbundets historiekomité. Gaustad informerte historiekomiteén om at hun hadde undersøkt forskjellige kilder for å klarlegge forhold om innenlandske flyttinger som foregikk parallelt med utvandringen. Hun hadde gått gjennom Medisinalberetninger som inneholdt informasjon om folks levesett, sosiale vilkår og økonomiske forhold. I tillegg inneholder Norges offisielle Statistikk blant annet folketellinger frem til 1900, jordbruksstatistikken, en del fattigstatistikk og handelsstatistikk, kommunale finanser og statistikk over bevegelse. Selv om informasjonen om folkebevegelse ikke var fullstendig, skriver Gaustad at informasjonen likevel kaster lys over innenlandske flyttinger som foregår samtidig med utvandringen.³¹³ Hun nevner at hun hadde undersøkt oversikten over utflytting for Bergens vedkommende i Statsarkivet i Bergen, men at hun ikke hadde undersøkt tilsvarende lister i Oslo. I tillegg gjør hun historiekomiteen oppmerksom på at det ville være hensiktsmessig å lese lokalaviser. Som et eksempel nevner hun *Morgenbladet*. Ifølge Gaustad hadde avisstoffet betydning både fordi det gir konkrete meddelelser om utvandring, men også fordi det gir opplysning om de forskjellige grupper og partiers syn på utvandringen og på Amerika.³¹⁴

³¹¹ Semmingsens privatarkiv

³¹² Semmingsens privatarkiv

³¹³ Semmingsens privatarkiv

³¹⁴ Semmingsens privatarkiv

Ingrid Gaustad leste sin rapport om arbeidet med Utvandringens historie på årsmøtet i Nordmanns-Forbundet i juni 1936.³¹⁵ Selv om oppdraget først var begrenset til kildeundersøkelser i 4 måneder høsten 1935, ble det deretter forlenget og finansiert ved bidrag fra Nansenfondet i en rekke år fra 1936.³¹⁶

Det lar seg konkludere at begge rapportene gjorde sterkt inntrykk på historiekomiteen som var ansvarlig for bedømmelsen. Komiteen bestod av to historieprofessorer med mye erfaring og kunnskap om dette emnet. Før bokpubliseringen gjorde Ingrid Semmingsen alt som en vitenskapsmann både da og nå skulle gjøre for å fullføre forskningen. Hun skrev «Norsk utvandring til Amerika i det 19de århundre» som kom på trykk i Historisk tidsskrift 1939. Da var hun allerede langt på vei inn i historievitenskapen.

³¹⁵ Nordmanns-Forbundets Styredokumenter 1923–1938, s. 308

³¹⁶ Langholm 1996: 4

Kapittel 7: Konklusjon

Syntese av det som forskning skulle lede til

Studien har vist at viktige forutsetninger og betingelser for Ingrid Gaustads historieforskning ble skapt gjennom barndommen, skolegangen og studiene på Universitetet. Hvis vi betrakter historien som hennes interesseobjekt, og henne selv som subjekt, så vil subjektet og objektet kunne betraktes som deler av en hermeneutisk sirkel. Her er det slik at objektet ikke besitter trekk som er uavhengige av betrakteren. Videre er subjektet selv ikke nøytralt, men et historisk subjekt som har sin plass i livet og ontologisk sett er avhengig av sin kultur og kunnskap.³¹⁷ Konkret sett artet dette seg som følger:

Ingrid Gaustads foreldre var ressurssterke, og Ingrid kom fra økonomisk trygge kår. Hun var datter av en offiser og storgårdseier fra Stange. De sosiale ulikhetene som eksisterte på den norske bygda la hun merke til allerede i barndommen. Stange hadde flere husmannsplasser enn de øvrige bygdene i begynnelsen av 1900-tallet. Arbeiderne på Hedmarken engasjerte seg tidlig i bevegelser som haugianerne og thranebevegelsen. Studien har vist at farfaren til Semmingsen var thranitt og at oldemoren hennes var haugianer. Det viste seg at Ingrid hadde sympati med de svake gruppene i samfunnet, nemlig husmennene og arbeiderne som bodde på gården hennes. Denne medfølelsen utviklet hun selv uten særlig påvirkning fra andre. Studien har vist at Ingrid hadde slektninger og venner blant husmenn, arbeidere og håndverkere. Farfaren hennes var skredder og morfaren garver på Hamar. Den sosiale ulikheten som Ingrid tidlig i barndommen la merke til i sine omgivelser, er kanskje en av de viktigste forutsetningene for hennes valg av historiefaget, både bevisst og underbevisst. I hovedoppgaven sin behandlet hun arbeidsklassen på Hedemarken og deres problemer, altså problemene til den delen av befolkningen hun vokste opp med og hvis liv hun ble kjent med tidlig i sitt liv.

Fra tidligste barndom viste Ingrid evner til intellektuelt arbeid og andre egenskaper en forsker må inneha. I den harmoniske flerbarnsfamilien hun vokste opp i var ungene oppdratt i en moderat kristen tradisjon, og de gikk alle på skolen. Fra tidlig i barndommen hadde Ingrid vist nysgjerrighet og utmerket oppfatningsevne, samt evnen til å stille de rette spørsmålene, i tillegg til hårdnakkethet og ambisjoner. Disse personlige egenskapene kan forstås som

³¹⁷ Fabieti U., og Malighetti R., Matera V 2002. *An Introduction to Anthropology*. Clio, Beograd s. 166

forutsetningene for Ingrid Gaustads vei til historiefaget. Alle disse egenskapene kom fullt til uttrykk og muliggjorde den gode prestasjonen både på folkeskolen, middelskolen og gymnaset.

På gymnaset fikk Ingrid en solid allmennutdanning og kunnskap i klassiske og levende språk. Her er det viktig å nevne at Ingrid, datter av en daværende premierløytnant og gårdeier og en lærer fra Stange i Hedmarken, tok regelmessig skolegang, og således utviklet sine begavelser. Alle jenter og gutter i Norge hadde frem til de var 14 år plikt til å gå på skolen, men jenter som bodde på bygda fikk sjelden utdanning utover folkeskolen.

Lærerne som underviste Ingrid var strenge, men dedikerte og viste varme i det pedagogiske arbeidet. Det er blant annet deres fortjeneste at Ingrid ble så glad i skolen. Alle norske barn hadde historie på skolen. Dette var naturligvis ikke en forutsetning som i seg selv var med på at Ingrid valgte historievitenskap til sin livsvei. Men det ville vært tankeløst å forsømme det faktum at den daværende norske skolen la mye vekt på historiefaget. Selve utdanningssystemet krevde at elevene ikke bare var ivrige, men også nøyaktige og iherdige. Ingrids arbeidsvaner, iherdighet og nøyaktighet er ferdigheter som utvilsomt kan anses som viktige forutsetninger for en suksessfull vitenskapsmann i en hvilken som helst disiplin. Ingrid valgte latinlinjen på gymnaset på Hamar. Det er mye latin i historie, og mye historie i latin. En annen forutsetning for valget av livsvei var latinlæreren hennes, Josef Caspari. Dersom Caspari ikke utgjør en direkte forutsetning for hennes vei inn i historiefaget, kan han i det minste anses som en forutsetning for at hun bestemte seg for humanisme som tro og læreryrke.

Julussakonflikten satte særlige spor i ungdomsårene til Ingrid. Hun har selv behandlet denne konflikten fra 1927 i sitt forfatterskap. Dette kan tolkes dit hen at sosiale uroligheter har påvirket henne i ungdomstiden.

Andre betingelser ble skapt gjennom hennes studier ved universitetet. Universitetet i Oslo var på den tiden den høyeste norske vitenskapelige institusjon, med særskilt betydning for landet i etisk, religiøs, vitenskapelig og politisk forstand. Da Ingrid kom inn på Universitetet øynet hun også store sosiale forskjeller studentene imellom. På 1920-tallet var den politiske studentforeningen Mot Dag sterk. Studenter og medlemmer av denne foreningen var venstreorienterte, mens deres holdninger varierte mellom sosialdemokrati og kommunisme. Mot Dag var først tilsluttet Arbeiderpartiet, og deretter Norges Kommunistiske Parti. På denne tiden samarbeidet Mot Dag nært med en annen studentorganisasjon, Clarté. Analysen av disse studentorganisasjonene og av det politiske klimaet ved Universitetet i Oslo

på denne tiden har avdekket en viktig forutsetning for Ingrid Semmingsens vei inn i historiefaget. Ingrid var som student politisk engasjert på vegne av foreningen Mot Dag, selv om hun ikke var formelt medlem. Som student ble hun med i studentersamfunnet akkurat på den tida da det var sterkt dominert av venstrefløyen. Et av kravene som ble stilt til de radikale studentene på denne tiden, i tråd med innflytelsen fra den marxistiske tenkningen, var jo at de måtte sette seg inn i historien for å kunne forstå samfunnsutviklingen. Dette kravet måtte også Ingrid oppfylle, noe hun gjorde da hun valgte historie som hovedfag. Forutsetningen for veien inn i historiefaget fra hennes barndom og skolegang, og kravet fremsatt av de radikale sosialistiske medstudentene i Mot Dag, resulterte i at historie ble hennes livs veivalg. Med dette var det ikke eneste kravet. Det er klart at disse forutsetningene ikke kan anses som avgjørende for at hun ble historiker. Viktige forutsetninger var også lærerne, og historikere som anerkjente hennes evner og påvirket henne.

Historielærerne Edvard Bull, Halvdan Koht og Sverre Steen satte pris på Ingrid Gaustads arbeid. Lærerne har også etterlatt seg skriftlige spor om dette. Bull skrev et anbefalingsbrev til Ingrid da hun søkte stipend til et studieopphold i Paris. En lignende anbefaling fikk hun også fra Koht. Steens anbefaling til Ingrid Gaustad var skrevet med superlativer, og gjaldt en søknad om et italiensk stipend. Steens påvirkning på Ingrid Gaustad var betydelig. Steen var dosent i historie på denne tiden og underviste om metode og kildekritikk. Han var også veilederen hennes til hovedfaget. Steen og Koht var støttespillere når det gjelder oppdraget hun fikk i 1935 av Nordmanns-Forbundets styre å forberede et verk om den norske utvandringen til Amerika.

I denne studiens befatning med biografien til Ingrid Semmingsen og i analysen av faktorer som påvirket hennes valg av historiefaget, har jeg stadfestet at disse var flere, men at ingen var avgjørende. Kan man da si at valget hennes av historie var tilfeldig? Her kan det være nyttig å se hva Jan Eivind Myhre skriver i sitt manuskript med tittelen «Historikernes egne historier». Man kan ikke styre unna følgende spørsmål: «hvorfør historiker?»³¹⁸ I sitt upubliserte manuskript som tar for seg biografisjangeren generelt og veien til historien retter han oppmerksomheten mot tilfeldighetenes rolle.³¹⁹ Ansettelse av vitenskapelige medarbeidere på universitetet var tilfeldig på denne tiden. Ingen er født til å bli norske professorer. På den andre siden finnes det unntak. Hos Koht var det mye som pekte mot en

³¹⁸ Myhre, Jan Eivind 2007. *Historikernes egne historier*, u. d. s. 15

³¹⁹ Myhre, Jan Eivind 2007. *Historikernes egne historier*, u. d. s. 13

historikerkarriere.³²⁰ Hvis vi ser på denne oppgavens funn og konklusjoner, kan vi ikke si at Ingrid Semmingsen valgte historie ved en tilfeldighet. Tilfeldighetsbegrepet settes under tvil av mange av de påvirkningsfaktorene vi har stadfestet med denne undersøkelsen. Jeg vil gjenta at ingen av faktorene var avgjørende eller eksistensielle, men samlet har de bidratt til at Ingrid Semmingsens valg av historie var bevisst. Når jeg sier at Semmingsens valg av historie ikke var tilfeldig, er jeg samtidig helt enig med Myhre, som hevder at ingen er forutbestemt til å bli historiker.

For å oppsummere kan man si at det var flere forutsetninger i løpet av studiet ved Universitetet som var viktige for Semmingsens yrkesvalg. Hadde disse forutsetningen ikke blitt oppfylt, ville veien til historiefaget for Ingrid Semmingsen vært usikker. Disse forutsetningene er å finne i: a) tilstedeværelsen av radikale strømninger blant norske sosialist-studenter på hennes tid, og det faktum at Ingrid tok imot ideene deres. b) historielærere som hadde øynet studentens evner; c) lærere som etter at Ingrid hadde avlagt eksamen, anbefalte henne til Nordmanns-Forbundets komité i forbindelse med en viktig historisk og kulturell oppgave. Studien har også vist at Ingrid Semmingsen valgte historiefaget da forutsetningene for det var skapt gjennom hennes barndom og skolegang. Hun valgte endelig historie som sitt yrke da betingelsene for det var skapt gjennom studietiden ved Universitetet.

Resultater av studien

Dagens historieforskning er delt i mange grupper. *Kronologisk* sett har vi kjennere av antikken, middelalderen, tidlig nytid og moderne tid. Historikere befatter seg med norsk historie, amerikansk historie, tysk historie, osv. Ut fra *tema* eller *fag* kan vi dele historie inn i sosialhistorie, økonomisk historie, religionshistorie, osv. Sosialhistorie kan igjen deles inn i emigrasjon og sosiale klasser. På det metodologiske plan har vi fagfolk innen muntlig historie og kvantitativ historie.³²¹ Det er forsøket på å plassere forskningsresultater i noen av de metodologiske klassifikasjonene som har særskilt betydning.

Som sagt er denne masteroppgaven biografisk, og dermed hører den til den tradisjonelle historieretningen. Den tradisjonelle historieretningen bygger særlig på fortellingen. I denne oppgaven har nettopp fortellingen stått sentralt i fremstillingen av Ingrid Semmingsens liv og virke. Annales-skolen fjernet fortellingen eller narrasjonen fra sin historiografiske tilnærming. Men selv om skriftlig narrasjon kan virke kunstig, vil den

³²⁰ Myhre, Jan Eivind 2007. *Historikernes egne historier*, u. d. s. 15

³²¹ Black, J, og MacRaild Donald M. 2000². *Studying history*. Palgrave, London s. 89

samsvare med måten historiske personer har skapt begivenhetene.³²² Forfattere av de moderne biografiene forsøker å betrakte og forstå individet i en historisk sammenheng. Livet til store og betydningsfulle personer er i dag som regel gjenstand for altomfattende analyser der alt tilgjengelig materiale av betydning benyttes. I streben etter å presentere Ingrid Semmingsen og veien hennes til historieforskningen, brukte jeg alt tilgjengelig materiale jeg kunne få tak i. Naturlig nok er denne biografien ikke altomfattende. Det kunne den heller ikke ha vært, og det skyldes både den planlagte tidsrammen for forskningen og relativt sparsomme opplysninger knyttet til denne perioden av livet til Ingrid Semmingsen.

Resultatene i denne oppgaven om Ingrid Semmingsens vei til historieforskningen, omfatter spesielt familie, samfunnsklasse, utdanning, lærere på videregående skole, studentkår, medstudenter og historieprofessorer. Innenfor denne rammen har jeg presentert nye historiske fakta. Studien har vist at Ingrids skapende personlighet og pågåenhet, hennes humanistiske ideer og tro på sosial rettferdighet til sammen var forutsetninger for hennes valg av historikeryrket. Ved å tolke strukturen i lys av nye historiske fakta mener jeg å ha forstått Ingrid Semmingsens vei til historieforskningen på en bedre måte. Studien forvissnet at denne typen biografi ikke kan studeres godt nok uten beslektede humanistiske fag som etnologi, sosiologi, antropologi, lingvistikk, etnologi og psykologi. Noen av disse har jeg brukt i denne studien.

En slik biografi lar seg heller ikke skrive uten å se hen til kjønns historie, fellesskapets historie og identitetens historie. Denne masteroppgaven handler om en kvinnelig historiker, skrevet av en kvinnelig historiestudent. I dag dominerer menn fremdeles de høyeste posisjonene ved universitetene, selv om dette ikke forekommer i like stor grad som på 1960-tallet.³²³ Historie er fremdeles et mannsdominert fag. Forholdet mellom kjønns historie og kvinnelige historikere er ikke helt klart. Man kan si at en god kjønns historie er like god som enhver annen god historie.³²⁴ Ingrid Semmingsen var den første kvinnelige professoren i historiefaget ved Universitetet i Oslo. I bredeste forstand går identitet ut på en tilhørighetsfølelse som bygger på hva folk er tilbøyelige til – enten det er snakk om gruppe, klasse, lokalsamfunn, by, område, nasjon, osv. Det er emosjoner, verdier og tilhørighetsfølelse som gjelder i fellesskapet. Fellesskapet representerer et sett av dynamiske relasjoner blant mennesker som har bestemte erfaringer til felles.³²⁵ Hva angår kjønns historie,

³²² Black og MacRaild 2000²: 95

³²³ Black og MacRaild 2000²: 146

³²⁴ Black og MacRaild 2000²: 148

³²⁵ Black og MacRaild 2000²: 149

er det interessant at Semmingsens kvaliteter for det meste ble anerkjent av menn. Dette vitner, i seg selv, om det misunnelsesverdige kulturnivået og graden av kjønnslikestilling i datidens norske akademiske fellesskap. Ingrid Semmingsen vei til historieforskningen er utviklingsveien til et menneske, en nordmann, og en kvinne. I denne sammenhengen er denne biografien også en fortelling om tilhørighetsfølelse.

Betydningen av studiens resultater

Oppgaven er det første arbeidet av biografisk art om Ingrid Semmingsen med unntak av noen få skisser nevnt ovenfor i kapittel 1. Man har tidligere ikke vært opptatt av denne tidlige fasen i livet til Semmingsen.

Denne masteroppgaven kan være et utgangspunkt for videre utforsking av Semmingsens liv, en undersøkelse av livet hennes som helhet. Det faktum at hun først i 1963 ble professor i historie ved Universitetet i Oslo, kan brukes som et utgangspunkt for mer detaljerte undersøkelser innenfor kjønns historie.

Jeg håper at denne beskrivelsen av Semmingsens vei til historiefaget kan gi et bidrag til norsk historiografi og spesielt til kvinners rolle i historiografien. Jeg vil avslutte denne oppgaven med et sitat av Semmingsen: «Det er nok klart at erfaringer og opplevelser i barndoms- og ungdomstiden virket inn på de valg jeg gjorde i voksen alder med hensyn til studier og forskning.»³²⁶

³²⁶ Niemi 1994: 4

Litteraturliste

Bakke, Karl 1952. *Norske skolefolk I*. Dreyer Forlag. Stavanger

Barstad, Johanna 1975. *Litteratur om utvandringen fra Norge til Nord-Amerika (1825 – 1975)*. Universitetsbibliotekets Hustrykkeri, Oslo

Berg, A. Ficher, G; og Semmingsen, I. 1939. *Oslo Hospitals historie*. Aschehoug, Oslo

Bergh, Harald 1953. *Hamar Katedralskoles historie*. Hamar Skolen, Hamar

Black, J, og MacRaild Donald M. 2000². *Studying history*. Palgarve, London

Bloom, Ida 2004. «Women in Norwegian and Danish historiography c. 1900 – c. 1960». i *Storia della Storiografia*, 46

Breischah, Ernst 2007. *Historiography: ancient, medieval, & modern*. University of Chicago Press. Chicago

Bull, Trygve 1955. *Mot dag og Erling Falk*. J.W. Cappelens forlag, Trondheim

Cleven, Harry T, Djupedal Knut, Kongslien Ingeborg, og Toflsby Dina 2001. *Norwegian-American Essays 2001*. NAHA-Norway Oslo

Carr, Edward Hallet 2001². *What is history?* Palgrave, Basingstokes

Collett, J. Peter 1999. *Historien om Universitetet i Oslo*. Universitetsforlaget, Oslo

Eftestøl, O.A. 1919. *Lærerutdannelsen: fireårig lærerskole, universitetets lærerskole, en offentlig lærerhøiskole: et innlegg i dagens strid*. Aschehoug, Kristiania

- Elden, John 1963. *Det Norske studentersamfund gjennom 150 år: 1813-2. oktober-1963*. Aschehoug, Oslo
- Fabietti U. Malighetti R., og Matera V 2002. *An Introduction to Anthropology*. Clio, Beograd
- Fure, Jorunn S. 2011. *Universitetet i Oslo 1911-1940: inn i forskningsalderen*. Unipub, Oslo
- Gadamer, Hans Georg 2001. «Education is Self-Education», i *Journal of Philosophy of Education* No 4, Vol 35
- Gaustad, Ingrid 1935. *Arbeiderklassen på Hedemarken fra 1850-1900*. Hovedfagsoppgave i historie, Universitetet i Oslo.
- Golf, Olav 1999. *Religiøse minoriteters utvandring, Kvekere, haugianere fra Rogaland i pionertida*. Oslo
- Heywood, Andrew 1997. *Politics*. Macmillan, London
- Høigård, Einar. Ruge, Herman 1971³. *Den norske skoles historie: en oversikt*. Cappelen, Oslo
- Kobberrød, Jan, Thomas 2004. *Sverre Steen – sosialdemokratiets historieforteller*. Institutt for historiske og klassiske fag Norges teknisk-naturvitenskapelig universitetet, Trondheim
- Koht, Halvdan 1958, biografi i NBL 1, bd. 13
- Kjeldstadli, Knut 1994. *Et splittet samfunn: 1905-35*, i Knut Helle m.fl. (red.), *Aschehougs Norges historie*, bd. 10. Aschehoug, Oslo
- Langholm, Sivert 1996. «Ingrid Semmingsen. Minnetale i Det norske Videnskaps-akademi». Særtrykk av Det norske Videnskaps-akademis årbok 1996, Oslo
- Langholm, Sivert 1996. «Til minne om Ingrid Semmingsen.» *Historisk tidsskrift* 3, Oslo

- Lovoll, Odd S. 1998. *Migrasjon og tilpasning: Ingrid Semmingsen, et minneseminar*. Historisk institutt, Universitetet i Oslo. Oslo
- Lid, J. 1952. *Studentene fra 1927: biografiske opplysninger, statistikk og artikler samlet til 25 års jubileet 1952*. Bokkomiteen for studentene fra 1927, Oslo
- Moren, Gudmund 1978. *Julussakonflikten i Elverum 1927*. Hovedfagsoppgave i historie, Universitetet i Oslo.
- Myhre, Jan Eivind 2011. *Kunnskapsbærerne 1811-2011: akademikere mellom universitetet og samfunn*. Unipub, Oslo
- Myhre, Reidar 1994. *Den norske skoles utvikling*. Ad notam Gyldendal, Oslo
- Nerbøvik, Jostein 1999. *Norsk historie 1860-1914, Eit bondesamfunn i oppbrot*. Det Norske Samlaget. Oslo, s.86
- Niemi, Einar 1998. «Norsk emigrasjonsforskning siden Ingrid Semmingsen. Veien Videre?» i *Migrasjon og tilpasning: Ingrid Semmingsen, et minneseminar*. Historisk institutt, Universitetet i Oslo. Oslo
- Peck, F. Robert 1960. *The psychology of character development*. Wiley, New York
- Rot, Nicola 2010. *An Introduction to Social Psychology*. Plato, Beograd
- Semmingsen, Ingrid 1939. «Norsk utvandringen til Amerika i det 19de århundre». Historisk tidsskrift
- Semmingsen, Ingrid 1980. *Norges kulturhistorie 6. Et folk i fred og krig*. Aschehoug, Oslo
- Semmingsen, Ingrid 1984. *Det første halve århundre-hvor langt nådde vi?* i *Kvinner på Universitetet 100 år*. Likestillingsutvalget Universitetet i Oslo 1984. Oslo

Semmingsen, Ingrid 1984. «Arbeiderdemokratene i Hedmark og Oppland fylker. Et stykke grasrot historie», i *Historie nedenfra. Festskrift til Edvard Bull på 70 – årsdagen*.

Universitetsforlaget, Oslo

Strand, Janne 1976. *Sverre Steen. En bibliografi*. Hovedoppgave ved Statens bibliotekskole. Oslo

Susnjic, Dj. 2008. *The unfinished talk. Essayes on theory of history*. Cigoja Press. Belgrade

Svalestuen, Andreas A. 1980. «Professor Ingrid Semmingsen – emigrasjonshistorikeren», Langholm S. og Sejersted F. (red.), *Vandringer Festskrift til Ingrid Semmingsen på 70-årsdagen 29.mars 1980*. Aschehoug, Oslo

Sirevåg, Tønnes 1988. *Utsyn over norsk høgre skole. Fra lærde skolar til lov om videregående opplæring*. Universitetsforlaget. Oslo

Takla, Knut 1913. *Det norske folk i de Forenede Stater: deres daglige liv og økonomiske stilling: historik over Amerika: landets fremtidsmuligheter for en indvandrer*. Stenersen, Kristiania

Toynbee, Arnold J. 2002. *A study of history*. Cid, Podgorica

Tønnessen, Liv Kari Bondevik 2004. *Norsk utdanningshistorie: en innføring med fokus på grunnskolens utvikling*. Fagbokforlaget, Bergen

Øzerk, Kamil 2010. *Pedagogikkens hvordan*. Cappelen, Oslo

Kilder

Utrykt materiale

Nasjonalbiblioteket

Privatarkiv 105 – Ingrid Semmingsens etterlatte papirer. Papirene er grovordnet. Eske 1 inneholder dagboksnotater, erindringer, manuskripter notater, og brev. Eske 2 inneholder forskjellige manuskripter og artikler.

Eske 1:

Semmingsen, Ingrid 1973. «Manuskript om barndomsminner». u. d.

Semmingsen, Ingrid 1979. «Barneliv – små minner fra Nøttestad». u. d.

Semmingsen, Ingrid. «Manuskript om studietid», u. d.

Semmingsen, Ingrid. Dagboksnotater 1952

Brevet til Gordon Hølmebakk. 18. 12.1973

Giverholdt, Dag. «100 år siden Peter Gaustad ble født», u. d.

«Beretning til Nordmanns-Forbundet fra cand. philol. Ingrid Gaustad», u. d.

Bildet «Barndomshjemmet, Nøttestad gård ved Hamar», hentet fra «En infødt hedemarksjente har skrevet utvandringens historie», u. d.

Brev

Brev fra Kildal, Arne til Gaustad, Ingrid. Oslo. 9. juli 1935

Brev fra Gaustad, Ingrid til Kildal, Arne. Ottestad. 18. juli 1935

Brev fra Kildal, Arne til Gaustad, Ingrid. Oslo. 2. august 1935

Brev fra Knut J. Haukanes til Kildal, Arne. 11. mai 1936

Brev fra Gaustad, Ingrid til Kildal, Arne. Ottestad. 11. juni 1936

Brev fra Semmingsen, Ingrid til Det Norske Stortings Nobelkomité. Oslo 26. april 1946

Brev fra Gaustad, Ingrid til Thore Myrvang, Thore. Ottestad. 18. august 1934

Brev fra Thore Myrvang til Ingrid Gaustad. Stai stasjon 29. august 1934

Eske 2

Gaustad Ingrid. «Innberetning til Nordmannsforbundets historiekomité desember 1935».u. d

Kvisli, Knut. «Tore Myrvang», i *Årbuk for Glåmdalen 1946 – 47*. Hamar

Semmingsen, Ingrid. Haugianere, Rapitter og utvandringen 1825. u. d.

Brev nr. 386

Semmingsen, Ingrid f. Gaustad til Koht, Halvdan 7. juni 1935

Semmingsen, Ingrid f. Gaustad til Koht, Halvdan 1. juli 1935

Ingrid Semmingsens privatmateriale (lånet av Barbro Semmingsen)

Gaustad, Ingrid. Dagbok. 1922

Karakterbok for Ingrid Gaustad. Hamar off. høiere almenkskole.

Karakterbok for Ingrid Gaustad. Hamar off. høiere almenkskole. Gymnasiet

Vidnesbyrd om bestått artium på latinlinjen tildelt Ingrid Elisabeth Gaustad. Hamar offentlige høiere almenkskole. Hamar. 28.juni 1927

Eksamensdeputasjonen for de forberedende prøver. Ingrid Elisabeth Gaustad 20. desember 1927.

Brev fra Karen, Haug til Gausta, Ingrid. Kjefferud skole. 14. mai 1920

Brev fra Koht, Halvdan til Gaustad, Ingrid. Oslo. 1932

Brev fra Bull, Edvard til Gaustad, Ingrid. Oslo. 26. januar 1932

Brev fra Gunnar Rudberg, Gunnar til Gaustad, Ingrid. Oslo. 29. januar 1932

Attest. Jensen, Jens. Sarpsborg. 23. november 1934

Brev fra Steen, Sverre til Gaustad, Ingrid. Oslo. 14. mai 1934

Statsarkivet i Hamar

Gymnassamfunnet Fram

Serie A Møtebøker, referatprotokoller, og forhandlingsprotokoller

Arkiv ARK/279/ L0008 Gymnassamfunnet Fram 1924 – 1927

Serie X Egenproduserte trykksaker

Arkiv ARK/279 L0021 Framavisen 1925 – 1927

Riksarkivet

Privatarkiv 423 – Sverre Steens etterlatte papirer.

Steen, Sverre «Historiestudiet ved Universitetet», manuskript for forelesninger ved universitetet, høstsemester 1934

Nordmanns-Forbundet

Nordmanns-Forbundets Styredokumenter 1923–1938

Nordmanns-Forbundet 24de årgang 1931. Svenske, Boktrykkeri Johannes Bjørnstad A/S Oslo

Nordmanns-Forbundet 26de årgang 1933. Grøndahl & Sønns Boktrykkeri, Oslo

Nordmanns-Forbundet 27de årgang 1934. Grøndahl & Sønns Boktrykkeri, Oslo

Nordmanns-Forbundet 28de årgang 1935. Grøndahl & Sønns Boktrykkeri, Oslo

Norsk Utvandrer-museum

«Husmannshistoriker fra storgården», Hamar Arbeiderblad. 25. april 1981

Internettkilder

«Ingrid Semmingsen» Store Norske Leksikon. URL,
http://nbl.snl.no/Ingrid_Semmingsen/utdypning (15.11. 2011)

Damslora, Svein. «Husmann» i Store Norske Leksikon. URL,
<http://snl.no/husmann> (28.05. 2012)

Mardal, Magnus A. «Sverre Steen» i *Store Norske Leksikon*, URL
http://snl.no/Sverre_Steen (02.06. 2013)

Alma Maters døtre – en bildesamling

<http://www.almamatersdotre.no/3548/SemmingsenIngrid/semningseningrid>

<http://www.almamatersdotre.no/3548/SemmingsenIngrid/3087semningseningrid>

<http://www.almamatersdotre.no/3548/SemmingsenIngrid/3182semningseningrid>

Pryser Thore, "Marcus Thrane-utdypning" i Store Norske Leksikon, URL,
http://snl.no/.nbl_biografi/Marcus_Thrane/utdypning (26.05. 2012)

Thompson, J. M. *Albert Mathiez* s. 621
<http://ehr.oxfordjournals.org/content/XLVII/CLXXXVIII/617.citation> (Hentet: 31.01. 2013)

Aviser

Fossum Tore *Julussakonflikten – Elverum 1927* i *Magiske Øyeblikk Elverum* nr. 2 – 2012

Intervju

Dag Semmingsen. 24.04. 2012

Andre kilder

Myhre, Jan Eivind 2007. *Historikernes egne historier*, u. d.

Skolevesenets tilstand 1926-27: 33

Prøysen Alf og Semmingsen Ingrid 1959. (CD samling, NRK)